

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Актуальні питання становлення та
розвитку сучасного конституціоналізму в
Україні**

(до 27-ї річниці Конституції України)

27 червня 2023 р.

ОДЕСА- 2023

Рекомендовано до друку кафедрою конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 13 від 14 червня 2023 року)

Упорядник:

Львова Єлизавета Олегівна, професор кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС, д.ю.н., доцент,

Редколегія:

Корнієнко Максим Вікторович, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Юрченко Микола Миколайович, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС, канд. політ. н., доцент

П43 Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 26-ї річниці Конституції України) Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 27 червня 2023 р. / упорядник Є.О.Львова, Редакційна колегія М.В. Корнієнко, М.М. Юрченко – Одеса, ОДУВС, 2023. – 192 с.

Збірник містить матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні» (до 27-ї річниці Конституції України, Одеса, 27 червня 2023 р.).

Збірник може бути використаний перемінним складом юридичних закладів освіти, науковцями, практичними працівниками.

© ОДУВС, 2023

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ

ШВЕЦЬ

Д.В......9

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ОСНОВОПОЛОЖНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

АЛЕКСЄЄНКО А.О......10

АБСЕНТЕІЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

АНДРУШКОВ І.А......13

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

АФАНАСЬЄВА В.16

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ «БАГАТОРІВНЕВОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ»: ДО РОЗУМІННЯ ЇЇ ТЕОРЕТИКО-ДОКТРИНАЛЬНОЇ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ РОЛІ І ЗНАЧЕННЯ

БАЙМУРАТОВ М. О., КОФМАН Б.Я......19

КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДО НОВИХ КОНЦЕПТІВ ТА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ (МУНІЦИПАЛІТЕТІВ) В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

БАЙМУРАТОВ М.М......26

ДИСТАНЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БІЛА В.М.37

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

БІЛА Д.В.40

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ МАЖОРИТАРНОЇ ВИБОРЧОЇ

БОГОСЛОВСЬКА К.В.	42
------------------------	----

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГОЛОСУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

ГУБЕНКО А.І.	45
-------------------	----

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАЦІ В І ПОЛ. ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ

ГУМІРОВ О.І.	48
-------------------	----

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

ДЕРКАЧ Б.А.	52
------------------	----

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОГО ВТРУЧАННЯ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ: СПРИЯННЯ ЧИ ПЕРЕШКОДИ?

ДРОБИШЕВСЬКА В.В.	54
------------------------	----

ПРАВО ВИБОРУ ЧИ ВИБІР БЕЗ ПРАВ В УКРАЇНІ 1919 РОКУ

ДРУЖКОВА І.С.	58
--------------------	----

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЕРТИФІКАЦІЄЮ СУБ'ЄКТОМ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЦЕДУРИ СЕРТИФІКАЦІЇ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ)

ЗДЕБСЬКИЙ Д.В.	60
---------------------	----

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ІВАНОВ О.О.	64
------------------	----

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

КАРА А.О.	68
----------------	----

ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ

КОЛЕСНИК О.Ю.	73
--------------------	----

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА УКРАЇНИ**

КОСТЕНКО А. Д.....76

**ПОВНОВАЖЕННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ
УКРАЇНИ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД
ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ
КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ**

КРАВЕЦЬ Г.О.....79

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ІНСТИТУТУ
ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ**

КУЗНЕЦОВА Д.С.....82

**ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ НА
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ**

КУЧЕРЕНКО Д.С.85

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА
РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ**

ЛЕВЧЕНКО О.О.87

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ**

ЛЕОНТЬЄВ Я.І.....90

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ**

ЛЕЩЕНКО В.М.92

**КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ
ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ «ПЕРЕФРАЗУВАННЯ»
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

ЛЬВОВА Є.О.96

**КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ**

МАГНОВСЬКИЙ І.Й.....99

**РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА**

ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ МАРТИНЮК О.І.	102
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НІЦЕВИЧ А.С.	104
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ОВСІЙЧУК А.Д.	108
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОМАНДИТНИХ ТОВАРИСТВ ОЛІЙНИК А.Ю.	111
ЗРОСТАННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ ДНЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК РЕАКЦІЯ НА ЗБРОЙНУ ЗАГРОЗУ ПРОТИ ДЕРЖАВИ ПАЛЬШКОВ К. Є.	115
ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНОЮ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПРО БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ПЕРЕПРОСОВ І. А.	116
МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ПЕТРЕНКО А.В.	120
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ПЕТРЕНКО Н.О.	123
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КОЗАЦЬКО- ГЕТЬМАНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ XVII – XVIII СТ. ПОДКУПКО Т.Л.	125
ФОРМУВАННЯ МУНІЦИПАЛІЗМУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ ТА ІМАНЕНТНОГО ЕЛЕМЕНТУ ЗАГАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ПОСТОРОНКО І.Г.	128

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ**

ПОТАПЧУК Г.В.133

**КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ГАЛУЗЕВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ЩОДО ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В СФЕРІ
ЕКОНОМІКИ**

САЙНЕЦЬКИЙ В.В., МЕЛЬНИЧУК А.Г., ЛЕДЕНЧУК М.І.,
СРЕМЕНКО М.Д.141

**ПРАВОВА ОХОРОНА ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ
МАРОК В УКРАЇНІ**

САМОХ М. Ю.....143

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА
ЗМІНУ СТАТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА
ПРАКТИКА**

СОКОЛОВСЬКА А.Ю.147

**РІШЕННЯ ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ
ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

СОЛОВЙОВ М.О.....151

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

СТРАТУЛАТ А.....154

**ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ**

ТОЛМАЧЕВСЬКА Є.....156

**КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ
МЕНТАЛІТЕТУ ТА САМОБУТНОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ**

ХАБЄЄВ В.М.....158

**БЕЗПЕКОВА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ І БЕЗПЕКИ
ЄВРОПИ**

ХАБЄЄВ В.М., ЯРМАКІ В.Х.....160

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ЧЕРВОНЮК Т.О.....	163
КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЧЕРНЯВСЬКА О.О.	166
ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ ШВЕЦЬ М.О.....	169
ВІЙНА: ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ШЕВЧУК В.В., ХІЛОБОК Д. Р.	173
ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИТУЛКУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ШИН І.А.....	177
РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: МІСЦЕ ТА РОЛЬ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ЮРДИК І.В.....	180
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ПО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЮРЧЕНКО М.М., ГАВРИЛЮК А.В.	183
БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ЯБЛОНОВСЬКА А.А.....	185
ПРАВОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЯНЧУК Н.Д.	188

ПРИВІТАННЯ

Шановні учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції! Я вітаю вас з проведенням цього заходу, присвяченому обговоренню розбудови українського конституціоналізму під час воєнного стану.

28 червня 2023 року ми відзначимо 27 річницю прийняття Конституції України. Масштабність збройної агресії проти нашої країни надала особливого значення дотриманню норм Конституції України як чиннику державності. Адже саме Конституція закріплює положення про необхідність захисту територіальної цілісності держави, відборони від зовнішньої агресії, та управління суспільними явищами, що представляють загрозу національній єдності.

Процеси інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО визначаються високою правосвідомістю українців, уособленням ними принципів захисту прав людини, законності, верховенства права та демократії.

Задоволення потреб народу України в підтриманні миру та правопорядку в державі сьогодні є необхідним та актуальним як ніколи. Ми бачимо, що це здійснюється завдяки тісній взаємодії між інститутами безпосередньої демократії, судовими та правоохоронними органами України.

Отже, святкування Дня Конституції України в Одеському державному інституті внутрішніх справ означає, що ми визнаємо і захищаємо конституційний спосіб творення громадянського суспільства. Для того, щоб протидіяти ворожій дегуманізації народу України, науковці та студентство мають і в подальшому приділяти увагу дослідженню норм Конституції України.

Бажаю учасникам мирного неба, вдалого перебігу конференції та вагомих результатів у галузі розвитку сучасного конституціоналізму! Перемоги! Слава Україні!

Дмитро ШВЕЦЬ,

ректор Одеського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент, полковник поліції

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ОСНОВОПОЛОЖНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Алексєєнко Анна Олександрівна,
викладач кафедри загально-правових та соціально-гуманітарних
дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного інституту внутрішніх
справ

Еволюція державності на сучасному етапі розвитку України, а також курс нашої держави на євроінтеграцію супроводжуються масштабним реформуванням її базових інститутів, включаючи правоохоронні органи та силові структури. Триваюча реформа правоохоронної системи, зокрема органів внутрішніх справ, набула широкого суспільного резонансу, що пояснюється значимістю функцій, покладених на ці структури: забезпечення правопорядку та законності, захист прав і свобод громадян, забезпечення безпеки їх життєдіяльності.

До того ж, вплив різноманітних соціальних, політичних, правових, економічних та інших чинників сучасності на рівень охорони та стан захищеності людини у правовій державі зумовлює потребу у реформації та модернізації завдань і форм діяльності фактично всіх державних правоохоронних та правозахисних інституцій, в тому числі й органів Національної поліції України, задля концентрації зусиль з метою забезпечення і підтримання безпечного середовища існування як основи соціально-правового захисту населення України, а також побудови ефективної системи охорони прав людини в умовах викликів сучасного суспільства та постійного загострення соціальної ситуації.

Окрім того, зважаючи на сучасну повномасштабну війну нашої держави проти РФ, доводиться констатувати виникнення цілої низки невідомих раніше загроз безпеці суспільства, держави та окремого громадянина, відвернення яких якраз і є, в тому числі, і завданням поліції.

Постійне збільшення кількості соціальних ризиків в нашій державі, а також соціальна нестабільність вимагають від органів Національної поліції комплексного реагування, опанування її працівниками сучасних видів взаємодії з соціумом, впровадження інноваційних форм та заходів діяльності, які передбачають залучення громадянського суспільства до системи гарантування прав людини в правовій державі.

Зазначимо, що стратегічний вектор діяльності органів Національної поліції України зафіксований в низці нормативно-правових актів, серед яких основними є Конституція України [1] та Закон «Про Національну поліцію» [2].

Як стверджують науковці С. Єсімов та М. Гурковський, «діяльність органів поліції із охорони прав і свобод людини пронизує цілісний комплекс покладених на неї завдань, зумовлюючи і конкретизуючи їх, а всі завдання загалом виступають як похідні від головного завдання – захисту прав і свобод людини та суспільства» [3, с. 173]. Дійсно, аналізуючи положення Закон України «Про Національну поліцію» [2], можна побачити, що головною метою роботи її органів є, зокрема, забезпечення прав і свобод людини та захист інтересів суспільства і держави.

Слід зауважити, що вся діяльність органів Національної поліції має передбачати тісну взаємодію з суспільством, в першу чергу, у векторі надання послуг із допомоги громадянам, які через різні соціальні, економічні або психологічні причини чи складні життєві обставини її потребують.

Виходячи з існування розгалуженої системи органів поліції, можна стверджувати, що форми її діяльності є зовнішнім виявом сукупності однорідних дій різних її структурних елементів та окремих працівників, що забезпечує реалізацію конкретних професійних завдань задля підтримання суспільного порядку як основи охорони прав усіх верств населення.

Аналіз Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави вважати, що найбільш загальною формою діяльності органів та підрозділів поліції є поліцейський захід, що визначається як «дія або комплекс дій превентивного характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень» [2]. Одними з найпоширеніших поліцейських заходів є заходи примусу для охорони прав і свобод людини.

Говорячи про принципово нові форми соціальної взаємодії органів Національної поліції з населенням, слід виходити із сучасних стратегічних завдань цього органу, що виражаються у максимальному посиленні взаємозв'язків з населенням, залученні громади до активної участі у створенні та охороні безпечного соціального середовища існування. Так, наприклад, нині в діяльності органів Національної поліції заохочуються нові напрями протидії соціальним ризикам та небезпекам, переважна більшість з яких передбачає тісну взаємодію та співробітництво працівників поліції із установами і осередками соціальної сфери, а також надання населенню поліцейських послуг фактично на межі із соціальним супроводом та соціальною допомогою.

Тобто, по суті, у роботі поліції все частіше знаходять свій вияв такі форми діяльності як поліцейські послуги, які, аналогічно соціальним послугам, спрямовані на потреби суспільства. Попри це, слушною є думка науковців про те, що «високого рівня розвитку форм роботи Національної поліції у сфері забезпечення прав людини можливо досягти лише за умови ефективної взаємодії органів поліції та інститутів громадянського суспільства» [3, с. 173].

Суттєвою перешкодою на цьому шляху може стати низький загальний рівень правової культури населення, а також поширеність корупційних явищ. Тому неабиякої актуальності в сучасних реаліях набувають такі форми потенційного підвищення правової культури населення як просвітницькі лекції, бесіди, вебінари, правові консультації, зустрічі поліцейських із громадою тощо. Вважаємо, що за такої взаємодії працівники поліції мають опановувати та реалізовувати у своїй діяльності інноваційні форми взаємодії з суспільством, цим самим збільшуючи та підтримуючи позитивний імідж органів Національної поліції серед населення. Переконані, що досягнення цієї глобальної мети можливе лише у випадку докорінної зміни підходу до всієї організаційно-правової моделі взаємодії органів Національної поліції з населенням.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-IX від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 02.06.2023).
3. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини та громадянина України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 171-186.

АБСЕНТЕЇЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Андрушков І.А.

курсант 105 взводу ФПФПД

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Янчук Н.Д.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права

ФПФОДР Одеського державного університету внутрішніх справ

Один із необхідних елементів сучасного демократичного суспільства – інститут виборів. Шляхом виборів народ, як єдине джерело влади в державі, може формувати політичну еліту та здійснювати ефективний контроль за її діяльністю. Щоб вибори відповідали демократичним принципам і були атрибутом демократії, вони мають проводитися відповідно до встановлених правових норм. Один з важливих принципів виборів – принцип вільного волевиявлення. Цей принцип пов'язаний з явищем абсентеїзму, який передбачає низький рівень електоральної участі через добровільне ухилення від голосування. Загальна виборча практика, як світова, так і вітчизняна, показує зростання абсентеїзму, що має негативний вплив на демократичні процеси. Дослідження цього явища є актуальним, оскільки воно дозволяє краще розуміти абсентеїзм як форму електоральної поведінки, визначати фактори, що сприяють його поширенню, і розробляти ефективні механізми для збільшення електоральної участі громадян.

Абсентеїзм є актуальною проблемою в Україні. Проблема абсентеїзму є особливо актуальною у контексті існуючих для українського суспільства ризиків, серед яких трансформації громадянської некомпетентності у свідоме ігнорування політики; утвердження нігілістичних акцентів політичної поведінки; неготовність нести політичну відповідальність, здійснювати громадянський обов'язок тощо.

Наприклад, на виборах до Верховної Ради України 2019 року відсоток громадян, які не прийшли на вибори, склав 47,4%.

Існують різні причини абсентеїзму в Україні, такі як недовіра до політичних партій та кандидатів.

Щоб зменшити рівень абсентеїзму в Україні, можна проводити різноманітні заходи для підвищення рівня політичної культури громадян.

С. Бакумов, відмічає, що абсентеїзм – це не просто стійке явище, а неписане «правило» електоральної «гри» і необхідна умова електорального процесу. Політики враховують цей факт у своїх

розрахунках, припускаючи, що значна частина населення не буде брати участі у виборах [1, с 48].

Це явище впливає на політичну систему, оскільки може призводити до не репрезентативності влади та відсутності деяких голосів та перспектив у політичних рішеннях. Крім того, абсентеїзм може підірвати довіру громадян до політичних інституцій та процесів, що впливає на легітимність влади та стабільність демократії.

Отже, абсентеїзм є важливою проблемою, з якою потрібно боротися, для забезпечення здоров'я демократії. Політичні лідери та система повинні зробити кроки для залучення більшої кількості громадян до політичної участі, зміцнення довіри до політичних інституцій та забезпечення їхньої репрезентативності.

Тільки тоді демократія зможе виправдати свої цілі та цінності.

Для кращого розуміння суті та особливостей абсентеїзму, важливо здійснити їхню класифікацію. Так, можна виділити політичний і аполітичний абсентеїзм. Перший тип абсентеїзму породжений небажанням виборців брати участь у політиці, або утриманням від участі як висловлення певної позиції. Другий тип абсентеїзму породжений або певними обставинами, або різними демографічними причинами.

Також, важливо зазначити різновиди абсентеїзму:

- 1) політичний – ухилянням від виборів виборець висловлює свою недовіру суб'єктам виборчого процесу та їх передвиборчим програмам. Також політичний абсентеїзм може бути спричинений сумнівами виборця щодо можливості проведення чесних виборів, можливості реально вплинути на результати голосування;
- 2) економічний – пов'язаний з висловленням протесту складній економічній ситуації в державі (безробіття, низький рівень добробуту, соціальна незахищеність громадян та ін.).
- 3) аполітичний – полягає у байдужому ставленні, відсутності інтересу виборця до виборів та політики загалом.

Також вчені виділяють два види абсентеїзму: нормативно-правовий і добровільний. Нормативно-правовий абсентеїзм є примусовим і передбачає неможливість для певних категорій осіб проголосувати навіть при бажанні. Тобто, нормативно-правовий абсентеїзм є величиною, що регулюється органами влади. При такому абсентеїзмі виборчих прав позбавляються категорії людей, що не відповідають виборчим цензам. «Як тільки в суспільному житті появилася виборність, так одночасно з нею виник і нормативно-правовий (примусовий) абсентеїзм» [3, с. 52].

З кожними наступними виборами в Україні все менша кількість громадян бере участь у голосуванні, при цьому абсентеїстична позиція громадян є характерним явищем як для

загальнонаціональних, так і регіональних та місцевих виборів. Водночас, відсоток тих, хто відмовляється брати участь у парламентських виборах, є значно вищим, ніж під час проведення президентських виборів, оскільки більшість громадян вважає вибори Президента України важливішими, ніж парламентські вибори.

Наслідками абсентеїзму може стати прагнення держави виключити частину населення з політичної діяльності; відчуження громадян від влади та власності; громадський протест проти існуючої політичної системи, політичного режиму, форми влади чи суспільного устрою. Дослідниця К. Гавриловська основні причини прояву абсентеїзму вбачає в недовірі громадян до органів публічної влади; низькому рівні політичної компетентності виборців та значимості результатів виборів для громадян; загальному розчаруванні стосовно багатьох політиків [2, с 112]. Натомість, на думку М. Фоломєєва і М. Крижанівської, абсентеїзм являє собою об'єктивний та закономірний процес розвитку і функціонування політичної системи [4, с 39].

Важливою умовою того, аби громадянин брав участь у виборах є збільшити інтерес до політики та розвитку держави. У багатьох країнах використовуються нетрадиційні способи голосування, які можуть бути корисні для України, такі як Інтернет-голосування, різні системи виборів, голосування поштою та громадські ради виборців. Однак, забюрократизованість владних органів та опір з боку політичних представників та громадянського суспільства можуть ускладнити впровадження таких моделей в Україні.

Проблема абсентеїзму має багато причин, включаючи особисті мотиви громадян, політичні та культурні чинники. Простих рішень не існує, а запровадження санкцій чи заохочень може не вирішити проблему повністю і навіть сприяти деградації влади та суспільства. Необхідна компетентна громадянська активність, контроль над владою та реакція громадянського суспільства на її дії.

Для подолання абсентеїзму необхідно впровадити системну громадянську освіту на всіх рівнях навчання, створити у навчальних закладах органи самоврядування, підвищувати електоральну компетентність вчителів та викладачів, і закріпити ці завдання у нормативних документах. Також важлива активізація громадських організацій для розширення неформальної громадянської участі.

Висновки: Отже, зміст абсентеїзму в політологічному аспекті інтерпретують як: а) ухилення від участі в політичному житті; б) індиферентне ставлення до політики, низький рівень політичної компетентності виборців; в) зумисне прагнення людей відсторонитися від політики; г) байдуже ставлення людей до здійснення своїх громадянських (у тому числі політичних) прав, ухилення від виконання громадянських обов'язків. Науковці стверджують, що

абсентеїзм може бути ознакою політичної кризи, одним із численних наслідків яких є повторні вибори.

Література:

Бакумов С. Б. Активне виборче право та електоральна поведінка: досвід США. *Габітус* 2021. № 26 (1). С 48-49.

1. Гавриловська К. Політичний абсентеїзм у сучасній Україні. К.П. Гавриловська *Суспільно-політичні та психологічні студії*. Вип. 1 [за ред. В. Климчука, С. Лодзінського, С. Рудницького]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 14-15.

2. Магновський І.Й. Абсентеїзм як сучасна проблема виборчого права України. *Виборче право України в контексті європейських демократичних стандартів*: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26-27 травня 2016 року). Київ: Видавничий дім «Стилос», 2016. С. 171-174.

3. Фоломєєв М. А. Абсентеїзм як індикатор порушення соціальної згуртованості суспільства. *Габітус*. 2021. № 24 (1). С. 39-46.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Афанасьєва В.,

курсантка 1-го курсу ФПФОДР,

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Тарасенко Л.Б.,

професор кафедри теорії та філософії права ОДУВС, к.і.н., доцент

Захист прав людини та громадянина від злочинних та інших протиправних посягань – найперше й основне завдання поліції, визначальний сенс її існування та діяльності. Нездорове суспільство та кримінальні явища руйнують державу зсередини. У зв'язку з цим проблема боротьби зі злочинністю, а також її попередження на всіх етапах розвитку суспільства та держави є важливим завданням для керівництва всіх держав, незалежно від форми правління, устрою, культури чи ментальності. Справді, соціальні очікування відповідності співробітника поліції, його компетенцій, особистісних та моральних якостей якомусь ідеальному образу дедалі більше накладає обов'язок йому відповідати.

Проблема катування від працівників поліції є серйозним порушенням прав і свобод людини та громадянина, воно заборонено міжнародними стандартами, такими як: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські й політичні права, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Воно включає фізичне, психологічне, сексуальне насильство, жорстокість, погрози тощо. Ось наприклад, нові факти катувань у Кагарлицькому відділенні поліції - ще двом працівникам повідомлено Прокурорами Офісу Генерального прокурора, спільно зі слідчими Державного бюро розслідувань повідомлено про підозру у катуванні ще одному працівнику Кагарлицького відділення поліції Обухівського відділу поліції ГУ Нацполіції в області (ч.2 ст. 127 КК України) [1; с. 112].

У 2021 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, оскільки найвищий ризик зазнати катувань мають особи, які затримуються, підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення і тримаються в установах для попереднього ув'язнення та виконання покарань. Визначено такі основні причини виникнення та існування проблеми катування у системі кримінальної юстиції:

«кругова порука» або замовчування катування всередині системи кримінальної юстиції. Працівники правоохоронних органів не вірять у невідворотність покарання. Силкові методи отримання зізнання у вчиненні злочину є проблемою. За інформацією, викладеною на офіційних веб-сайтах МВС та СБУ, невинуватене насильство також є джерелом доходу для працівників правоохоронних органів і, як наслідок, корупції;

неефективність розслідування катувань, уникнення відповідальності та перешкоджання здійсненню правосуддя;

брак релевантних достовірних системних даних про катування, що призводить до замовчування цієї проблеми у суспільстві та нежиття дієвих заходів для її розв'язання;

тотальна недовіра до правоохоронних органів, у зв'язку з чим жертви не завжди скаржаться на катування;

низький рівень чутливості суспільства до проблеми [2].

Дослідники виокремлюють наступні проблеми у діяльності правоохоронців.

Порушення довіри: Катування, здійснене працівниками поліції, підриває довіру громадян до правоохоронних органів. Громадяни втрачають віру в справедливість системи і можуть стати нездатними довіряти поліції та співпрацювати з нею, що негативно впливає на забезпечення безпеки та правопорядку;

Безкарність і недостатня відповідальність: Існує проблема безкарності працівників поліції, які здійснюють катування. Імпунітет або

недостатня відповідальність сприяють безкарності та знижують довіру громадян до правоохоронних органів;

Недостатня освіта та підготовка: Недостатня свідомість, етична підготовка та знання прав людини серед поліцейських можуть призводити до ситуацій, коли вони порушують права та свободи громадян, у тому числі застосовують катування. Важливо покращити освітні програми та тренування для поліцейських з питань прав людини, етики та професійних стандартів;

Недостатня підтримка жертв: Жертви катування, зокрема від рук працівників поліції, часто знаходяться в вразливому становищі та мають обмежений доступ до правової допомоги та механізмів судового захисту. Важливо забезпечити їм доступ до правової допомоги, компенсації та реабілітації, а також забезпечити їхню безпеку та конфіденційність під час розслідування;

Законодавча реформа: Необхідно переглянути законодавство, що регулює діяльність поліції, та внести необхідні зміни для посилення захисту прав і свобод громадян. Це може включати введення жорстких санкцій за катування, розширення повноважень незалежних механізмів контролю та нагляду, а також забезпечення ефективного механізму звернення громадян з скаргами на працівників поліції.

Таким чином, означені проблемні питання потребують комплексного підходу та спільних зусиль усіх зацікавлених сторін - уряду, правоохоронних органів, громадськості, організацій захисту прав людини та інших структур. Шляхом впровадження вищезгаданих заходів можна поступово подолати проблему катування від працівників поліції і забезпечити повагу до прав і свобод кожної людини.

Література:

Стратегія протидії катуванням у системі кримінальної юстиції. <https://>

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ «БАГАТОРІВНЕВОГО
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ»:
ДО РОЗУМІННЯ ЇЇ ТЕОРЕТИКО-ДОКТРИНАЛЬНОЇ ТА
ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ РОЛІ І ЗНАЧЕННЯ**

Баймуратов Михайло Олександрович,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки
України,
академік Української академії наук, професор кафедри політичних
наук і права,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського,

Кофман Борис Якович,
доктор юридичних наук, старший дослідник, Заслужений юрист
України, професор кафедри права, Університет імені Альфреда Нобеля

Проблематика конституціоналізму виступає не тільки як тренд сучасного конституційного розвитку держав-членів міжнародної спільноти, а також всієї такої спільноти, а й як практичний теоретико-інструментальний та функціонально-практичний засіб пізнання, проєктування, побудови, функціонування, сучасного і перспективного розвитку і вдосконалення конституційно-правової реальності, – що знаходить свій розвиток і вдосконалення в умовах ординарного та екстраординарного функціонування державності та міжнародної спільноти через призму історичного, теоретичного і праксеологічного розвитку профільної феноменології.

Необхідно наголосити на тому, що численні зарубіжні вчені-конституціоналісти активно і під різними ракурсами досліджували феноменологію конституціоналізму, особливо впродовж останніх двадцяти років, – а це було детерміноване і пов'язане, насамперед, зі становленням та розвитком феноменології демократичної правової державності, яка стала визначальною у існуванні, функціонуванні і розвитку держав, їх регіональних і універсальних асоціацій, і в якій загальний конституціоналізм виступає не тільки основоположним та стрижневим елементом, а й ефективним засобом досягнення телеологічних домінант їх сталого та перманентного розвитку, що гарантує соціальний мир та врівноваження інтересів людини, соціуму, держави та бізнесу.

Спираючись на системний аналіз наукового висвітлення профільної проблематики, можна зробити висновок, що такі дослідження здійснювалось не тільки у межах загального конституціоналізму, – як опорної теоретико-доктринальної та основоположно-функціональної феноменології, а й у її різних нових контекстах прояву конституціоналізму [1]. Серед сучасних трендів конституційного

процесу можна виокремити політичний і правовий [2], популістський [3], деліберативний [4], практичний [5], соціологічний [6], авторитарний [7], національний і транснаціональний [8; 9], плюралістичний [10], космополітичний [11], соціетальний (соціологічний) [12], екологічний [13], цифровий [14], мілітарний [15], муніципальний конституціоналізм [16] тощо.

Отже, по-перше, можна зазначити, що кожен з нових видів (подвидів) конституціоналізму номенологічно відображає його змістовне наповнення, що дає змогу вийти на відповідну дефініцію, що буде містити його основні характерологічно-ідентифікаційні ознаки (*характерологічно-видовий критерій* – авт.).

По-друге, враховуючи основоположний характер відносин, що регламентуються і регулюються настанови загального конституціоналізму, його суб'єктно-об'єктний склад, можна зазначити первинний його характер по відношенню до всіх інших видів конституціоналізму, причому, саме в межах загального конституціоналізму (*основоположно-первинний критерій* – авт.).

По-третє, враховуючи настанови «натуралістичної» юриспруденції, що базується на вихідних установках і пріоритеті природних прав людини перед правами держави [17], загальний конституціоналізм фактично може бути охарактеризований як основоположний вид конституціоналізму, що: а) встановлює, продукує, формує, регламентує, регулює, демонструє, ілюструє, а також реалізує позитивне відношення держав-членів міжнародної спільноти і самої спільноти до проблематики функціонування державної організації суспільства; б) позитивне відношення публічної влади до організації повсякденного життя людини, як члена людського соціуму, що існує і функціонує в умовах державної організації, – причому, починаючи від локального, і закінчуючи глобальним рівнем, що в) у підсумку підкреслює особливу важливість профільного феномена для подальшого існування людської цивілізації в цілому, а також на різних рівнях її функціонування (*природно-управлінський критерій* – авт.).

По-четверте, саме це детермінує формування і виникнення в межах загального конституціоналізму його предметно-видових характеристик, що, з одного боку, актуалізують, каталізують, контекстуалізують відповідні напрямки і сфери існування і розвитку конституційно-правової реальності на різних рівнях її існування та функціонування, враховуючи й перспективні процеси розширення предметно-об'єктного складу конституційно-правової регламентації, а з іншого, – роблять такі напрямки і сфери більш чіткішими і придатними для розуміння публічною владою і суспільством в контексті їх подальшого використання з метою вдосконалення суспільно-нормативних відносин, що виникають між людиною-особистістю, соціумом і державою (*класифікаційно-видовий критерій* – авт.).

По-п'яте, наявність великої кількості видових та різнорівневих характеристик загального конституціоналізму та реальна можливість появи нових напрямків його існування і розвитку в умовах мінливого стану самої держави, а також міжнародної спільноти держав, призвели деяких представників конституційно-правової доктрини до визначення феноменології «багаторівневого конституціоналізму» (*статично-поліваріантний критерій* – авт.).

Треба зазначити, що такі спроби виокремлення і визначення «багаторівневого конституціоналізму» так й залишилися б актуальними на доктринально-теоретичному рівні. Але вони отримали свою нормативну оцінку і підтримку на рівні законодавчих структур європейської спільноти, що зробило профільну феноменологію не тільки легалізованою, але й такою, що потребує свого подальшого використання, обґрунтування та практичної акцентуації.

Так, один з сучасних європейських вчених-конституціоналістів George Katrougalos (Democritus University of Greece) у своєму повідомленні «European Convention on Human Rights and National Constitutions: A Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe» (2023) [18] у блозі Міжнародної асоціації конституційного права зазначає, що його метою було втілення власних доктринально-теоретичних позицій відносно феноменології «багаторівневого конституціоналізму» у практичну політичну діяльність, – тобто, фактично, легалізація цієї терміносистеми для її подальшого практичного використання (*праксеологічний критерій* – авт.). Це завдання було виконане, завдяки, по-перше, тому, що цей автор одночасно є не тільки професором публічного права, а й членом Парламентської асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ); по-друге, саме в останньому статусі він і вніс проект резолюції ПАРЄ під назвою «Європейська конвенція з прав людини та національні конституції»; по-третє, ПАРЄ обговорила та схвалила цей проект на пленарному засіданні у квітні 2023 року значною більшістю: 87 – «ЗА» і лише 2 – «ПРОТИ»; по-четверте, ця резолюція ПАРЄ «European Convention on Human Rights and national constitutions» була прийнята [19].

В основі прийняття профільної резолюції ПАРЄ лежить пояснювальний меморандум її автора із посиланням на інші документи Ради Європи та Додаток із відповідями 34 парламентів держав-членів на анкету, що містить детальну інформацію про правові положення та судову практику щодо відносин між Європейською конвенцією з прав людини (далі – ЄКПЛ) і національних конституцій, які характеризують національні особливості та відповідні варіанти вирішення конкретних справ національними судами, але в контексті вирішення генерального завдання – виконання положень ЄКПЛ.

Отже, Рада Європи у своїй Резолюції вперше прийняла концепцію «багаторівневого конституціоналізму» як евристичний інструмент для

посилення взаємозв'язку та подолання неминучих суперечок між Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), національними конституційними судами та Судом Європейського Союзу (далі – ЄСЄ). У Резолюції особливо підкреслюється змістовне наповнення та праксеологічний потенціал «багаторівневого конституціоналізму», що міститься в побудованій легалізованій та легітимованій (виходячи з результатів голосування за цей документ – авт.) наступній поведінково-діяльнісній парадигмі судових органів:

А) хоча формальної ієрархії між різними основоположними нормами багаторівневого конституціоналізму (право ЄС, ЄКПЛ та інші договори Ради Європи та національні конституції) немає (*джерельно-конфліктний критерій* – авт.),

Б) і може виникнути напруга між відповідними правопорядками (*державно-конфліктогенний критерій* – авт.),

В) важливо, щоб будь-які рішення відносно вирішення таких конфліктів відповідали міжнародно-правовим зобов'язанням держав (*договірні-облігаційний критерій* – авт.),

Г) а також довірі та легітимності ЄСПЛ як остаточного арбітра щодо тлумачення та застосування ЄКПЛ (*судово-легітимний критерій* – авт.).

Отже, можна констатувати вельми суттєвий антиконфліктогенний потенціал профільної Резолюції ПАРЕС, що реалізується через констатацію таких фактів:

- через відсутність конституційної ієрархії між різними наборами правових норм (національних, ЄСПЛ, Європейського Союзу), існує подальша відсутність формальних шляхів розгляду та вирішення розбіжностей;

- проте Резолюція вважає, що немає необхідності намагатися повністю уникнути потенційних конфліктів між різними юрисдикціями;

- загалом такі конфлікти можуть сприяти розвитку суддівського мислення та аргументації за умови, що вони відбуваються в рамках конструктивного діалогу між відповідними судами;

- подібні конфлікти можуть виникнути в результаті приєднання Європейського Союзу до ЄКПЛ, не в останню чергу з огляду на деякі особливі вимоги інституцій Європейського Союзу відповідно до Висновку 2/13 ЄСЄ, але ці питання потрібно буде вирішити в рамках поточної роботи щодо приєднання Європейського Союзу до Конвенції. Крім того, треба звернути увагу на суттєвий творчий потенціал Резолюції, яка пропонує:

- а) щоб національні конституційні та верховні суди намагалися, де це можливо, узгоджувати свій аналіз прав людини якомога тісніше з аналітичним підходом, прийнятим ЄСПЛ;

- б) такий підхід може бути корисним інструментом для забезпечення узгодженого підходу між юрисдикціями та уникнення непотрібних конфліктів;

в) підхід національних судів, який намагається, наскільки це можливо, узгодити суперечливі положення шляхом тлумачення, має володіти перевагою перед будь-якою суворою ієрархією норм, яка намагається не застосовувати національне законодавство або ЄКПЛ;

г) крім того, вже існує процедура надання консультативних висновків ЄСПЛ відповідно до Протоколу № 16 до Конвенції, яка дозволяє національним судам звертатися з попереднім питанням до ЄСПЛ щодо тлумачення ЄКПЛ. Проте лише 19 із 47 держав-членів Ради Європи ратифікували Протокол, і лише сім запитів на консультативний висновок надійшли до національних судів [18].

Наведені підходи свідчать про те, що концепт «багаторівневого конституціоналізму» носить компромісний та синергійний характер, він скерований, по-перше, у підсумку, – на досягнення стратегічних колективних телеологічних домінант (виконання державами міжнародно-правових зобов'язань, що витікають з ЄКПЛ), за рахунок обходу, «не звернення» пильної уваги на тактичні (індивідуальні) ознаки і особливості, що передбачено національними законодавствами держав-членів РЄ; по-друге, на узгодження загальноєвропейських і національних інтересів, що повинні знайти свій вираз у рішеннях судових установ держав-членів РЄ, що приймаються на основі ЄКПЛ.

Треба зазначити, що феноменологія «багаторівневого конституціоналізму» обговорювалась досить давно. Для її реалізації на практиці представниками конституційної доктрини пропонувались відповідні заходи інституційного характеру. В цьому сенсі треба звернути увагу на новаторську пропозицію професорів Daniel Sarmiento (Professor of EU and Administrative Law at the University Complutense of Madrid and Editor-in-Chief of EU Law Live) та Joseph H.N. Weiler (Professor at NYU School of Law, Senior Fellow at the Harvard Centre for European Studies, and former President of the European University Institute, Florence /2013-2016/) щодо створення змішаної палати Суду Європейського Союзу з національними суддями у випадках, коли виникає питання – чи є законодавство ЄС *intra vires* (прийнятим у межах компетенції) [20].

Отже, у контексті ЄКПЛ професор Вейлер, який був запрошений на слухання Юридичного комітету ПАРЕ, припустив, що якщо Велика палата ЄСПЛ знала, що їй необхідно обговорити рішення, що стосується делікатного конституційного питання, вона могла б мати закрите слухання за участю ЄСПЛ і відбору національних суддів Конституційного суду. Це може включати суддю з відповідної держави-члена (але не тільки з цієї держави). Питання, які підлягають обговоренню, можуть включати такі: чи підпадає це питання в межі розсуду, що наданий державам-членам відповідно до ЄКПЛ? Причому, організація такого заходу повинна бути реалізованою з дотриманням відповідних принципів: а) під час такого слухання не повинно бути

повноважень приймати рішення; б) характер обговорення носив би скоріше вигляд організованого діалогу, щоб допомогти поінформувати ЄСПЛ про проблему, використовуючи мудрість суддів конституційного суду з різних держав; в) навіть якби судді ЄСПЛ не змінили свою думку після такої дискусії, це принаймні допомогло б розширити їх інформаційне поле і покращити якість їхньої аргументації, зробивши її більш переконливою в остаточному рішенні.

На думку George Katrougalos, таку форму можливих обговорень складних питань європейського права потрібно запозичити й на рівень ЄСПЛ [18].

Резюмуючи викладене вище, треба зазначити, що праксеологічна цінність феноменології «багаторівневого конституціоналізму» є досить високою. По-перше, її застосування активізує подальше творче мислення і формування продуктивних доктринальних позицій, що є об'єктивно необхідним для сприяння взаєморозуміння та повазі між різними правопорядками та різними судами. По-друге, треба констатувати, що в умовах «джерельного хаосу» європейського права і національних правопорядків, саме феноменологія «багаторівневого конституціоналізму» з її принциповими підходами виступає єдиним способом, за допомогою якого європейський багаторівневий конституціоналізм може бути сформований:

а) у відповідності до основоположних настанов натуралістичної юриспруденції;

б) у відповідності до головних принципів верховенства права та демократії;

в) в контексті узгодження народного суверенітету з міжнародними зобов'язаннями держав у європейському інтеграційному проєкті;

г) з залученням національних судів та суддів до процесу формування позицій судової влади інтеграційних об'єднань;

г') з досить суттєвими перспективами формування нової якості міждержавної і національної конституційної ідеології, конституційного розуміння (праворозуміння) і конституційної психології;

д) з реальними можливостями створення єдиного правового простору, що об'єднує під своєю егідою національні, наднаціональні та міжнародні правопорядки, не дивлячись на їх відповідні суперечливості, що відображають зіткнення політичних і соціальних інтересів, які вони регламентують і регулюють.

Література:

1. Law, D. S. (Ed.). (2022). *Constitutionalism in Context*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108699068>.
2. Bellamy, R. (2007). *Political Constitutionalism. A Republican Defence of the Constitutionality of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490187>.

3. Belov, M. (Ed.). (2021). *Populist Constitutionalism and Illiberal Democracies*. Cambridge: Intersentia. xviii. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781839701399>.
4. Levy, R., Hoi, Kong, Orr, G., & King, J. (Ed.). (2018). *The Cambridge Handbook of Deliberative Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108289474>.
5. Lang, A.F. Jr. (2022). *Practical Constitutionalism. Praxis as a Perspective on International Politics*. G. Hellmann, J. Steffek (Ed.). Bristol: Bristol University Press. doi: <https://doi.org/10.51952/9781529220490.ch007>.
6. Blokker, P., & Thornhill, Ch. (Ed.). (2017). *Sociological Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316403808>.
7. Ginsburg, T. (2020). *Beyond Window Dressing: Constitutions in Authoritarian Regimes*. Modern Constitutions. R.M. Smith, R.R. Beeman (Ed.). Philadelphia: University of Pennsylvania Press. DOI: <https://doi.org/10.9783/9780812297256-007>.
8. Milewicz, K. M. (2020). *Constitutionalizing World Politics: The Logic of Democratic Power and the Unintended Consequences of International Treaty Making*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108891585>.
9. Thornhill, Ch. (2021). *Transnational Constitutional Law: Chapter 6. The Oxford Handbook of Transnational Law*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197547410.013.6>.
10. Galston, W. A. (2011). Pluralist constitutionalism. *Social Philosophy and Policy*, 28(1), 228-241. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0265052510000117>.
11. Núñez Donald, C. (2020). Legal Philosophy and Cosmopolitan Constitutionalism. *Debates on Morality, Unity, and Power. The Age of Human Rights Journal*, 14, 77-107. DOI: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v14.5479>.
12. Golia, A. Jr., & Teubner, G. (2021). Societal Constitutionalism: Background, Theory, Debates. *Vienna Journal on International Constitutional Law*, 15(4), 357-411. DOI: <https://doi.org/10.1515/icl-2021-0023>.
13. May, J. R. (Ed.). (2016). *Environmental Constitutionalism*. Cheltenham: Edward Elgar Publ. 1072 p.
14. Golia, A. Jr. (2022). *Redefining Digital Constitutionalism as Critique and Ideology: The Perspective of Societal Constitutionalism*. *The Digital Constitutionalist*. Retrieved from <http://digi-con.org/redefining-digitalconstitutionalism-as-critique-and-ideology-the-perspective-of-societal-constitutionalism>.
15. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Мілітарний конституціоналізм: до питання про формування, розуміння і оформлення феноменології.

Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2022. № 3. С. 6–18; 2022. № 4. С. 6–18.

16. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання про формування галузі. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Право. 2021. № 2(3) С. 7–31.

17. Костенко О. «Натуралістична» юриспруденція і правова реформа в Україні. Вісник Національної академії прокуратури України. 2008. № 4. С. 12-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2008_4_4

18. Katrougalos George. European Convention on Human Rights and National Constitutions: A Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. URL: <https://blog-iacl-aids.org/2023-posts/2023/6/20/european-convention-on-human-rights-and-national-constitutions-a-resolution-of-the-parliamentary-assembly-of-the-council-of-europe>

19. European Convention on Human Rights and national constitutions. Doc. 15741. 11 April 2023. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Rapporteur: Mr. George KATROUGALOS, Greece, UEL Origin. Reference to committee: Doc. 15336, Reference No. 4605 of 27 September 2021. 2023 – Second part-session. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31695/html>

20. Sarmiento D., [Weiler](#) J. H.H. The EU Judiciary After Weiss. Proposing A New Mixed Chamber of the Court of Justice. URL: <https://verfassungsblog.de/the-eu-judiciary-after-weiss/>

КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДО НОВИХ КОНЦЕПТІВ ТА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ (МУНІЦИПАЛІТЕТІВ) В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Баймуратов Максим Михайлович,

магістр права, аспірант Маріупольського державного університету,
начальник відділу Одеської обласної податкової адміністрації

Становлення та розвиток в Україні інституту місцевого самоврядування (далі – МСВ) у формі локальної демократії, що базується на самоорганізації жителів відповідної адміністративно-територіальної одиниці країни, що об'єднані у територіальну громаду (далі – ТГ), – стало насправді революційною подією в пострадянській посттоталітарній держави. Вирішення самими жителями питань місцевого значення в межах Конституції та законів України (див. ст. 140 Конституції України [1]), виступає суттєвою ознакою демократизації суспільного і державного життя. А можливість самостійного формування жителями-членами ТГ відповідних управлінських структур – представницьких органів місцевого

самоврядування (місцевих рад) та їх виконавчих органів (далі – ОМСВ) через використання механізмів виборчого права або демократичних призначень, – свідчить про наявність внутрішньо соціальних демократичних орієнтирів, що скеровані на формування, функціонування і регулярно оновлення структур публічної влади, що на локальному рівні соціуму виступають від імені жителів-членів ТГ та діють в їх інтересах.

Важливою умовою реалізації таких завдань та можливостей ОМСВ виступає їх компетенція (повноваження + предмети відання), як універсальний інструментально-нормативний засіб вирішення питань місцевого значення, що дає можливість прогнозувати, формувати та реалізовувати відповідні поведінково-діяльнісні настанови у ОМСВ, що спрямовані на формування їх управлінської парадигми в контексті вирішення питань місцевого значення. При цьому важливе значення відіграє й розсуд посадових осіб цих органів, що скерований на пошук оптимальних управлінських кроків і шляхів для реалізації компетенційних повноважень таких органів.

Треба зазначити, що одним з найефективніших рівнів практичної реалізації МСВ є рівень міського самоврядування. Це детерміноване не тільки історичними обставинами, бо саме в цих умовах і на цьому рівні публічного управління фактично й зародилась феноменологія МСВ (первісна община – міста-поліси Стародавньої Греції – муніципії Стародавнього Риму – феодальні міста – міста, що керувалися Магдебурзьким правом – міста-табори Запорізької Сечі – міста періоду накопичення первинного капіталу (Нові часи) – міста, що вирішували завдання «муніципального соціалізму» – міста Європи та інших континентів, що формували власну муніципальну політику (Новітні часи) – міста-муніципалітети об'єднаної Європи – міста пострадянських держав, що тільки пізнають та запозичують сучасні європейські муніципальні цінності), а й управлінськими можливостями ОМСВ міського рівня, що володіють достатніми і часто-густо, найбільшими матеріально-фінансовими ресурсами, належним кадровим потенціалом, сформованою мотивацією для організації та реалізації МСВ та залучення до самоврядних процесів широких кіл населення.

Вельми важливим виступає фактор урбанізації. Треба розуміти, що в містах сьогодні проживає більше половини населення світу, а до 2050 року воно складатиме більше трьох чвертей. Прогнози показують, що мегаполіси з населенням 50 або навіть 100 мільйонів жителів виникнуть до кінця століття, переважно на Глобальному Півдні [2, р. 8].

Отже, такий стан справ і перспективи його розвитку знаменують не тільки серйозну та безпрецедентну трансформацію організації суспільства, як просторово, так і геополітично, а й зміну управлінської

парадигми на рівні міст, що глобалізується, уніфікується та контекстуалізується, а також знаходить свій прояв у модернізації компетенційних повноважень муніципалітетів в умовах глобалізації та урбанізації.

Однак, на жаль, треба констатувати, що сучасні конституційні інститути держави, уява фахівців-муніципалістів, а також організаційне мислення інститутів міжнародної спільноти держав про майбутній локальний розвиток, об'єктивно не встигають за цією новою реальністю. Однією з найважливіших причин становища, що склалося, виступає те, що міста сьогодні залишаються практично відсутніми не тільки в конституційному праві держави в контексті регламентації і регулювання їх прав і свобод, а також конституційній доктринально-теоретичній думці, що фактично урівнює у концепції нормативно-правового супроводження і забезпечення всіх суб'єктів МСВ, не кажучи вже про порівняльні конституційні дослідження міської самоврядної проблематики в цілому. Саме тому, оскільки світ об'єктивно урбанізується, і ці процеси відбуваються з надзвичайною швидкістю, нове мислення про конституціоналізм і урбанізацію є не тільки вкрай необхідними на рівні теорії, а й актуальними з праксеологічних позицій.

Необхідно наголосити на тому, що зарубіжні дослідники прагнуть створити нову концепцію про місце міста в конституційній думці, конституційному праві та конституційній практиці [3], але вони знаходяться тільки на початку свого шляху. У вирішенні цього стратегічного завдання їм допомагають міжнародні неурядові організації місцевих влад. Так, Комітетом з соціальної інтеграції, партисипаторної демократії (демократії участі) та прав людини Міжнародної організації «Об'єднані міста та органи місцевого самоврядування» (*Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights United Cities and Local Governments (UCLG)*) після широкого та глобального процесу обговорення був розроблений і прийнятий на конференції цієї організації 11 грудня 2011 року у Флоренції (Італія) документ, що носить назву Глобальна Хартія-Програма (Порядок денний) прав людини в місті (*This Global Charter-Agenda for Human Rights in the City has been adopted by United Cities and Local Governments (CGLU)*) [4].

Треба зазначити, що *UCLG* сприяє співпраці між містами та їх асоціаціями на міжнародному рівні, підтримує програми, об'єднання та партнерства, спрямовані на зміцнення потенціалу місцевої влади. Крім того, *UCLG* сприяє підвищенню ролі жінок у прийнятті рішень на місцевому рівні та є джерелом інформації про місцеве управління у всьому світі. В порядку денному цієї організації посилення ролі та впливу місцевої влади та організацій, що їх представляють, у глобальному управлінні; підтримка демократичного, ефективного та

інноваційного місцевого управління, що тісно взаємодіє з городянами; забезпечення ефективної діяльності демократичної глобальної організації. Мережа організації є децентралізованою структурою, що складається з 7 регіональних відділів, 1 столичного відділу та 1 відділу регіональних урядів. Секції встановлюють власну політику та керують своїми справами, одночасно надаючи інституційну підтримку в узгодженій географічній зоні. Вони також зміцнюють політику та діяльність, визначену керівними органами Всесвітньої організації, і виконують політичну, програмну та адміністративну роль [5].

Наведений вище документ – Глобальна Хартія-Програма (Порядок денний) прав людини в місті, вже виходячи з самого його найменування, не тільки фіксує новий перелік (кадастр) прав людини, якими вона може володіти та реалізовувати їх в умовах МСВ, межах міського поселення та разом з іншими жителями-членами ТГ, що функціонують в умовах повсякденності, але й передбачає реалізацію конкретних заходів з боку ОМСВ щодо їх втілення в життя. Саме тому, на нашу думку, він має прямий вихід й на компетенційні повноваження ОМСВ міського рівня, бо для реалізації кожного конкретного права людини на міському рівні повинна бути проведена:

а) відповідна організаційна та організаційно-правова діяльність ОМСВ щодо

б) створення відповідних умов, управлінських зав'язків, механізмів, використання відповідних форм діяльності та

в) вибудована відповідна управлінська парадигма, включаючи можливості муніципально-управлінського розсуду (дискреційних повноважень) посадових і службових осіб ОМСВ, що

г) додатково забезпечують можливості оптимального і ефективного вирішення компетенційних повноважень цих органів публічної влади [6].

Підтвердженням суттєвого компетентного функціоналу наведеної Глобальної хартії-програми прав людини в місті, виступає структура цього документу. Вона складається з Преамбули, Загальних положень, Порядку денного прав та обов'язків, Прикінцевих положень. Своєю чергою, всі наведені структурні елементи, крім Преамбули, містять в собі відповідні розділи, а саме:

- Загальні положення: А. Мета; В. Сфера застосування; С. Цінності та принципи;

- Порядок денний прав та обов'язків: I. Право на місто; II. Право на демократію участі (партисипаторну демократію); III. Право на громадянський спокій та безпеку в місті; IV. Право жінок і чоловіків на рівність; V. Права дітей; VI. Право на доступні публічні послуги; VII. Свобода совісті і релігії, думок та інформації; VIII. Право на мирні збори, об'єднання та створення профспілки; IX. Культурні права; X. Право на житло та проживання; XI. Право на чисту воду та харчування; XII. Право на сталий міський розвиток.

- Прикінцеві положення: А. Прийняття та набуття чинності механізмом Хартії-Порядку денного в кожному місті; В. Механізми застосування; С. Роль міста у просуванні прав людини на міжнародному рівні.

Системний аналіз наведених структурних частин Хартії – Порядку денного дає можливість:

А) розподілити цей документ на чотири частини: 1. Причинно-наслідкові зв'язки та телеологія (Преамбула); 2. Онтологія і гносеологія (загальні положення); 3. Матеріальна частина (права та обов'язки людини в місті); 3. Процесуальна частина (прикінцеві положення);

Б) в контексті дослідження, що проводиться, даний документ побудований у контексті управлінської парадигми «конкретно право, свобода (обов'язок) людини в місті – конкретне повноваження ОМСВ» наступним чином: кожному праву чи обов'язку людини в місті повинно відповідати конкретне повноваження ОМСВ з метою його організаційного та організаційно-правового супроводження і забезпечення і створення належних умов для його реалізації;

В) телеологічні пріоритети та доміанти прав людини в місті, що закріплено в цій Хартії – Порядку денному:

а) носять новаторський характер, закріплюючи права, що є відсутніми у кадастрі конституційних прав людини (наприклад, право на місто);

б) деякі права одночасно носять більш деталізуючий і конкретизуючий характер у порівнянні з конституційними правами людини (наприклад, право на чисту воду і харчування),

в) деякі права характеризуються класифікаційно-груповим підходом (права жінок і чоловіків, права дітей), що є відсутнім у переліку конституційних прав і свобод людини;

г) деякі права відтворюють деякі конкретні конституційні права людини і громадянина (наприклад, право жінок і чоловіків на рівність, право на мирні збори, об'єднання та створення профспілки);

г') деякі права людини в місті відтворюють відповідні групи конституційних прав людини (наприклад, культурні права);

д) деякі права людини в місті носять більш узагальнений характер (право на громадянський спокій та безпеку в місті; право на сталий міський розвиток), що, зазвичай, по-перше, дає можливість констатувати їх відсутність у переліку конституційних прав і свобод людини; по-друге, стверджувати те, що вони виступають відповідними нормативними новелами; по-третє, говорити, що вони потребують своєї легалізації і належного тлумачення;

Г) права людини в місті, що містить ця Глобальна Хартія – Порядок денний, є логічним тлумаченням в контексті продовження прав і свобод людини, що визнані у Загальній декларації прав людини (1948 р.) та міжнародних документах, що ґрунтуються на ній, зокрема,

Міжнародних пактах про економічні, соціальні та культурні права, а також про громадянські та політичні права (1966), а також в регіональних конвенціях та хартіях захисту прав людини та інших основних договорах з прав людини;

Г') основною телеологічною домінантою прав людини в місті, враховуючи універсальний, неподільний та взаємозалежний характер прав людини як цивілізаційного феномену, як зазначено у Віденській декларації (1993 р.) і підтверджено в Декларації тисячоліття (2000 р.) та Декларації до 60-ї річниці Організації Об'єднаних Націй (2005 р.) є не тільки реалізація економічних, соціальних і культурних прав, але й повне здійснення політичних прав, що: а) дозволяють не тільки реалізувати комплекс громадянських і політичних прав, але й б) брати в той же час участь у механізмах прийняття рішень, які можуть призвести до досягнення наведених економічних і соціальних прав, – отже, права людини в місті, по-перше, це не тільки економічні і соціальні права, а й права політичні (Розділ II. Право на демократію участі /партисипаторну демократію/); по-друге, вони є взаємно пов'язаними та взаємно детермінованими одні з другими; по-третє, саме останні є відповідною (організаційною, нормативною, ресурсною тощо) умовою і гарантією реалізацію саме економічних і соціальних прав; по-четверте, можна говорити про системно-комплексний характер реалізації прав людини в місті;

Д) в межах саме міста вирішується важливий системний комплекс проблем, що формують локальну систему реалізації, охорони та захисту прав людини [7], в якій її елементи співвідносяться між собою на засадах синергетичної взаємодії та на основі кібернетичної моделі «мотрійки»: а) місто є політичною спільнотою, в якій усі його жителі беруть участь у спільному проєкті свободи, рівності прав чоловіків і жінок і розвитку (*політичний критерій* – авт.); б) в процесі такої спільної життєдіяльності конституційні права і свободи, а також обов'язки конкретної людини трансформуються в її муніципальні права, свободи та обов'язки [8] (*соціально-нормативний критерій* – авт.); в) ступінь свободи жінок є загальною мірою свободи суспільства; і тому доцільно діяти на користь фактичної рівності чоловіків і жінок і активно сприяти участі жінок у прийнятті рішень на місцевому рівні (*соціально-гендерний критерій* – авт.); г) об'єктивується необхідність сприяти розвитку в наших містах і територіях, який є сталим, справедливим, інклюзивним і поважає права людини без дискримінації (*критерій цільового територіального розвитку* – авт.); г') об'єктивується необхідність діяти для розширення демократії та місцевої автономії, щоб сприяти розбудові світу миру, справедливості та солідарності (*загальнодемократичний критерій в контексті локального вимірювання* – авт.); д) актуалізується боротьба з крайньою бідністю, що сама по собі є

порушенням прав людини, і тому наголошується необхідність дотримання прав людини в ситуаціях економічної кризи (*локально-антикризисний критерій* – авт.); е) оскільки місія ОМСВ через їх дії та повноваження (компетенція) полягає у застосуванні цього проекту, вони повинні відігравати фундаментальну роль у гарантуванні ефективного здійснення прав людини всіма їхніми жителями (*локально-правоохоронний критерій* – авт.); є) саме інститут громадянства жителів-членів ТГ з його правами, обов'язками та відповідальністю особливо виражений на рівні міста (*політико-нормативний критерій* – авт.). Отже, можна стверджувати, що компетенції повноваження ОМСВ виступають своєрідним організаційним стрижнем, навколо якого «обертається» життя людини в місті, бо саме діяльність ОМСВ з реалізації таких повноважень забезпечує муніципально-правову статусність людини в межах ТГ [9, с. 52] та становить основу для становлення і функціонування локальної системи її захисту та охорони [10].

Е) треба розуміти, що Глобальна Хартія-Програма (Порядок денний) прав людини в місті у її методологічному значенні спрямована на сприяння та зміцнення права людини всіх жителів усіх міст світу, більш того, положення цього документу містять в собі однозначне та чітке тлумачення об'єктів, суб'єктів, їх правових станів, дефінітивні характеристики опорних термінів, що визначають статуси таких суб'єктів і об'єктів регламентації та регулювання цим документом, а саме:

а) усі її положення застосовуються до всіх жителів міста, індивідуально та колективно, без дискримінації;

б) для цілей цього документу всі жителі є громадянами без жодної різниці, тобто, без врахування їх наявного правового стану (громадянства, іноземства, апатризму, біпатризму (полігромадянства), біженства тощо);

в) будь-яка дискримінація за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, етнічне чи соціальне походження, генетичні особливості, мова, релігія чи переконання, політичні або наявність будь-якої іншої думки, належність до національної меншини, майновий стан, місце народження, інвалідність, вік або сексуальна орієнтація забороняється;

г) взагалі, мешканець міста – це будь-яка людина (фізична особа), що проживає в ньому, на його території, навіть якщо вона не має постійного місця проживання;

г') здійснення прав, проголошених у цій Хартії-Порядку денному, доповнює, розвиває та зміцнює права, які вже існують на національному рівні в силу конституції, законів і міжнародних зобов'язань держави;

д) обов'язки міста, перелічені в цьому документі, слід розуміти як обов'язки місцевих органів влади та управління (ОМСВ), відповідно до повноважень, які вони отримали або наділені законом;

е) «місто» визначається як ОМСВ будь-якого розміру: регіони, міські агломерації, метрополії, муніципалітети та інші ОМСВ, які вільно керують в межах своїх компетенційних повноважень;

є) «територія» – це керована територія, яка прямо чи опосередковано підпадає під юрисдикцію міста, тобто відповідного ОМСВ;

ж) посилення на «доступ» у різних розділах цієї Хартії-Порядку денного слід розуміти як з фізичної чи матеріальної точки зору (близькість), так і з економічної (доступність).

Отже, ми бачимо органічний зв'язок між правами людини у місті, їх носіями та безпосередньою діяльністю ОМСВ, що повинні забезпечувати реалізацію таких прав через використання своїх компетенційних повноважень. Звідси можна зробити методологічний висновок про виникнення відповідного процесуально-процедурного ланцюжка «права людини в місті /муніципальні права/» – «компетенційні повноваження ОМСВ щодо локального управління місцевими справами, включаючи й реалізацію прав людини в місті» – «організаційна і організаційно-правова діяльність ОМСВ щодо реалізації прав людини через використання ними своїх компетенційних повноважень» – «практична реалізація прав людини в місті», що:

- а) виникає у підсумку цього управлінського процесу;
- б) детермінує відповідні організаційну та організаційно-правову діяльність ОМСВ, що у стратегічному сенсі скерована на реалізацію прав людини;
- в) функціональною метою цієї діяльності є використання компетенційних повноважень ОМСВ;
- г) у соціально-ефективному результаті маємо реалізацію екзистенційних поведінково-діяльнісних настанов людини в межах МСВ в рамках ТГ щодо реалізації своїх прав, свобод і обов'язків.

Вважаємо за необхідне, також звернути особливу увагу на те, що ОМСВ повинні сприяти не тільки вирішенню прав людини, сприяння реалізації яких через здійснення організаційної, включаючи й дискреційні повноваження, та організаційно-правової діяльності, що напряму вказана в профільному законодавстві у вигляді компетенційних повноважень таких органів вони здійснюють, – саме вони через вдосконалення дискреційних можливостей, а потім у явочному порядку їх використання, а пізніше – через локальне нормопроєктування і локальну нормотворчість, що веде до легалізації та легітимації таких повноважень, повинні забезпечувати реалізацію тих прав людини в місті, що не передбачені чинним законодавством, але є суттєвими і важливими для стабільного існування людини в урбаністичній спільноті. Крім того, в перспективі такі права можуть знайти свою легалізацію та легітимацію на

загальнодержавному рівні через їх законодавче і конституційне закріплення.

Крім того, вельми важливим є врахування в повсякденній діяльності ОМСВ муніципальних цінностей та принципів, що зафіксовано в Хартії- Порядку денному – до них, на наше глибоке переконання, відносяться такі морально-гуманістичні, функціонально-екзистенційні і культурологічно-принципові засади, через призму яких й повинна здійснюватися муніципальна діяльність ОМСВ в межах ТГ, що заснована на використанні і застосуванні демократичного інструментарію локальної демократії, до кола якого відноситься й їх компетенція.

До наведених цінностей та принципів Хартії-Порядку денного відносяться наступні:

А) Гідність кожної людини як найвища цінність – маємо локальну та цільову інтерпретацію конституційно-правового принципу;

Б) Свобода, рівність, особливо між чоловіками та жінками, недискримінація, визнання відмінності, справедливість і соціальна інтеграція – стикаємось не тільки з запозиченням конституційно-правових засад в профільній сфері, а й з творчою їх інтерпретацією в межах широкого гендерного підходу;

В) Демократія та участь громадян як політика міст – вважаємо, що наведена засада володіє не тільки конституційно-правовим походженням, вона є, на наш погляд, основоположним надбанням демократичного потенціалу всього МСВ як форми локальної демократії, бо передбачає формування глибокої мотивації у людини до заняття в сфері самоорганізації, самоідентифікації, самодіяльності, самопрояву і саморозвитку людських якостей, що надає МСВ через використання демократичного інструментарію;

Г) Загальність, неподільність і взаємозалежність прав людини – така цінність вельми яскраво і безпосередньо проявляється саме на локальному рівні соціуму в процесі здійснення людиною свого життєвого циклу;

Г') Соціальна та екологічна стійкість – наведені цінності, що фактично трансформуються в принципи МСВ, безпосередньо пов'язані з процесами соціалізації людини (особистості), що відбуваються саме в межах локального соціуму, тобто в межах ТГ та в умовах МСВ, а також в процесі функціонування людини як біологічної істоти в рамках довкілля;

Д) Співпраця та солідарність між усіма членами кожного міста, а також між усіма містами по всьому світу – цей принцип лежить в основі системного міжнародного співробітництва ОМСВ та ТГ міст та володіє високим і ефективним соціальним, організаційним, економічним, культурологічним і ресурсним потенціалом [11];

Е) Спільна та диференційована відповідальність міст та їх жителів, відповідно зі здібностями та засобами – формування і практична реалізація наведеного принципу об'єктивно потребує глибокої та ефективної організаційної та організаційно-правової діяльності ОМСВ з жителями-членами ТГ з розвитку профільних почуттів і формування стійкої мотивації до соціальної активності в межах ТГ, а також формування відповідальності за прийняті рішення в межах ТГ та їх соціальні наслідки, що можуть мати як позитивні, так й негативні результати. Треба зазначити, що аксіосфера, яка передбачена в профільному документі та принципові засади її формування та реалізації, напрямку перекликаються з компетенційними повноваженнями ОМСВ, бо саме вони повинні формувати, використовувати і застосовувати наведені ідеали, що мають стійкі ідентифікатори до організаційного прояву, закріплення, наступної формалізації і використання в їх повсякденній практиці.

Резюмуючи, можна зазначити, що через прийняття міжнародною неурядовою організацією Глобальної Хартії-Програми (Порядку денного) прав людини в місті (2011), в ординарній компетенції ОМСВ міського рівня (муніципалітетів) з'явилися нові концепти та напрями, що, по-перше, є адекватними умовам глобалізації, бо саме в них процеси урбанізації набирають активності та контекстуалізації; по-друге, вони скеровані на розвиток і вдосконалення блоку компетенційних повноважень ОМСВ одного з найважливіших (опорних) рівнів локальної демократії. Наведені концепти і напрями є пов'язаними, насамперед, з розширенням, розвитком і вдосконаленням конституційних прав людини і громадянина, через посилення організаційної та організаційно-правової діяльності ОМСВ; вони складають конституційно-правовий статус людини і громадянина, але скеровані на формування особливого блоку прав, що реалізуються саме на рівні МСВ та в межах ТГ – муніципальних прав людини. Такі права в найбільшому ступені відповідають цінностям та принципам муніципалізму, муніципальної діяльності людини, якою вона займається на протязі свого життя в процесі реалізації свого життєвого циклу в межах локального соціуму. Крім того, у наведених тенденціях присутній великий прогностичний потенціал, бо законодавець буде оцінювати повноваження компетенційного блоку ОМСВ міського рівня в процесі нормпроекткування і нормотворчості в сфері формування компетенції ОМСВ інших рівнів локальної демократії.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Hirschl R. City, State: Constitutionalism and the Megacity. Oxford: Oxford University Press. 2020. 274 p.
3. Comparative Constitutional Design. Ed. By T. Ginsburg. Cambridge: Cambridge University Press 2012. 393 p.
4. Global Charter-Agenda for Human Rights in the City has been adopted by United Cities and Local Governments (CGLU) 11.12. 2011. URL: https://www.uclg-cisd.org/sites/default/files/UCLG_Global_Charter_Agenda_HR_City_0.pdf
5. United Cities and Local Governments (UCLG). URL: <https://www.uclg.org/en>
6. Баймуратов М.О., Боярський О.О. Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. Публічне право. 2019. № 2 (34). URL: https://www.publichne-pravo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=87:pp-2019-34-04&catid=90&Itemid=483&lang=uk
7. Баймуратов М.О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. Юридична освіта і правова держава: зб. наук. праць. Одеса, 1997. С. 96–101.
8. Баймуратов М.О. Феноменологія муніципальних прав людини. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні: науково-практичний журнал. Київ: «Інтерконтиненталь-Україна», 2013. № 1. Січень-березень. С.52–56.
9. Сметана В.В. Муніципальні права і свободи людини як специфічна правова категорія та нормативно-правовий інститут локальної демократії. Конституційно-правові академічні студії. 2019. №1. С. 49–56.
10. Батанов О.В., Сметана В.В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: досвід компаративного аналізу: монографія. Одеса: Видавн. дім «Гельветика», 2021. 316 с.

ДИСТАНЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Біла В.М.

курсантка 309-взводу,

факультету підготовки фахівців

для органів

досудового розслідування

Науковий керівник: Маковій Віктор Петрович,

завідувач кафедри цивільно

правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент.

Внаслідок збройної агресії рф на територію України було введено воєнний стан. У таких умовах система правосуддя і процеси розгляду цивільних справ піддаються серйозним випробуванням, і важливо мати ефективні механізми для забезпечення прав людини та забезпечення доступу до справедливого суду. Одним з основних викликів під час воєнного стану є забезпечення безпеки для громадян і забезпечення нормального функціонування судової системи. Дистанційний розгляд цивільних справ є досить ефективним інструментом для забезпечення цих цілей. Використання сучасних технологій і електронних засобів комунікації дозволяє проводити судові засідання віддалено, що зменшує ризик для учасників процесу і дозволяє продовжувати розгляд справ навіть у небезпечних районах.

Запровадження дистанційного розгляду ставить перед нами нові виклики щодо ідентифікації та автентифікації сторін та свідків. Також, варто враховувати технічні обмеження та нестик, що учасники процесу, зокрема люди, які проживають в віддалених районах, можуть бути виключені з можливості брати участь в дистанційному розгляді справ.

Дану тему досліджували вчені-процесуалісти: Є. В. Васьковський, В. О. Рязановський, С. О. Короед, О. В. Рожнов, В. В. Буга, Т. В. Сахнова, А. В. Малюкіна, Т. В. Цюра [1, С.74-80].

Беручи до уваги вислів судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, секретаря Пленуму ВС Дмитра Луспеніка: « у законодавстві України не передбачена дистанційна форма правосуддя, але з початку весни 2020 року, у зв'язку з пандемією COVID-19, було дозволено дистанційну участь у судовому процесі. Суди успішно адаптувалися до цього онлайн-процесу та вправно його застосовують. Згідно зі статтею 11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", учасники судового процесу можуть брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції згідно з рішенням суду». Підтримую думку Луспеніка, так як це особливо важливо, оскільки здоров'я та безпека суддів, працівників суду та всіх учасників процесу повинні бути на першому місці.

Така процедура, є зручною та доцільною у даний період часу, так як є такі випадки, коли позивач, відповідач і адвокат знаходяться за кордоном, через військові дії. Тому в таких випадках суддя, проводить розгляд справи дистанційно, а документи подані до суду, обов'язково повинні бути скріплені електронним підписом учасника справи. Це є єдиним необхідним і зваженим розв'язанням наведених проблем, яке набуло популярності в світі ще під час пандемії коронавірусу.

До країн, де відеоконференції використовуються у цивільних та кримінальних провадженнях, зокрема, належать: Австрія, Хорватія, Франція (де слухання також відбуваються по телефону), Угорщина, Ірландія, Казахстан (де використовуються Zoom та додаток TrueConf), Португалія, Сербія, Словенія, Швеція, Сполучене Королівство, Сполучені Штати Америки. В деяких країнах дистанційний розгляд справ (Північна Македонія) було запроваджено лише на період надзвичайного стану [2, С.256].

Цивільний процес у режимі відеоконференції та дистанційний розгляд справ є двома способами забезпечення доступу до правосуддя в онлайн-середовищі. Хоча ці підходи мають схожість, є також певні відмінності між ними, а саме:

1. фізична присутність: у цивільному процесі відеоконференції сторони та їх представники можуть бути розташовані на різних місцях і приєднуватися до судового засідання за допомогою відеозв'язку. У дистанційному розгляді справ, зазвичай, немає фізичної присутності сторін або їх представників, а справи розглядаються виключно на підставі поданих документів і аргументів;
2. технічні вимоги: в обох випадках необхідна наявність високошвидкісного інтернет-з'єднання та підходящого обладнання (комп'ютер, веб-камера, мікрофон і т. д.). Однак у відеоконференції важливо також мати платформу для відеозв'язку, яку всі учасники можуть використовувати для спілкування в режимі реального часу.
3. взаємодія: у відеоконференції сторони та їх представники можуть спілкуватися між собою та з суддею в режимі реального часу, що дозволяє проводити додаткові запитання, обговорювати питання тощо. У дистанційному розгляді справ, зазвичай, немає прямої взаємодії між сторонами, аргументи представляються у письмовій формі.
4. ефективність: Відеоконференція може бути ефективною, коли сторони та їх представники не можуть фізично з'явитися в судовій залі через відстань, фізичні обмеження або інші обставини. Дистанційний розгляд справ може бути більш ефективним у випадках, коли розглядається багато справ, які не потребують особистої присутності сторін або детальних обговорень.

Важливо зазначити, що впровадження відеоконференції та дистанційного розгляду справ може варіюватися в залежності від країни, регіону та судової системи. Правила і процедури, пов'язані з

цими методами, можуть розрізнятися і визначаються місцевим законодавством та судовими органами.

У зв'язку з введенням воєнного стану, необхідність проведення цивільного судочинства стає ще більш актуальною. Тому пропонується реалізувати принцип процесуальної економії, який повинен бути повністю впроваджений під час воєнного стану. Цей принцип дозволяє виключити все, що не є абсолютно необхідним і суттєво ускладнює процес, та замінити його іншими, більш економічними процесуальними засобами, які забезпечують належне проведення правосуддя. Принцип процесуальної економії втілюється у нормах, що стосуються своєчасного, швидкого і правильного розгляду справи, шляхом раціонального використання процесуальних прав учасниками процесу, без зловживання ними і з дотриманням основних засад цивільного судочинства. Зокрема, цей принцип може бути поширений шляхом внесення змін до процесуального закону, щоб у судах, включаючи першу та апеляційну інстанції, більшість справ розглядалися у формі дистанційного провадження або в режимі відеоконференції [3].

Отже, не зважаючи на те, що зараз діє режим воєнного стану права та свободи наших громадян мають бути захищені. Судовий розгляд справ, обов'язково повинен продовжуватися. Судді вже діють відповідно до сучасних умов. Проте, для того, аби розгляд цивільних справ відбувався своєчасно, швидко та правильно, варто реалізувати дію принципу процесуальної економії, при цьому доцільно розглядати цивільні справи дистанційно. Таким чином, ми могли б не ризикувати життям учасників цивільного процесу, а розгляд справ відбувався набагато швидче та зручніше. Зрозумілим є факт, що дистанційне правосуддя можна проводити не на всіх територіях нашої держави, у зв'язку з воєнним станом, але це було б доречним на територіях де це доступно.

Література:

1. Татулич І. Місце та роль «електронного суду» у забезпеченні ефективності цивільного судочинства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 46. 2017. Том 1. С.74-80
2. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія/ за ред. Н.Ю. Сакара. Харків: Право, 2010. 256с.
3. Дмитро Луспенік: « Цивільний процес в умовах воєнного стану». Київ, 2022 URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1286728/>. (дата звернення 27.05.2023)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Біла Дар'я Володимирівна,
студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету № 1 ННПК Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Львова Єлизавета Олегівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного
права Одеського державного університету внутрішніх справ

Право на освіту є фундаментальним соціально-культурним правом, яке гарантує стає й збалансоване зростання молодого покоління. Воно вважається одним із прав людини "другого покоління", що стосуються соціально-економічних та культурних аспектів.

Статтею 53 Конституції України встановлено, що кожен має право на освіту[1]. Проте під час збройних конфліктів та періодів репресивної окупаційної політики часто порушується право на освіту, що призводить до втрати можливостей отримання освіти. Ці порушення не є лише непрямыми наслідками конфлікту, але є невід'ємною частиною збройних конфліктів та систематичних спроб агресора заборонити дітям та молоді отримувати освіту. Вони також спрямовані на легалізацію репресій та насильства, а також на відтворення моделей жорстокої поведінки й загальної мілітаризації суспільства.

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого, сфера освіти в країні зазнала серйозних наслідків і змін. Військові дії, бомбардування та конфліктні ситуації майже у всіх українських містах та селищах призвели до значних зруйнувань освітньої інфраструктури. Багато приміщень навчальних закладів було пошкоджено, що ускладнило проведення уроків та навчальних процесів.

Окрім цього, масштабні міграційні процеси та окупація частини українських територій призвели до примусового переміщення багатьох учнів, студентів і вчителів в межах України або навіть за кордон. Це створило великі труднощі у забезпеченні неперервного освітнього процесу та забезпеченні якісної освіти для всіх дітей і молоді.

Крім матеріальних руйнувань і переселення, психологічний вплив війни на дітей та молодь став серйозним проблемою. Вони були свідками насильства, страху і руйнувань, що залишило глибокі емоційні та психологічні сліди. Це вплинуло на їхню здатність концентруватися на навчанні і загрозило їхньому загальному розвитку та самопочуттю.

Ще одним викликом стало питання управління освітою на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Це призвело до втрати управлінського освітнього контролю та здатності забезпечити нормальний освітній процес на цих територіях.

Окупанти часто намагаються перехопити контроль над системою освіти і змінити навчальні програми, підручники та мову навчання на користь своїх інтересів і ідеології.

Існують також серйозні обмеження для доступу до освіти на окупованих територіях. Українські учні та студенти зазнають дискримінації, їм ускладнено отримувати якісну освіту, а вчителі та педагоги стикаються з обмеженнями у своїй професійній діяльності. Це призводить до глибоких розривів у системі освіти країни, зниження якості навчання та втрати цінних освітніх можливостей для дітей та молоді.

За даними Інституту освітньої аналітики, до повномасштабного вторгнення в лютому в українських школах навчалося 4 мільйона учнів, а 1 мільйон дітей відвідували дитячі садки. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого РФ в Україну сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін [2].

Ці порушення права на освіту мають глибокі наслідки для індивідуумів і суспільства в цілому. Вони призводять до обмеження доступу до освіти, погіршують якість навчання, створюють бар'єри для професійного розвитку та можуть сприяти поширенню безосвітності. Крім того, це підриває потенціал молодого покоління й перешкоджає сталому економічному й соціальному розвитку.

Отже, зважаючи на вищенаписане, можна стверджувати, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, якість надання освітніх послуг значно зменшилась. Умови навчання під час війни є надзвичайно складними, і забезпечення можливості навчання є критично важливим для збереження майбутнього країни. Внаслідок військових дій на території України відбулися значні зміни в освітній системі, і було розроблено нові підходи та методи для забезпечення навчання учнів та студентів в умовах війни.

Одним із важливих заходів було створення тимчасових класів у безпечних місцях. Це дозволило учням, які були евакуйовані або живуть у зоні конфлікту, продовжувати навчання та зберігати стабільну освітню рутину. Такі тимчасові класи можуть бути організовані в приміщеннях інших навчальних закладів, громадських просторах чи спеціально обладнаних навчальних центрах.

Окрім того, використання онлайн-занять стало невід'ємною частиною навчального процесу під час війни. Це дозволяє учням і студентам отримувати освіту з використанням технологій і засобів дистанційного навчання. Віртуальні платформи, відеоконференції та електронні навчальні матеріали допомагають забезпечити доступ до освіти навіть у віддалених або небезпечних районах.

Психологічна підтримка є ще одним важливим аспектом навчання в умовах війни. Діти та молодь, які пережили воєнні дії, потребують спеціальної підтримки для подолання стресу, травм та емоційних переживань. Психологи та соціальні працівники працюють з дітьми та

молоддю, надаючи їм необхідну емоційну підтримку, допомогу у подоланні посттравматичних стресових реакцій, а також сприяють їхньому соціальному відновленню. Це може включати індивідуальні консультації, групову терапію, творчі та рекреаційні заняття, спільні проекти та інші активності, спрямовані на покращення психологічного стану та відновлення навчально-розвивальних процесів.

Навчання в умовах війни також вимагає активної співпраці з міжнародними організаціями та громадськими ініціативами. Це включає надання фінансової та технічної підтримки, експертну допомогу у розробці програм та методик, обмін досвідом та кращими практиками. Міжнародні партнери можуть також допомагати з організацією безпечних шкільних маршрутів, реконструкцією пошкоджених освітніх закладів та наданням освітніх матеріалів та ресурсів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної ради України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/. 1996. №30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.06.2023)
2. Основні проблеми та виклики реалізації права на освіту в умовах російсько-української війни: веб-сайт. URL: <https://almenda.org/problemny-tavyklyky-realizatsiyi-prava-na-osvitu-v-umovakh-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny/> (дата звернення: 22.06.2023)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ МАЖОРИТАРНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Богословська Карина Володимирівна

студентка 1 курсу 3 групи факультету No 1 НШК
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Львова Єлизавета Олегівна**

д.ю.н., доцент, професор кафедри

конституційного та міжнародного права, ННІК

Одеського державного університету внутрішніх справ

Обрання виборчої системи є одним із найважливіших та найбільш складних конституційних виборів, які необхідно зробити для утвердження демократії. Оскільки в залежності від організації виборчої системи інститут виборів може або сприяти конструктивному розвитку політичної системи, коли забезпечується відкритість, конкуренція та відповідальність політичних сил, або деструктивно впливати на політичну сферу, коли на користь держави обмежується політичний плюралізм, встановлюється клановість політики й атомізація політичних сил. Особливо гостро це питання стоїть у нових демократіях, де пошук найбільш справедливої виборчої системи пов'язується з процесами демократизації, подолання спадку

тоталітарного минулого, досягнення основних стандартів європейського демократичного доробку. Саме тому актуальним на сьогодні є питання визначення поняття та видів виборчої системи.

Термін «виборча система» в науці конституційного права також використовується у двох значеннях - широкому і вузькому.

У широкому значенні під виборчою системою розуміють систему суспільних відносин, які складаються з виборами органів публічної влади та визначають порядок їх формування. Ці відносини регулюються конституційно-правовими нормами, які в сукупності утворюють конституційно-правовий інститут виборчого права.

Виборча система у вузькому значенні - це певний спосіб розподілу депутатських мандатів між кандидатами залежно від результатів голосування виборців або інших уповноважених осіб. При цьому виокремлюють три основні види виборчих систем, які різняться порядком установлення результатів голосування:

- система більшості - мажоритарна;
- система пропорційного представництва - пропорційна;
- змішана система - пропорційно-мажоритарна. [1, с. 25]

Так, мажоритарна виборча система базується на принципі: обраним вважається кандидат, який отримав установлену більшість голосів виборців на виборчому окрузі, в якому він балотувався, або в цілому по країні (у разі президентських виборів). Подібна система може бути застосована як в одномандатних, так і в багатомандатних округах. В останньому випадку від округу обирається визначена кількість депутатів (якщо голосування відбувається по окремих кандидатах) або ж виборці голосують за список політичної партії, і всі депутатські мандати по округу забирає список партії, який набирає більшість голосів.

Мажоритарна система має кілька різновидів - відносної, абсолютної або кваліфікованої більшості. Мажоритарна система абсолютної більшості (або французька модель) передбачає, що переможцем на виборах стає кандидат, який набирає більше половини (50% плюс один голос) голосів у відповідному окрузі. Подібна система застосовується сьогодні досить рідко, оскільки здебільшого вимагає проведення другого туру голосування, до участі в якому допускаються два кандидати, які набирають найбільшу кількість голосів у першому турі. Поширенішою є мажоритарна система відносної більшості (англійська модель), за якої переможцем визнається кандидат, який набирає більше голосів, ніж будь-який інший претендент. Мажоритарна система кваліфікованої більшості передбачає, що для обрання кандидат має набрати значно більше половини голосів виборців. [2, с. 7]

Пропорційна виборча система передбачає такий порядок визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, що виставили своїх кандидатів до представницького органу, здійснюється

відповідно до кількості отриманих ними голосів. Така виборча система передбачає утворення великих багатомандатних округів і забезпечує представництво партій у виборних органах відповідно до їхньої популярності у виборців. За пропорційної системи розподіл мандатів між політичними партіями здійснюється за допомогою виборчої квоти (виборчого метра), яка визначається одразу ж після виборів поділом загальної кількості голосів, поданих у багатомандатнім окрузі, на число мандатів, що припали на цей округ. Ідея пропорційної виборчої системи була обґрунтована Луї Сен-Жюстом ще 1793 р., але почала застосовуватися лише наприкінці XIX ст. (Сербія, 1888 р.; Бельгія, 1889 р. тощо). Сьогодні пропорційна система поширена більш як у 60 країнах світу.

Останнім часом набуває широкого застосування змішана виборча система (наприклад, Албанія, Італія, Росія, ФРН, Угорщина), заснована на поєднанні елементів мажоритарної та пропорційної систем: наприклад, частина депутатів обирається за однією системою, частина - за іншою, що дозволяє одночасно використати переваги кожної з цих двох систем. [3, с. 120]

В Україні застосовуються різні виборчі системи: на виборах Президента України, а також сільського, селищного та міського голови, старости, депутатів сільської та селищної ради - мажоритарна, на виборах народних депутатів України - змішана виборча система; на виборах депутатів обласної, районної, районної в місті та міської ради - пропорційна виборча система.

Слід зазначити, що як мажоритарна, так і пропорційна виборчі системи мають певні недоліки. Так, мажоритарна система - досить результативна і проста у застосуванні, але вона сприяє неадекватному відображенню у складі представницького органу політичного спектра суспільства та призводить до втрати великої кількості голосів, а це має наслідком послаблення представництва в парламенті чи іншому виборному органі. Пропорційна система теж має істотні недоліки: по-перше, вона передбачає не персоніфіковані вибори - виборчі списки партій формуються партійним керівництвом келійно і виборці фактично голосують за кандидатів, про яких їм нічого невідомо; по-друге, пропорційна система вимагає сталої багатопартійності, яка характеризувалася би досить чіткою поляризацією політичних сил, що дозволяє після виборів сформувати стабільну парламентську більшість.

Таким чином, узагальнюючи викладене вище, можемо зробити висновок, що виборча система - це порядок формування виборних органів держави та органів місцевого управління (самоврядування) на основі Конституції та законів. Розрізняють такі виборчі системи: мажоритарна, пропорційна, змішана.

Список використаних джерел

1. Губська О., Ковриженко Д. Місцеві вибори 2020: посібник для суддів. Київ. 2020. 308 с.
2. Закірова С. Досягнення і втрачені можливості нового Виборчого кодексу України. *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 1 (186). С. 5-15.
3. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГОЛОСУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Губенко А.І.,

студентка 1-го курсу 081 «Право» інституту права та безпеки ОДУВС

Науковий керівник: **Юрченко М.М.,**

к. політ. н., доцент, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС.

Вибори – форма прямої демократії, внаслідок якої, формуються представницькі органи державної влади та органи місцевого самоврядування, способом генерування якого є голосування. В частині 1 статті 70 Конституції України зазначено, що «Право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років.» також, законодавчо в країнах Європейського Союзу (далі ЄС) передбачено умови реалізації виборчого права, якими є: наявність громадянства та повної дієздатності, досягнення визначеного законом виборчого віку [1]. В переважній більшості країнах Європейського Союзу, так як і в нашій країні, мінімальним віком на право обирати сягає 18 років, але є винятки, до яких можна віднести: Кіпр (21 рік), Австрію (19 років) та Італію (право обирати сенаторів надається громадянам, які на день проведення виборів досягли 25 років). Так само із громадянством, лише в двох країнах (Ірландія та Іспанія) надається право обирати іноземцям у випадках, передбачених спеціальними законами. Відмінністю є саме те, що деяких державах, наприклад Бельгія, голосування є не тільки правом, а й обов'язком. Тобто можна сказати, що в Україні, та в країнах Європейського Союзу гарантується право обирати своїх представників до вищих державних органів, але як показує досвід, дане право може реалізовуватися у різний спосіб. Наявність альтернативних методів для реалізації виборчого права, може позитивно допомогти країні в організації проведення виборів.

Адже таким чином, можна вплинути на спрощення процедури та доступність до голосування тим, у кого з різних причин немає можливості проголосувати, таким чином можна вплинути на зацікавленість громадян в участі у голосуванні.

В Україні, один із механізмів реалізації права голосу, є принцип особистого голосування, тобто передача виборцем права голосу іншій особі забороняється (Закон України «Про вибори Президента України», ЗУ «Про місцеві вибори», ЗУ «Про вибори народних депутатів»). Якщо брати, наприклад, Бельгію, то такий принцип можна застосувати тільки під час голосування на референдумі та при виборі президента. При інших голосуваннях, громадяни, які проживають за кордом, мають право передати можливість голосувати від його імені. (Сюди також відносяться країни: Франція, Великобританія, Нідерланди). Така перспектива можлива в країнах з розвинутою демократією, де є довіра між громадянами. Ще одним механізмом реалізації прав голосування в Україні є голосування за відкріпним посвідченням (стаття 42 ЗУ «Про вибори народних депутатів України»). Дана можливість передбачає, що за письмовою заявою громадянин, який з певних причин, немає можливості проголосувати в день виборів на зареєстрованій виборчій дільниці, може відати свій голос на іншій виборчій дільниці, проте такі посвідчення виготовляються у кількості двох відсотків від кількості виборців, внесених до уточнених загальних списків виборців [2]. Це також практикується в деяких країнах ЄС, наприклад в Австрії.

У багатьох країнах ЄС надається можливість дострокового голосування, тобто, виборці можуть проголосувати протягом декількох встановлених днів до виборів. Таке голосування може проводитися дистанційно, наприклад через інтернет, як в Естонії, чи поштою, як у Німеччині та Швеції, так і особистою явкою виборців, на встановленні пункти дострокового голосування. Така запропонована альтернатива показує ефективність в збільшенні показників участі в голосуванні, доступність та зручність громадянам та іноземцям (в країнах де дозволено голосування іноземцям) до участі у виборчому процесі. В Україні такий спосіб голосування, тільки пропонується для запровадження, 13 лютого 2023 року, була оприлюднена петиція «Електронне голосування (Є-голосування)» в якій було запропоновано, запровадити електронне голосування, через застосунок Дія, задля реалізації права голосу (стаття 70 Конституції України), яка не була підтримана.

Хоча голосування поштою або через мережу Інтернет, похідне та характеризується простотою в застосуванні, ним користуються приблизно 25 країн ЄС, але є можливість зловживанням цим правом. Наприклад, у травні 2005 року, за даними ЗМІ у Великобританії, особовий склад кожного четвертого поліцейського підрозділу був

вимушений займалися розслідуванням справ за підозрою в підтасовуванні голосів. В електронній версії газети «Таймс» з'явилося повідомлення про зниклі 20000 поштові бюлетені у Бірмінгемі. Третина бюлетенів для голосування поштою в 11 виборчих округах цього міста, не була повернута [3]. Через такі можливі ситуації, такий спосіб голосування вимагає ретельного контролю та захисту процесу виборів з боку органів державної влади.

Найбільш інноваційним способом на сьогодні вважається голосування з використанням мережі Інтернет. Вперше це було випробувано в США, зараз такий спосіб голосування не дуже поширений в країнах Європейського Союзу. Чи має такий засіб голосування сенс? Чи потрібно його запровадити в Україні? Проблематикою є недостатня захищеність серверів, вплив третіх осіб на хід голосування (такі випадки були в Данії та Ірландії) [4].

Отже, наявність альтернативних способів голосування є вагомим кроком для забезпечення активного виборчого права, підвищення показників, зручність та зацікавленість громадян. Однак, в різних країнах ті, чи інші способи, можуть по-різному сприйматися, так як мають свої переваги та недоліки. Нинішня Україна потребує вдосконалення реалізації права голосу, а досвід країн ЄС, зі всіма досягненнями, та урахуванням всіх хиб, дозволяє інтегрувати у нашу виборчу систему більш ефективні способи голосування, що сприятимуть розвитку безпосередньої демократії та принципів народовладдя.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>.
3. 20000 missing votes heighten Birmingham postal fraud fears // The Times, 06.05.2005.
4. Litan R. E. Law and Policy in the Age of Internet / R. E. Litan // Duke Law Journal. 2001. - Vol. 50. No 4. P. 145.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАЦІ В І ПОЛ.. XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ

Гуміров Олександр Ігорович,

аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного
правознавства,

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Громовенко К.В.,

д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного
університету, ректор Міжнародного гуманітарного університету

Міжнародно-правові норми – це не усталені, а елементи, що активно розвиваються та відображають економічну, політичну ситуацію в сучасному світі. Переміщення капіталів, а разом за ним і переміщення робочої сили, загальний ринок праці тощо створили можливості для діяльності міжнародних організацій МОП, Європейського Союзу та ін. В зв'язку з цим представляється необхідним прослідкувати динаміку розвитку міжнародних трудових норм.

Окремі питання історичного розвитку особливостей міжнародно-правової регламентації праці висвітлювались в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: Б. Бабін, О. Волохов, М. Кравченко, П. Лук'янчук, Н. Лютова, Р. Оуел, Дж. Фолловс, Г. Чанишевата інші.

Мета дослідження – дослідити історичні аспекти міжнародно-правової регламентації праці та визначити перспективи подальшого розвитку та вдосконалення міжнародного регулювання праці.

Ідея перших міжнародних трудових угод належить британському політику та промисловцю Чарльзу Хіндлі. В 1833 році він, як член Палати громад британського уряду, підтримав законопроект про скорочення робочого часу, в основу котрого була покладена процедура узгодження інтересів сторін. Чарльз Хіндлі був впевнений, що скорочення робочого часу можна легко компенсувати завдяки тим перевагам, які дають різні технічні вдосконалення, концентрація виробництва, професійний рівень та майстерність працівників. Виходячи з цього, британський політик стверджував, що тривалість робочого часу не пов'язана з ефективністю виробництва та не повинна виступати конкурентною перевагою. Саме тому існує потреба в розробці та укладенні міжнародних угод для регламентації робочого часу працівників [3, с. 10].

В науці міжнародного права лаври першопрохідника міжнародного захисту прав працівників традиційно віддають французькому промисловцю Данієлю Леграну, який в 40-х роках XIX століття звернувся до керівництва провідних європейських держав з пропозицією укласти міжнародні угоди в сфері праці. Як відмічає О. Волохов: «за своє життя він написав близько 900 різних листів королям, імператорам, принцам,

політичним діячам та дипломатам Європи та Америки, закликаючи їх сумісними зусиллями полегшити умови праці працівникам, що страждають від непосильної праці» [1, с. 2].

Власне, спроби міжнародної правової регламентації трудових прав працівників та організацій, що стоять на сторожі охорони цих прав в XIX столітті велись лише в Європі. Перша практична спроба обговорення проблем правового регулювання праці на двохсторонньому рівні була зроблена Німеччиною та Австрією. Мова йде про зустріч влітку 1881 року канцлера О. Бісмарка з міністром-президентом Х. Бейстом та міждержавної конференції з робочого питання в листопаді 1882 року.

Спроба обговорення проблем правового регулювання праці на міжурядовому рівні була зроблена в 1881 році, коли уряд Швейцарії звернувся до урядів шести провідних європейських держав з пропозицією відносно можливості укладення міжнародної угоди в області робочого питання. На пропозицію пристала лише Бельгія.

В 1889 році уряд Швейцарії знову вийшов з ініціативою проведення міжнародної конференції та розіслав запрошення чотирнадцяти європейським країнам, з яких вісім держав прийняли пропозиції повністю або з деякими застереженнями, чотири держави не дали жодної відповіді, Іспанія обмежилась сповіщенням про отримання ноти і лише Росія відповіла відмовою в зв'язку з відмінностями умовами праці в Росії та європейських державах. На конференцію виносились питання першочергової міжнародно-правової регламентації дитячої праці, праці жінок та неповнолітніх, роботи на рудниках та недільного відпочинку.

В лютому 1890 року в Берліні відбулася міжурядова конференція з питань укладення міжнародної конвенції про вдосконалення трудових відносин. Результатом Берлінської конференції стали побажання, що були адресовані урядам держав-учасниць, окрім цього була створена неофіційна Асоціація міжнародного трудового законодавства. Керівним органом Асоціації міжнародного трудового законодавства став Комітет, що складався із представників уряду. Метою створення Асоціації визначалось сприяння укладенню двосторонніх угод, переважно в сфері регулювання умов праці іноземців. Та розпочати свою роботу даній асоціації не судилося. На думку С. Майора, невдачі даної конференції пов'язані, «в першу чергу, з відсутністю попередньої підготовки до здійснення міжнародного нормотворчого процесу та таємним протистоянням її роботи з боку канцлера Отто фон Бісмарка» [2, с. 29]. Організатори конференції вважали, що та кропітка робота, яка була зроблена забезпечить підтримку ключових ідей всіма учасниками конференції, та держави не були готові брати на себе додаткові міжнародні зобов'язані та обмежувати свій суверенітет. Однак, сама

конференція послужила імпульсом для розробки національного законодавства в сфері охорони праці та продемонструвала здатність держав до міжнародного діалогу з соціальних питань.

Продовження ідеї міжнародної регламентації умов праці пов'язують з Цюріхським та Брюссельським конгресам 1897 року. На міжнародному конгресі в Брюсселі були розроблені статuti Міжнародної Асоціації з правового захисту працівників, яка була створена в Парижі на міжнародній конференції з трудового права.

В 1900 році в Парижі під керівництвом П. Пауза та Р. Джея була організована конференція з трудового права. Як відмічає Б. Лав, в роботі конференції прийняли участь як державні, так і неофіційні представники Австрії, Бельгії, Мексики, Нідерландів, Росії, США. Розглядалися чотири питання: робочий час, робота в нічний час, інспекція праці та створення організацій для захисту працівників. Хоча дійти згоди з ключових питань делегати так і не змогли, але вони зробили важливий крок на шляху до міжнародного регулювання праці – створення Міжнародної асоціації з правового захисту працівників [4, с. 39].

Хоча Міжнародна Асоціація з правового захисту працівників не стала офіційною міжнародною організацією, але вона користувалася підтримкою європейських держав. Асоціація розвернула активну роботу по вивченню практики регулювання соціально-трудоxих питань в різних державах, періодичного перегляду національного законодавства, присвяченого питаннях трудового захисту працівників, активно сприяла в організації та проведенні міжнародних конференцій з трудового права та укладенню двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів з покращення умов праці. В результаті цієї діяльності на міжнародній конференції в місті Берні 26 вересня 1906 року були підписані дві перші в історії міжнародні конвенції: Конвенція про обмеження використання токсичного білого (жовтого) фосфору при виробництві сірників (що була підписана лише 6 державами, оскільки накладала заборону на продаж сірників, що містили білий фосфор) та Конвенція про заборону нічної праці жінок на всіх підприємствах промисловості (яку підписали 12 держав, які попри все інше зобов'язувались застосовувати положення даної Конвенції у своїх колоніях).

В період з 1876 по 1910 роки було створено безліч міжнародних організацій недержавного характеру, до компетенції котрих входило сприяння покращенню умов праці та життя працівників на міжнародному та національному рівнях. Так, в 1876 році виникла Міжнародна федерація за дотриманням недільного дня, що об'єднувала представників промисловості, соціальних, благодійних та трудових організацій США та деяких європейських країн. В 1889 році на першому Міжнародному конгресі з нещасних випадків на виробництві в Парижі був створений Постійний міжнародний комітет

з соціального страхування, куди входили представники США, Росії, Канади, Японії, Австралії, Нової Зеландії, Уругваю та ін.

В 1913 році на черговій конференції була зроблена спроба сформуванню проект ще одного міжнародного документу – Конвенції про нічну працю дітей, – однак в зв'язку з початком Першої світової війни прийняти його вже не встигли. Тим не менш міжнародна співпраця до того часу вийшла на цілком новий рівень: в період 1904-1913 рр. такі європейські країни, як Бельгія, Франція, Італія, Німеччина, Нідерланди та Люксембург уклали близько двадцяти двосторонніх та багатосторонніх договорів, що містили різноманітні норми, спрямовані на захист прав працівників, включаючи питання страхування на випадок виробничого травматизму.

Наступний період характеризується елементами стагнації міжнародної регламентації умов праці, але мова не йде про спад, а скоріше про відсутність значного розвитку, що обумовлене об'єктивними проблемами в міжнародній співпраці внаслідок Першої світової війни. Однак робота над вдосконаленням національного та міжнародного регулювання в сфері охорони праці була відновлена фактично одразу по закінченню війни.

В 1916 році пройшла конференція в місті Лідс, де були висунуті вимоги до майбутнього мирного договору. Даний договір, на думку учасників конференції, має забезпечити робочому класу всіх країн гарантії прав на об'єднання, еміграцію, соціальне забезпечення, регулювання робочого часу та охорону праці. Учасники конференції висунули вимогу створення міжнародної комісії з надзору за застосуванням трудових норм та міжнародне бюро праці.

В продовж наступних років пройшло ще декілька крупних робочих конференцій: в 1917 році – Конференція робочих в Стокгольмі та Берні, в 1918 році – Конференція робочих та соціалістів союзних країн в Лондоні, а в лютому 1919 року – Міжнародна конференція профспілок в Берні.

Після закінчення Першої світової війни європейські та американські профспілкові організації, вплив яких неухильно зростав в післявоєнні роки, вимагали право голосу при укладенні миру. Їм вдалось добитися рішення Паризької мирної конференції про створення Міжнародної комісії з трудового законодавства, а в її рамках профспілки приймали участь в перемовинах.

Створення Міжнародної організації праці поклало початок активної роботи з формування корпусу міжнародних стандартів в області праці та соціального забезпечення, включаючи розробку норм, що регламентують діяльність профспілок.

Поступово акти МОП стають основою міжнародного трудового законодавства, формуються цілісні орієнтири в здійсненні національної трудової політики. Створення ООН значно укріпило авторитет МОП, котра в силу спеціальної угоди стає відповідальною за вирішення

міжнародних проблем в соціально-трудовій сфері. З часом виникають нові міждержавні та перші неурядові організації, котрі також займаються захистом умов праці: Рада Європи, Всесвітня федерація профспілок, Європейський Союз та багато інших [1, с. 21].

Отже, міжнародно-правове регулювання праці пройшло досить тривалий шлях розвитку. Однак говорити про завершення його становлення та розвитку передчасно, оскільки залишається актуальним завдання пошуку ефективних засобів впливу на вдосконалення правової політики національних держав та міжнародного співтовариства в цілому в сфері праці.

Література:

1. Волохов. 2013. № 9/3. С. 19-23.
2. Bauer S. Past Achievements and Future Prospects of International Labor Legislation. *The Economic Journal*. 1921. Vol. 31. P. 28-37.
3. Follows J.W. Antecedents of the International Labor Organization. Oxford: Clarendon Press, 1951. 234 p.
4. Lowe B. The International Protection of Labor; International Labor Organization, History and Law. New Yourk: The Macmillan company, 1935. 594 p.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Деркач Божена Анатоліївна,

студентка 1 курсу інституту права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Львова Єлизавета Олегівна,

д.ю.н, доцент професор кафедри конституційного та міжнародного
права,

кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та
безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ

Україна, як суверенна держава, має власну Конституцію, що визначає правові основи функціонування країни та розподіл повноважень між різними гілками влади. Однак, в умовах загострення конфліктів, зовнішньої агресії та внутрішньої небезпеки, може бути оголошений воєнний стан. Це надзвичайний стан, який передбачає особливі конституційно-правові умови для забезпечення національної безпеки та захисту прав громадян. Під час воєнного стану, збройні сили та органи виконавчої влади мають певні додаткові повноваження для забезпечення безпеки держави та ефективного протидії загрозам. Президент України відіграє важливу роль у проведенні цього режиму,

виконуючи свої конституційні обов'язки та наділення додатковими повноваженнями під час воєнного стану. Для розгляду конституційно-правових основ діяльності Президента України під час воєнного стану, студентами важливо вивчати важливі аспекти, пов'язані з правовим регулюванням воєнного стану в Конституції України, роль Президента під час цього стану та вплив воєнного стану на конституційні права громадян. Дослідження цих питань дозволить краще зрозуміти роль та повноваження Президента України у складних ситуаціях воєнного стану та забезпечити дотримання конституційних принципів та захисту прав громадян.

Конституційне право України передбачає можливість оголошення воєнного стану, що відображено в статті 64 Конституції України. Згідно з цією статтею, оголошення воєнного стану здійснюється Верховною Радою України за поданням Президента України. При цьому, воєнний стан оголошується на певний строк, який не може перевищувати 60 днів. Під час воєнного стану Президент України наділяється додатковими повноваженнями з метою забезпечення національної безпеки. Зокрема, Президент має право видавати укази і розпорядження, які є обов'язковими для виконання на території, де оголошено воєнний стан. Президент України виконує важливі функції та повноваження [1] з метою забезпечення національної безпеки. Зокрема, він забезпечує координацію дій в органах виконавчої влади та військових формуваннях для ефективного ведення оборонних заходів. Крім того, Президент приймає рішення щодо використання Збройних Сил України для захисту країни в разі загрози її територіальній цілісності. У своїй діяльності Президент України керується конституційними принципами, зокрема принципом верховенства права та захисту прав і свобод громадян. Він забезпечує дотримання конституційних норм і гарантує захист прав громадян навіть під час воєнного стану. Президент також відповідає за забезпечення безпеки та захисту прав учасників воєнних дій, включаючи військовослужбовців та цивільне населення.

Оголошення воєнного стану може призвести до обмеження деяких конституційних прав громадян, однак ці обмеження мають бути обґрунтованими та пропорційними загрози для національної безпеки. Згідно зі статтею 64 Конституції України, під час воєнного стану можуть бути обмежені права на життя, свободу, особисту недоторканність, приватну власність та інші. Президент України має забезпечувати додержання принципу пропорційності та необхідності обмежень прав громадян. Він відповідає за забезпечення захисту прав і свобод громадян [2], навіть під час воєнного стану та має забезпечити доступ до судового захисту та механізмів охорони прав людини.

На мою думку, конституційно-правові основи діяльності Президента України під час воєнного стану забезпечують йому

додаткові повноваження та відповідальність за забезпечення національної безпеки та захисту прав громадян. Президент виконує свої функції у відповідності до конституційних принципів, забезпечуючи дотримання верховенства права та захисту прав і свобод громадян. Під час воєнного стану, обмеження конституційних прав громадян повинні бути обґрунтованими та пропорційними, з метою забезпечення національної безпеки. Президент має забезпечити захист прав і свобод громадян [3], навіть під час воєнного стану, зокрема, забезпечуючи доступ до судового захисту та механізмів охорони прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України прийнятий на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року. №256к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.Ст. 141.
2. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 31.03.2023. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Рішення Верховної Ради України щодо оголошення воєнного стану. Опубліковано 24 лютого 2022, о 08:38. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219987.html>

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОГО ВТРУЧАННЯ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ: СПРІЯННЯ ЧИ ПЕРЕШКОДИ?

Дробишевська Вікторія Володимирівна,

студентка 2 курсу 3 групи денної форми навчання «Правоохоронна діяльність»

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Львова Єлизавета Олегівна

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного та міжнародного права

Одеський державний університет внутрішніх справ

Воєнні конфлікти породжують серйозні виклики для стабільності, миру та демократії в країні. Так Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. на території України було введено воєнний стан [1]. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та

забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. У таких небезпечних умовах конституційні реформи та процес врегулювання конфлікту вимагають спеціальної уваги та додаткових зусиль. Зовнішні фактори, такі як міжнародні організації, держави-сусіди та миротворчі місії, мають можливість втручатися в цей процес з метою сприяти врегулюванню конфлікту та зміцненню конституційних засад. Проте, таке зовнішнє втручання може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), відіграють важливу роль у врегулюванні воєнних конфліктів і сприяють конституційним реформам. Вони можуть надавати медіаційну підтримку, сприяти встановленню діалогу між конфліктуючими сторонами та сприяти впровадженню миротворчих угод. За допомогою свого авторитету та вагомого статусу, міжнародні організації можуть впливати на конституційні засади під час воєнного конфлікту. Одним з основних способів впливу є надання політичної та дипломатичної підтримки, що може сприяти зміцненню конституційних процесів та реформ.

Міжнародні організації можуть виступати як посередники та фасилітатори у проведенні перемовин та укладанні мирних угод між конфліктуючими сторонами. Вони можуть організовувати міжнародні конференції, зустрічі та переговори, сприяючи пошуку компромісних рішень та домовленостей. Це дозволяє сторонам конфлікту зустрітися за спільним столом і знайти шляхи до політичного врегулювання та стабілізації ситуації.

Крім того, міжнародні організації можуть надавати фінансову, економічну та технічну допомогу для реалізації конституційних реформ. Це може включати навчання і підготовку управлінських кадрів, підтримку розвитку демократичних інституцій, забезпечення дотримання прав людини та підтримку правової системи. Така допомога допомагає покращити здатність країни до самоуправління та виконання конституційних норм.

Однак, вплив міжнародних організацій також може мати свої обмеження та негативні аспекти. Не завжди вдається досягти консенсусу між усіма сторонами конфлікту, а самі міжнародні організації можуть бути обмежені своїми мандатами, ресурсами та політичними обмеженнями. Нерідко виникають складнощі у виконанні укладених угод та забезпеченні їх реалізації через недостатню

підтримку з боку конфліктуючих сторін або відсутність механізмів змушування.

Крім того, зовнішнє втручання може стикатися зі збройним опором або неприйняттям його з боку однієї або обох сторін конфлікту. Вплив зовнішніх факторів може спричинити додаткові напруження та розколи у конфліктуючих групах, оскільки вони можуть сприймати зовнішню допомогу як втручання у внутрішні справи та порушення суверенітету.

Держави-сусіди мають прямий доступ до ситуації, що відбувається в країні-конфлікті, і можуть використовувати цей факт для втручання у конституційний процес. Вони можуть надавати підтримку певній стороні конфлікту, втручатися у внутрішні справи країни та намагатися впливати на формування конституційних засад згідно зі своїми власними інтересами.

Залежно від політичних та геополітичних обставин, держави-сусіди можуть надавати різноманітну допомогу в конфлікті. Це може включати постачання військової допомоги або навіть втручання збройним шляхом, що може привести до змін у конституційних процесах та порушенню прав людини.

Однак, держави-сусіди також можуть використовувати своє впливове становище для сприяння мирному врегулюванню конфлікту та підтримки конституційних реформ. Вони можуть виступати посередниками між конфліктуючими сторонами, сприяти проведенню перемовин та домовленостей щодо політичного врегулювання. Таке втручання може сприяти створенню стабільної та демократичної конституційної системи.

Отже, вплив держав-сусідів на конституційні засади в умовах воєнного конфлікту може бути як позитивним, сприяючи мирному врегулюванню та конституційним реформам, так і негативним, порушуючи національний суверенітет та намагаючись встановити свою владу.

Миротворчі місії відіграють важливу роль у врегулюванні конфліктів і сприяють конституційним реформам в умовах воєнного конфлікту. Вони можуть мати наступний вплив на конституційні засади:

Забезпечення безпеки та стабільності: Миротворчі місії можуть надавати безпеку і сприяти зупинці насильства, забезпечуючи умови для проведення мирних переговорів та конституційних реформ. Вони допомагають створити сприятливе середовище для здійснення політичних змін і розвитку демократичних процесів.

Посередництво та дипломатія: Миротворчі місії можуть виступати як нейтральні посередники і допомагати сторонам конфлікту встановити діалог, проводити перемовини та досягати компромісу. Вони можуть сприяти формуванню політичних угод і виробленню конституційних домовленостей, які відображають інтереси всіх конфліктуючих сторін.

Надання допомоги у будівництві демократичних інституцій: Миротворчі місії можуть надавати технічну та фінансову допомогу у розбудові демократичних інституцій, таких як парламенти, суди, виборчі комісії та інші органи влади. Вони сприяють побудові стійкої та прозорої системи управління, яка відповідає міжнародним стандартам демократії.

Захист прав людини: Миротворчі місії забезпечують спостереження за дотриманням прав людини під час конфлікту. Вони можуть допомагати виявленню порушень прав людини, сприяти розслідуванню таких порушень та сприяти встановленню механізмів їхнього запобігання. Це може включати моніторинг ситуацій з правами людини, надання захисту постраждалим, сприяння розслідуванню злочинів та притягненню винних осіб до відповідальності.

Проте, миротворчі місії також можуть бути об'єктом критики та спірних думок. Іноді їх присутність сприймається як зовнішнє втручання і порушення суверенітету країни, де вони діють. Деякі миротворчі місії також можуть бути звинувачені в недостатній ефективності, недостатньому захисті мирного населення або неправомірних діях з боку своїх членів.

У кожному конфлікті роль миротворчих місій і їхній вплив на конституційний процес будуть залежати від умов конфлікту, міжнародного контексту, підтримки союзників та готовності конфліктуючих сторін співпрацювати. Важливо, щоб миротворчі місії діяли згідно з міжнародними нормами та принципами, забезпечували прозорість своєї діяльності та сприяли налагодженню стійкого миру та демократичного розвитку в країні після воєнного конфлікту.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 18.06.23.)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 18.06.23.)

ПРАВО ВИБОРУ ЧИ ВИБІР БЕЗ ПРАВ В УКРАЇНІ 1919 РОКУ

Дружкова Ірина Сергіївна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії
держави і права

Одеський державний університет внутрішніх справ

Конституційні виборчі права громадян визначаються законодавством країни і забезпечує демократичні принципи влади. Основні конституційні виборчі права громадян можуть складатися з активного та пасивного виборчого права. Це право гарантує, що громадяни мають можливість обирати своїх представників у різних органах влади, таких як парламент, місцеві органи самоврядування тощо. А також громадяни, які відповідають вимогам закону, можуть бути обрані на посади в органах влади. Це означає, що громадяни можуть балотуватися на виборах і брати участь у конкуренції за посади в уряді, парламенті або інших виборчих органах. До цих елементів можна додати право на свободу висловлювання і інформації, право на асоціацію, право на нагляд за виборчим процесом, право на судовий захист виборчих прав. Однак так було не завжди і наявність документу з назвою Конституція не є запорукою таких прав. Яскравим прикладом є Конституція України і 1919 році.

Більшовицька влада закріпившись на теренах РСФСР на V Всеросійському з'їзді рад 10 липня 1918 р. проголошують Конституцію. У першій же статті Конституції РСФСР була проголошена «Республікою Рад робочих, солдатських і селянських депутатів». Конституція РСФСР 1918 р., хоч і нагадувала класичну виборчу систему, однак до виборчого процесу допускали лише представників окремих соціальних груп, тих хто працював незалежно від віросповідання, статі, національності тощо [3].

З захопленням українських теренів більшовики намагаються реалізувати свої ідею у політиці воєнного комунізму. В 1919 році було проголошено Конституцію Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) яка була подібною до Конституції РСФСР [4].

Відповідно до Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) 1919 року, виборча система мов би передбачала принципи всенародного, рівного і безпосереднього виборів, здійснюваних шляхом таємного голосування. Найвищим органом влади були Всеукраїнський з'їзд Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів; Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад; Раду Народніх Комісарів. Зазначена виборча система давала можливість вибирати делегатів на різні рівні управління, включаючи ради на місцевому, районному, губернському і всеукраїнському рівнях [2].

Слід зазначити, що в радянській системі влади та управління, вибори здійснювалися в рамках комуністичної партії та під її контролем. Це означало, що кандидати на виборах мали бути членами Комуністичної партії, а сама партія контролювала весь виборчий процес. У такій системі інші політичні партії та громадські організації не мали можливості брати участь у виборах або конкурувати з комуністичною партією.

Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки, прийнята 1919 року, встановлювала радянську систему влади в Україні. У конституції 1919 року передбачалася пропорційна представницька система, в якій депутати Верховної Ради обиралися через всеукраїнські, регіональні та місцеві вибори. Національності мали право на пропорційне представництво у державних органах з урахуванням чисельності національних груп [2].

Конституція 1919 року передбачала активну участь робітничого класу, селянства та інших верств населення в політичному житті країни. Право обирати у Верховну Раду і бути обраними народними депутатами незалежно від віросповідання мають громадяни Республіки України (чоловічої та жіночої статі), які досягли на день виборів 18 років і займаються громадською та домашньою працею. Тимчасовим положенням окремо встановлювалися виборчі права солдатів і матросів.

Варто відзначити той факт, що обиралися лише робітники свого середовища, оскільки рада вважалася ієрархічною організацією. Декларація прав трудящих і експлуатованих 1918 р. містила загальне положення про те, що експлуататорам не надавати місця в жодних установах радянської влади. Тому, згідно з тимчасовими положеннями, можуть бути заарештовані колишні службовці та службовці різних експлуаторів, священнослужителі церков і релігійних культів, поліції, зокрема жандармерії, служби безпеки, члени царської родини та інші подібні особи, не дивно, що вони були позбавлені права голосу [1]. Цей факт свідчить про пряме порушення прав цих громадянських груп.

Слід також зазначити, що розуміння питання про те, хто саме відноситься до категорії «робота», склалося не відразу. Спочатку місцеві ради сприйняли цю концепцію занадто прямо і вирішили не допускати безробітних до виборів, також не допускали викладачів, вчителів та студентів.

Отримавши відомості про ці факти, керівництво УСРР розробило директиву «Про виборче право громадян». Надаючи виборче право «трудоному населенню», під цим населенням слід розуміти не тільки робітників, а й робітників, селян, козаків і взагалі всіх робітників, які не використовують найману працю[5].

Загалом, виборча система в радянській Україні згідно Конституції 1919 року мала авторитарний характер і була спрямована на забезпечення контролю комуністичної партії над усіма рівнями влади і

управління в країні. Конституція порушувала прав окремих громадян і цілих верств.

Список літератури:

1. Декларація прав трудящих і експлуатованих 1918 р. URL: <https://cutt.ly/swthRUsh> (дата звернення: 16.06.2023).
2. Конституція Української соціалістичної радянської республіки (березень 1919 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text> (дата звернення: 16.06.2023).
3. Конституція РСФСР 1918
URL: <https://docs.cntd.ru/document/901814437> (дата звернення: 16.06.2023).
4. Павленко В. В. Еволюція виборчого процесу за доби Української революції 1917-1921 років Бюлетень Міністерства юстиції України 2014. 10 С.71-77 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_10_22. (дата звернення: 16.06.2023).
5. Становлення основ загального виборчого права в УСРР (20-30 рр. XX ст.) URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5257.html> ((дата звернення: 19.06.2023).)

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЕРТИФІКАЦІЄЮ СУБ'ЄКТОМ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЦЕДУРИ СЕРТИФІКАЦІЇ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ)

Здебський Дмитро Володимирович

аспірант 1-го курсу заочної форми навчання докторантури та
аспірантури

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ісмаїлов Карен Юрійович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кібербезпеки та інформаційного забезпечення Одеського державного
університету внутрішніх справ

Згідно зі ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Законодавець визначає, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. Конкуренція завжди була однією з рушійних сил розвитку, проте недобросовісна

конкуренції є ознакою застою та регресу. Недобросовісна конкуренція в Україні є суттєвим стримуючим фактором розвитку економіки нашої держави та перепорою у євроінтеграції. Змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття, завдяки власним досягненням, переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку є ознакою сучасної держави, а крім цього і визначенням економічної конкуренції, що відображено у Законі України «Про захист економічної конкуренції». Законодавець передбачив, що в економічній конкуренції може мати місце зловживання з метою отримання надприбутків на шкоду суспільству. Нормативно-правовим актом, що захищає суспільство від зловживань у сфері економічної конкуренції є Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Даний Закон визначає таке поняття як недобросовісна конкуренція, що є будь-якими діями у конкуренції які суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

Кронда О.Ю. виокремила наступні ознаки недобросовісної конкуренції: активні дії; метою є здобуття переваг у господарській діяльності; суб'єктами недобросовісної конкуренції є суб'єкти господарювання. Крім того поняття недобросовісної конкуренції охоплює не тільки відносини між конкурентами, але і недобросовісні дії, які негативно впливають на споживачів; конкурентні дії розглядаються як правопорушення, якщо вони суперечать не тільки положенням нормативно-правових актів, але і звичаям ділового обороту, вимогам доброрядності, розумності та справедливості; результати таких дій конкурентам можуть бути спричинені збитки або завдана шкода їхній діловій репутації [2].

Проблема недобросовісної конкуренції, постала у спільноті українських поліграфологів після процедури сертифікації поліграфа в Україні. Так, у 2016 році наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» № 378 від 15.11.2016, яке в Україні виконує функцію Національного органу зі стандартизації було вперше прийнято та затверджено національний стандарт України ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». Замовником розроблення проекту стандарту виступили громадська організація в особі її президента на той час (він же розробник одного з поліграфів) та приватне підприємство. Про розробку даного стандарту не було повідомлено всі зацікавлені сторони. ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови» зазначив біля 11 вимог до технічного приладу, який в Україні може мати назву «ПОЛІГРАФ» і планує використовуватися під час проведення тестування, психофізіологічних досліджень тощо

[1]. Поряд з цим, міжнародна спільнота поліграфологів використовує поліграфи світових виробників, таких як Axciton, Lafayette, Limestone, Stoelting. Зазначене обладнання відповідає вимогами міжнародного стандарту ASTM E2439-09 (2016) «Стандартна практика для приладів, давачів, програмного забезпечення, що їх застосовують в судово-психофізіологічній детекції брехні» [4].

Відмінність двох стандартів полягає по-перше в тому, що вимогами стандарту ASTM E2439-09 (2016) передбачено один з давачів опційним а у стандарті ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови» його зазначено як обов'язковий. Світові виробники поліграфів орієнтовані на стандарти ASTM і якщо керуватися пунктами міжнародного стандарту ASTM E2439-09 (2016), то йому будуть відповідати і прилади які відповідають вимогам ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». По-друге, вітчизняний ДСТУ визначає поліграф як контрольно-вимірювальну систему, а ASTM просто як технічний прилад. Різниця полягає в тому, що будь-яка контрольно-вимірювальна система потребує регулярної перевірки в виробника та перевірки в інших компетентних органах, що тягне за собою додаткові фінансові витрати та бюрократичні процедури.

Впровадження ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови» на нашу думку штучно призвело до ускладнення використання поліграфів світових виробників, в діяльності перш за все державних органів. Так, у відповідності до п. 8 Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань, зазначено наступне: для проведення дослідження спеціалістом - поліграфологом використовується поліграф, який відповідає вимогам ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». Використання спеціалістом - поліграфологом поліграфа, який не відповідає зазначеним вимогам, забороняється. Таким чином, фактично, тендерні пропозиції інших виробників поліграфів в базовій комплектації не могли відповідати вимогам закупівель у зазначеному відомстві.

Аналогічна норма існувала й у Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, проте там взагалі свого часу було зазначено: сертифікований в Україні комп'ютерний поліграф для проведення психофізіологічних досліджень, та мала пряму вказівку на комерційну назву виробу суб'єктів інтелектуальної власності, що створив прецедент сертифікації поліграфа. Слід зазначити, що цю норму було виключено Наказом Міністерства юстиції України від 10.11.2020 № 3919/5 «Про внесення змін до Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах».

Активний супротив недобросовісній конкуренції чинила ініціативна група іншої громадської організації яка в своїй діяльності визнає стандарти ASTM. Необхідні запити на отримання інформації, в першу чергу, щодо того, чи є прилад контрольно-вимірювальним, і відповідно, чи буде він потребувати обов'язкової повірки, були направлені до акредитованих установ, підприємств та організацій, які призначені й уповноважені державою на проведення подібного виду робіт у Державній системі сертифікації та у яких є для цього виду діяльності необхідна матеріально-технічна база. У продовж 2017–2018 років на скеровані запити було отримано слушні та принципові зауваження, які вказували, що певні положення ДСТУ 8692:2016 суперечили нормативним документам України, а інші технічно вступають у протиріччя між собою [3. с. 66-72.]. Поряд з цим, один з українських представників всесвітньовідомого виробника, доклав зусиль щодо сертифікації поліграфа виробника якого він представляв в Україні. Так, у 2021 році йому вдалось сертифікувати виріб відповідно до ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови», що дало змогу конкурувати в державних тендерних закупівлях із штучно утвореним монополістом.

Сертифікація поліграфа в Україні, та подальша недобросовісна конкуренція ґрунтувалась на нашу думку саме на зловживанні цим фактом. На наведеному прикладі ми виокремили ознаки недобросовісної конкуренції, що полягали у наступному: 1) активні дії, шляхом сертифікації приладу з подальшим технічним усуненням конкурентів та використання порівняльної реклами; 2) здобуття переваг в монополізації тендерних закупівель державними установами; 3) недобросовісна конкуренції суб'єкта господарювання, тобто фізичної особи яка є суб'єктом інтелектуальної власності, виробником поліграфа, власником комерційної назви, що конкурує з іншими суб'єктами інтелектуальної власності та виробниками; 4) невідповідність звичаям ділового обороту, вимогам добропорядності, розумності та справедливості; 5) завдання шкоди діловій репутації виробникам поліграфів, вироби яких відповідали вимогам міжнародних стандартів.

Виявлення ознак недобросовісної конкуренції є першочерговим кроком до протидії цьому ганебному явищу. Окрім цього активна участь громадськості, як ми бачимо, сприяє відновленню порушених прав учасників ринку. Даний приклад, на нашу думку є свідченням того, що Україна є правовою державою, де громадськість має вплив на бюрократичну систему, у якій певні суб'єкти інтелектуальної власності можуть користуються цим та вдаються до недобросовісної конкуренції.

Література:

1. ДОВІДКА про ПРОБЛЕМИ в роботі національного стандарту в Україні – ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови» *Ініціативна*

група Колегії поліграфологів України URL: <https://kp-ua.com/dovidka-pro-problemy-v-roboti-natsionalnogo-standartu-v-ukrayini-dstu-8692-2016-poligrafy-tehnichni-umovy/>(дата звернення: 17.03.2023).

2. Кронда О.Ю. Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. *Серія ПРАВО*. Випуск 54. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/915014.pdf/>(дата звернення: 17.03.2023).

3. Назаров О., Шаповалов В. Проблеми в роботі національного стандарту в Україні – ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика : журнал. Київ : ГО «Колегія поліграфологів України», 2018. 316 с.

4. ASTM E2439-09(2016) Standard Guide for Instrumentation, Sensors and Operating Software Used in Forensic Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) Examinations URL: <https://www.astm.org/e2439-09r16.html> (дата звернення: 17.03.2023).

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Іванов Олександр Олександрович.

Аспірант 1-го курсу факультету №1 ННІПК
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Маковій Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

Трансформація законодавства України на шляху до Євроінтеграції, створює низку позитивних змін та новел в системі національного права нашої держави. Застосування альтернативних способів вирішення спорів є дуже актуальним в сучасних умовах розвитку нашого суспільства, оскільки такі процедури мають свої переваги над звичною нам судовою формою врегулювання спорів.

Гнучкість таких процедур безумовно має позитивний характер у розв'язанні проблем, які виникають у сфері інтелектуальної власності. Наразі питання інтелектуальної власності мають активний розвиток та поширюється на все більшу кількість суспільних відносин, які мають пряме та опосередковане значення для України на шляху до Європейського союзу.

Проблемні питання інтелектуальної власності, зазвичай виникають у зв'язку з порушенням прав охоронюваних законом.

До таких порушень слід віднести:

- піратство;
- плагіат;

- несумлінна реєстрація;
- недобросовісна конкуренція;
- підроблення та зміна інформації;
- розмиття торговельної марки [1, с. 172-174].

Питання про відповідальність за порушень прав інтелектуальної власності за законодавством України визначає три основні види відповідальності до яких слід віднести:

Цивільно – правову відповідальність. Згідного зі статтею 431 Цивільного кодексу України, в якій зазначається, що за порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену зазначеним Кодексом, іншим законом чи договором.

Адміністративно – правову відповідальність. встановлена за окремі порушення авторських та суміжних прав та передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Кримінально – правову відповідальність. Відповідно до статті 176 Кримінального кодексу України.

Світова та національна практика вказує на наявні проблеми, які виникають в процесі реалізації прав інтелектуальної власності й необхідність сучасних підходів їх вирішення є вкрай актуальною на сьогодні.

Так, відповідно до процедур міжнародної некомерційної організації (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) (далі – ICANN) є можливість застосування медіації з вирішення доменних спорів (далі – процедура UDRP), що вважається найбільш ефективним позасудовим механізмом вирішення спорів цієї категорії. Застосування цієї процедури можливе в будь-якому акредитованому арбітражному органі, однак найбільш популярним залишається Центр арбітражу й медіації BOIV. Основними процедурами, доступними для сторін, які звертаються до даного Центру є:

- медіація (процедура, за якої незалежний посередник – медіатор – сприяє вирішенню спорів між сторонами);
- арбітраж (процедура, яка передбачає передачу спору на розгляд одного чи декількох арбітрів, які приймають рішення, яке є обов'язковим до виконання для сторін);
- пришвидшена процедура арбітражу (процедура вирішення спору відбувається значно швидше та є більш заощадливою з точки зору залучених коштів);
- вирішення спору експертом одноосібно (процедура полягає у передачі спору на вирішення експерту, однак, без заслуховування позицій сторін) [2 с. 359].

Також варто зазначити, що діяльність Центру арбітражу й медіації BOIV є досить професійною, велика кількість складних спорів вирішується за допомогою такого центру.

Слід зазначити, що у багатьох розвинутих країнах світу діють спеціалізовані суди з розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності. І майже в кожній країні діяльність такого суду є «історією успіху».

Згадаємо лише деякі з них: Патентний суд Великої Британії, Федеральний Патентний Суд Швейцарії, Федеральний патентний суд Німеччини. Останній, наприклад, було створено ще в 1961 році як самостійний і незалежний федеральний суд, що у своєму складі має професійних суддів, які є технічними експертами і мають освіту в галузі природничих або технічних наук. Варто зауважити що, у Швейцарії створено Федеральний патентний суд, як суд першої інстанції, що розпочав розгляд справ у січні 2012 року. [3 с. 7].

Що стосовно спорів, які виникають на території України та можуть вирішуватись шляхом застосування медіації в межах нашого законодавства то слід звернути увагу на позицію Г. О. Ульянової, яка зазначає, що спори у сфері інтелектуальної власності, вирішення яких можливе за допомогою процедури медіації, можна поділити на декілька категорій, а саме:

- 1) спори, які виникають між суб'єктами права інтелектуальної власності й користувачами у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. В даному випадку застосування медіації можливе ще на стадії укладення договорів, за умови, коли сторони не можуть дійти згоди щодо істотних та додаткових умов договору;
- 2) спори, які виникають щодо надання правовласником дозволу третім особам на використання об'єктів інтелектуальної власності, також у примусовому порядку за рішенням суду тощо;
- 3) при вирішенні конфліктних ситуацій, які виникають у зв'язку з використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласника.

Також, залежно від категорії об'єктів права інтелектуальної власності, права на які порушені, медіація застосовується при:

- 1) порушенні авторських і суміжних прав;
- 2) порушенні прав промислової власності;
- 3) порушенні прав на засоби індивідуалізації [4 с. 67].

Також слушною є думка І. Василенко який вказує, що за допомогою медіації можна вирішувати спори у сфері інтелектуальної власності щодо:

- 1) ліцензування та передачі прав інтелектуальної власності;
 - 2) порушень прав інтелектуальної власності;
 - 3) права власності на винахід;
 - 4) авторства на винахід, якщо третя сторона зробила суттєвий внесок та ін. [5].
- Відповідно позиції вчених та науковців свідчать про актуальність та необхідність в застосуванні медіації в справах щодо вирішення спорів у

сфері інтелектуальної власності, який дійсно може ефективно вирішувати спори в даній галузі. Щодо процедури проведення та виокремлення етапів здійснення такої медіації то слід звернути увагу на варіант який пропонує Н. В. Троцюк який зазначає, що розгляд спорів у сфері інтелектуальної власності включає наступні етапи:

1. Укладення договору про проведення медіації.
2. Виклад претензій сторін та можливих шляхів вирішення спору.
3. Пошук причин спору.
4. Розробка методів досягнення консенсусу.
5. Підписання сторонами угоди за результатами медіації.

Така конструкція є цілком доречною та значною мірою відповідає вимогам Закону України «Про медіацію» № 1875 - IX від 16.11.2021 р. та може застосовуватись в процесі вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності.

Загалом застосування медіації в такій категорії справ вказує на широкий потенціал таких процедур, головними перевагами яких є: економія часу та витрат, гнучкість процедури, та можливість вирішити спір без довготривалих судових тяжб.

Інституту медіації вже успішно працюю в багатьох країнах Європейського союзу та поза його межами, безумовно така форма вирішення спорів, може успішно застосовуватись в сфері інтелектуальної власності. Як зазначалось раніше проблеми, які виникають в галузях ліцензування та передачі прав інтелектуальної власності, порушень прав інтелектуальної власності, права власності на винахід, авторства на винахід, якщо третя сторона зробила суттєвий внесок та ін. можуть успішно вирішуватись за допомогою медіатора, та процедури медіації.

Вважаю, що потенціал таких процедур є максимально ефективним та виступає гарною альтернативою, судовій формі врегулювання спору, але має переваги, які мають значну міру переваг для суб'єктів таких спорів.

Список використаної літератури

1. Ус Галина. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ [Електронний ресурс] / Галина УС // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2022. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/3_ua_n2/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9D%D0%92_3-2022-172-180.pdf.
2. Інтернет та права людини: конспект лекцій для навчального курсу / А. Кориневич [та ін.]. – К., 2016. – 372 с.
3. Олександр Дроздов. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ [Електронний ресурс] / Олександр Дроздов, Микола

Потоцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2022. – URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/259743/256441>

4. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 3. – С. 66-68.

5. Василенко І. Перспективи застосування медіації у захисті права інтелектуальної власності / І. Василенко [Електронний ресурс]. URL: <http://humanrights.unian.ua/403458-perspektivi-zastosuvannyamediatsiji-u-zahisti-prav-intelektualnojivlasnosti.html>

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кара А.О.,

студентка 1-го курсу 5 групи інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Юрченко М.М.,

к. політ.н., доцент, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС.

Електронне голосування - це термін, який охоплює кілька різних типів електронних засобів, що використовуються для голосування та підрахунку голосів на виборах. Як правило, воно включає електронні машини для голосування та інші електронні засоби фіксації голосів на виборчих дільницях. Онлайн-голосування або інтернет-голосування - це версія електронного голосування, яка дозволяє виборцям віддати свій голос за допомогою комп'ютера, планшета або смартфона без необхідності відвідувати саму виборчу дільницю. Як і інші методи електронного голосування, ці системи полегшують підрахунок голосів.

Хоча жодна країна не використовує лише онлайн-голосування на виборах чи референдумах, деякі країни, такі як Естонія, Швейцарія та Канада, надали виборцям можливість голосувати онлайн. У Монголії голосування за допомогою SMS стало можливим на референдумі 2015 року [1].

Метою технології електронного голосування є прискорення підрахунку бюлетенів, зменшення кількості персоналу, необхідного для ручного підрахунку, та підвищення доступності для виборців. Очікується, що інвестиції в нові системи окупляться в довгостроковій перспективі завдяки очікуваному скороченню операційних витрат. Очікується, що онлайн-голосування також заощадить час і гроші та підвищить явку виборців, оскільки виборці можуть голосувати незалежно від свого місцезнаходження. Громадяни, які найбільше виграють від онлайн-виборів, це ті, хто проживає за кордоном, у сільській місцевості, віддаленій від виборчих дільниць, та люди з обмеженими можливостями.

До недоліків можна віднести ризик фальсифікації виборів і, як наслідок, підрив у довіри суспільства до виборчого процесу та результатів голосування.

Використання інформаційних технологій у виборчому процесі стосується не лише самого процесу голосування, але й усіх його етапів, включно зі створенням списків виборців, ідентифікацією виборців (на виборчих дільницях та онлайн), обробкою та представленням результатів. Приклади з різних країн демонструють різні комбінації та ступені використання інформаційних технологій. У Швеції повністю комп'ютеризована система створення списків виборців, підрахунку голосів і представлення результатів поєднується з повністю паперовою системою голосування, включаючи систему дострокового голосування [2].

Безпечна ідентифікація виборців в Інтернеті має важливе значення для голосування в Інтернеті. Як мінімум, необхідна загальна система ідентифікації громадян (і, де це можливо, не громадян, які мають право голосу). Це означає, що у світі реєстрації актів цивільного стану, реєстрації виборців і навіть метод і в онлайн-ідентифікації повинен існувати ідентифікаційний код або номер, який можна присвоїти особі. Альтернативою, яка використовується на місцевих виборах у Канаді та в деяких країнах для громадян, які проживають за кордоном, надсилання листа з унікальним пін-кодом, який може бути використаний для онлайн-голосування [3].

Не менш важливим є гарантування конфіденційності виборців. Система повинна мати можливість надійно реєструвати, хто проголосував, і в той же час гарантувати, що ніхто не знає, хто за кого проголосував. Це подвійне завдання - створити "удосконалену" систему та запевнити виборців у тому, що система є повністю безпечною.

Крім того, системи онлайн-голосування повинні перетинатися з правами, наданими всім "звичайним" виборцям. Наприклад, якщо доступне "дострокове/раннє" голосування (на тимчасових виборчих дільницях або поштою) і виборці мають можливість змінити своє рішення від "дострокового голосування", проголосувавши остаточно на виборчій дільниці в день виборів, ця можливість також повинна бути доступною для виборців, які голосують в Інтернеті. Аналогічно, якщо на виборчій дільниці можна проголосувати незаповненим або недійсним бюлетенем, це має бути доступним і в Інтернеті.

Впроваджуючи або використовуючи інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) на виборах, органи управління виборами, як правило, повинні запевнити себе та інших зацікавлених сторін у тому, що певне технічне рішення спрацює - тобто воно відповідає законодавчим вимогам, є безпечним та надійним, високоякісним, і буде працювати як слід. Сертифікація ІКТ для використання у виборах часто розглядається як варіант надання такого роду впевненості. Але в даний час не існує

глобального технічного стандарту для різних ІКТ, що використовуються у виборчих процесах. Тому орган, що опікується виборами, повинен розробити вимоги до процесу сертифікації та забезпечити відповідність системи цим вимогам [4].

Про спроби зламати виборчі ІКТ системи повідомлялося з різних країн, включаючи США, ПАР та Україну. У 2014 році центральну виборчу систему України було зламано. Уповноважені особи провели процедуру по виявленню вірусу та вилучили його заявили, що загальні результати виборів сфальсифіковані не були [5]. Ці приклади стосуються систем обробки голосів. Отже запровадження онлайн голосування відкриває нові ризики для втручання у виборчий процес, які потрібно передбачити та подолати.

Щоб запобігти корупційним систем в виборчому процесі естонці мають можливість віддати свій голос так, як вважають за потрібне, щоб забезпечити свободу волевиявлення виборців. Вплив на виборців є неефективним, оскільки виборці можуть пізніше змінити своє рішення в електронному вигляді або на виборчій дільниці, скориставшись своїм бюлетенем.

У рішенні від 2005 року Верховний суд Естонії зазначив: "У випадку електронного голосування в нерегульованих обставинах, тобто за межами виборчої дільниці та через Інтернет, зрозуміло, що державі складніше забезпечити таємність голосування та його незалежність від стороннього впливу. Ми вважаємо, що можливість суду змінювати результати власного електронного голосування є необхідною умовою для гарантування свободи виборів і таємниці голосування" [6].

У Швейцарії онлайн-голосування було запроваджено в експериментальному порядку на місцевих референдумах у десяти кантонах. Умови, за яких було запроваджено онлайн-голосування у Швейцарії, дуже специфічні : референдуми проводяться приблизно чотири рази на рік, що може призвести до втоми виборців. Крім того, приблизно 90% усіх голосів віддається поштою, оскільки "голосування без нагляду" є поширеним і вважається кращим, ніж паперові бюлетені на виборчих дільницях. Обґрунтуванням для прийняття онлайн-системи у Швейцарії було підвищення зручності для виборців та збільшення досить низької явки.

З міркувань безпеки пілотна операція була припинена у 2019 році. Тим не менш, онлайн-голосування продовжує розглядатися як важлива послуга для виборців, і в найближчі роки планується налагодити стабільну роботу зсистемами останнього покоління" [7].

У Канаді онлайн-голосування використовується на муніципальному рівні в деяких провінціях, де муніципалітетам дозволено організовувати такі процедури. Загально національного стандарту для онлайн-голосування не існує, тому кожен муніципалітет розробляє власну систему або використовує систему, розроблену

іншим муніципалітетом.

Деякі муніципалітети вимагають від виборців попередньої реєстрації для отримання ПІН-коду, необхідного для голосування онлайн, тоді як інші просто надсилають ПІН-код кожному виборцю у своєму списку виборців [8].

Естонія- єдина країна, де онлайн-голосування запроваджено на всіх виборах. Тому досвід країни є особливо цікавим : акцент на ІТ-безпеці, запобіганні фальсифікаціям на виборах та таємниці вподобань виборців роблять естонські рішення вартими вивчення.

Водночас Естонія досягла значного прогресу в інших сферах електронного урядування та у використанні інтернету для фінансових операцій. Існуюча ІТ-інфраструктура та довіра населення до системи онлайн-транзакцій дали Естонії явну перевагу в розробці системи онлайн-голосування.

Тому естонське рішення не слід безпосередньо копіювати в інші контексти з іншими базовими припущеннями.

В країнах з великим досвідом онлайн-голосування ІТ-системи постійно вдосконалюються. Країни, які впроваджують онлайн-голосування, повинні бути готові до постійного моніторингу та вдосконалення своїх систем. Як наслідок, не можна зробити достовірних висновків щодо потенційної економії коштів, пов'язаної і з запровадженням систем онлайн-голосування.

Так само не можна робити висновків щодо ймовірності досягнення високої явки виборців за допомогою онлайн-голосування. Досвід Естонії та Канади показав, що виборці, які живуть далеко від виборчих дільниць, більш схильні використовувати електронне голосування, але незрозуміло, чи приїжджали б вони на виборчі дільниці, або голосували б поштою, якби онлайн-голосування не було доступним. Автори естонського емпіричного дослідження зазначають: що збільшення явки виборців може відбутися лише в тому випадку, якщо люди, які раніше не брали участі в голосуванні, будуть залучені до голосування в результаті використання електронного голосування. Однак люди, які зазвичай не голосують, не мають достатніх знань про новітні технології, щоб взагалі проголосувати. Парадоксально, але для того, щоб мати чіткий вплив на явку, електронне-голосування має мобілізувати тих, хто навряд чи візьме участь у голосуванні онлайн [6].

Єдиний очевидний висновок полягає в тому, що онлайн-голосування значно полегшить участь у виборах для тих, хто обирає цей варіант, що, безумовно, вже має місце.

Література

1. ІКТ у базі даних виборів. Глобальний стан демократії. URL: <https://www.idea.int/data-tools/data/icts-elections>

2. Valmyndigheten. Попереднє голосування. URL:
<https://www.val.se/service/ankar/other-languages/english-engelska/to-vote/early-voting.html>
3. Якщо зараз використовується електронне голосування, який тип технології використовується? Глобальний стан демократії. URL:
<https://www.idea.int/node/230975>
4. Наукова вікіпедія. Фальсифікація виборів. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Electoral_fraud
5. The Christian Science Monitor. URL:
<https://www.csmonitor.com/World/Passcode/2014/0617/Ukraine-election-narrowly-avoided-wanton-destruction-from-hackers>
6. Ретельний аналіз досвіду електронного голосування в Естонії був зроблений дослідниками університету Тарту URL:
https://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/e_voting_in_estonia_vassil_solvak_a5_web.pdf
7. Swiss Community. Записки з федерального палацу електронне голосування. URL:
[https://www.revue.ch/en/editions/2019/05/detail/news/detail/News/e-voting-currenly-on-hold-testing-process-to-be-reoriented/?cHash=421e04f1fed4aa5c3ae441c828fb8733&tx_pwcomments_pi1\[commentToReplyTo\]=7324&tx_pwcomments_pi1\[action\]=new&tx_pwcomments_pi1\[controller\]=Comment&fbclid=IwAR1CGYn8zyF05r79Se2JpMM2N9PS3CyKnPEJJE mg3Wy5cHbPAVAo0p1m_I](https://www.revue.ch/en/editions/2019/05/detail/news/detail/News/e-voting-currenly-on-hold-testing-process-to-be-reoriented/?cHash=421e04f1fed4aa5c3ae441c828fb8733&tx_pwcomments_pi1[commentToReplyTo]=7324&tx_pwcomments_pi1[action]=new&tx_pwcomments_pi1[controller]=Comment&fbclid=IwAR1CGYn8zyF05r79Se2JpMM2N9PS3CyKnPEJJE mg3Wy5cHbPAVAo0p1m_I)
8. URL: <https://www.canada.ca/en/democratic-institutions/services/reports/online-voting-path-forward-federal-elections.html#toc21>
9. Elections Canada. Порівняльна оцінка електронного голосування. URL:
<https://www.elections.ca/content.aspx?section=res&dir=rec/tech/ivote/comp&document=municip&lang=e>

ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ

Колесник Олександр Юрійович,

студент 1 курсу магістратури, 1 групи спеціальності 081 «Право» інституту права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Львова Єлизавета Олегівна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного та міжнародного права

Одеський державний університет внутрішніх справ

На сьогоднішній день, під час війни, в умовах пандемії, регулярного виникнення стихійних лих та систематичного погіршення екологічного становища у світі, перед Україною і світовою спільнотою особливо гостро постає проблема захисту життя та здоров'я людини. Життя і здоров'я людини постає найвищою соціальною цінністю держави, що прямо передбачено відповідною нормою Конституції України (ст.3) [1]. Життя і здоров'я йдуть першими в переліку соціальних цінностей України, що важко оскаржити. В сучасному світі від якості життя і здоров'я населення залежить успіх і процвітання держави. В якійсь мірі можна зазначити, що людина є найважливішим ресурсом держави, її рушійною силою і опорою. Держава повинна бути для людини, а людина слугувати на благо держави. Без цієї взаємодії не можливо забезпечити розвиток і процвітання держави як суб'єкта, який гарантує та забезпечує основні соціальні цінності, загальноприйняті права, свободи та інтереси людини. Тому спрямованість держави на захист життя і здоров'я людини є її основним обов'язком і повинно забезпечуватись всіма доступними засобами. Нам же в свою чергу для цього необхідно зрозуміти сутність життя та здоров'я, а також виокремити найважливіші напрямки їх забезпечення.

На думку вітчизняного вченого О.О Пунди поняттям “права на здоров'я” з позиції юридичної науки охоплюються відносини з приводу того блага фізичної особи, як блага здоров'я. Це благо носить не матеріальний характер і є об'єктом регулювання багатьох галузей права. У законодавстві питанням охорони, захисту, порядку здійснення права на здоров'я присвячено норми кримінального, конституційного, екологічного, цивільного та сімейного права. Зокрема, автор наголошує, що здоров'я віднесено до об'єктів цивільного права[2]. Така думка слугує черговим підтвердженням важливості здоров'я людини для держави. На сьогоднішній день більшість державних програм направлені на підвищення рівня захисту здоров'я населення та збереження життя людини. Важливу роль в цьому відіграє євроінтеграційний курс нашої держави. Адже в країнах Європейського

Союзу цьому питанню приділяється велика увага і відводиться неабияка роль.

Європейський Союз дедалі більше уваги приділяє питанням охорони здоров'я. Це стосується як запобігання захворюванням, зокрема, завдяки формуванню здорового способу життя та зменшення ризиків передачі інфекційних захворювань при перетині кордонів, так і забезпеченні громадянам ЄС доступу до медичних послуг за межами країни постійного проживання. Останнє передбачає перегляд системи фінансування медичного обслуговування, яке в більшості європейських країн здійснюється за рахунок обов'язкового медичного соціального страхування (з огляду на це в усіх постсоціалістичних країнах, що увійшли до ЄС, відмовились від бюджетної моделі охорони здоров'я й перешли до страхової, що зумовлено не стільки економічними, як ідеологічними чинниками)[3]. Саме такі особливості в своїй праці виокремлює Тетяна Семигіна і з цим важко сперечатись. Дуже важливим елементом для досягнення мети захисту життя і здоров'я населення є перегляд системи фінансування медичного обслуговування. На сьогоднішній день у цьому напрямку ми можемо побачити реальні кроки з боку уряду нашої держави. Ефективність прийнятих урядовцями мір можна оцінювати по різному, але важливим є факт початку перебудови і подальшого руху до заміни і переформатування існуючої системи фінансування медичного обслуговування. Саме зараз настає той час, коли ми повинні остаточно відмовитись від моделі бюджетного фінансування сфери охорони здоров'я, й остаточно завершити перехід до страхової моделі забезпечення медичної допомоги.

Відповідно до ст.49 Конституції України охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [4]. Це є дуже важливою складовою забезпечення здоров'я і життя людини. Оскільки без чітко відпрацьованих механізмів фінансування лікувальних і медико-профілактичних заходів немає можливості ефективно забезпечувати охорону здоров'я населення. Безоплатна медична допомога є необхідною складовою забезпечення високої якості життя та лікування населення, а в особливості тих верств населення, що потребують медичної допомоги, є соціально незахищеними та такими, що не мають змоги оплатити всі заходи медичного обслуговування. Не менш

важливою складовою є розвиток фізичної культури та спорту, заходи направлені на популяризацію та розвиток спорту в країні дають змогу забезпечити одночасно не тільки культурний розвиток населення, заявити про себе на міжнародних спортивних змаганнях, отримати нові статті доходів в бюджет держави, а й забезпечити населення взірцями та прикладами для наслідування.

Підняти престиж спорту, буде означати залучення широких верств населення до впровадження у своє життя елементів культури здорового способу життя, особливого контролю і нагляду за своїм здоров'ям, заняттям різними видами спорту, додатковими можливостями для самореалізації, що позитивно може вплинути не лише на загальний стан здоров'я населення та профілактику потенційних захворювань, а й на рівень свідомості населення, рівень культури та світогляд.

У висновку можна зазначити про найважливішу роль життя і здоров'я людини в спрямованості дій та напрямку розвитку держави. Також варто виділити основні напрямки забезпечення охорони здоров'я та життя людини. До таких напрямів можна віднести реформування системи фінансування медичного обслуговування, надання доступу до відповідної допомоги соціально незахищеним верствам населення які в ній мають потребу. Приділити особливу увагу розвитку фізичної культури та спорту, а також пропаганді здорового способу життя серед населення, що позитивно має відобразитись на загальному рівні здоров'я населення, а також матиме відображення в зменшенні навантаження на систему охорони здоров'я держави. Також не варто забувати про попередження та запобігання поширення соціально значущих хвороб, які на сьогоднішній день є однією з найскладніших проблем в сфері захисту здоров'я нашого населення.

Загалом, можна відзначити про необхідність комплексного підходу до вирішення нагальних питань в сфері забезпечення життя і здоров'я людини як найголовнішої конституційної цінності. Саме сукупний вплив направлений на покращення всіх напрямів діяльності держави, що направлені на вирішення завдань поставлених перед самою державою, матиме позитивне відображення у вигляді покращення здоров'я населення, якості їх життя, зменшенні смертності та підвищення показників тривалості життя, що в свою чергу матиме позитивне відображення на забезпеченні інших значимих цінностей передбачених Конституцією України.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-ІХ від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.

2. Пунда О. Поняття і зміст права на здоров'я. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003 р, № 3-4, С.79.
3. Семигіна Т. Охорона здоров'я у глобальному та європейському порядку денному. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1–2. С. 112.
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-ІХ від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ

Костенко Аліна Дмитрівна,

студентка 1-го курсу інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ,

Науковий керівник: Петренко Наталія Олегівна,

кандидат юридичних наук., доцент

доцент кафедри конституційного та міжнародного права

інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ,

Конституційні зміни державного механізму та необхідність реалізації сучасної правової політики у сфері прав людини потребують оновлення всієї правової системи держави, в тому числі й такої провідної ланки, як прокуратура. У цьому контексті слід мати на увазі, що вітчизняна прокуратура має глибоке коріння та багатовікові традиції. Прокуратура створена як державний орган і здійснює від свого імені та від себе нагляд за виконанням законів центральними і місцевими органами і установами, їх посадовими особами.

Правоохоронна діяльність завжди займала особливе місце в державно-правовій системі України. Про важливість правового статусу прокуратури та конституційно-правового статусу Генерального прокурора України свідчить також те, що цій структурі відведено особливе місце в Конституції України, особливо в розділі VII, де чітко закріплено основні конституційно-правові функції прокуратури [4, с. 184].

З моменту проголошення України суверенною і незалежною державою розпочався новий етап у розвитку прокуратури. Прокуратура України є єдиною системою, яка здійснює визначені Конституцією України функції щодо захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства в порядку, встановленому Законом України «Про прокуратуру». Існуючий механізм прокуратури є одним із важливих

чинників забезпечення правопорядку та сприяння реалізації законності, оскільки правоохоронна діяльність прокуратури спрямована на дотримання та гарантування прав і свобод людини [1, с. 127].

Прокуратура України є єдиною системою, яка здійснює визначені Конституцією України функції щодо захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства в порядку, встановленому Законом України «Про прокуратуру». Існуючий механізм прокуратури є одним із важливих чинників забезпечення правопорядку та сприяння реалізації законності, оскільки правоохоронна діяльність прокуратури спрямована на дотримання та гарантування прав і свобод людини.

Статтею 122 Конституції встановлено, що прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України Призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокурору України, що тягне за собою його відставку з посади [2].

З наведеного випливає, що Генеральний прокурор є найвищою посадовою особою в єдиній системі органів прокуратури і очолює її роботу. Мається на увазі, насамперед, організація та контроль за діяльністю підпорядкованих прокуратур, а також відповідальність перед державою за діяльність прокуратури як єдиної централізованої системи.

Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх правоохоронних органів, забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, встановлює єдиний порядок звітування про стан правопорушень у кримінальному судочинстві та діяльності прокурора, забезпечує ефективне виконання завдань прокуратури, а також розпоряджається підконтрольним їй державним майном. У структурі Генеральної прокуратури утворюються департаменти, відділи, департаменти та Генеральна інспекція. Крім того, Спеціалізована прокуратура по боротьбі з корупцією діє як самостійний структурний підрозділ прокуратури [3, с. 323].

Офіс Генерального прокурора бере участь у підготовці міжнародних договорів України про співробітництво у сфері кримінального судочинства та укладає міжвідомчі міжнародні договори України про співробітництво в діяльності органів прокуратури з компетентними державними органами іноземних держав та міжнародними організаціями. до компетенції яких входять питання, врегульовані договорами.

Українська держава сьогодні безумовно повинна вжити відповідних заходів для забезпечення правового статусу, компетенції та процесуальної ролі прокурорів, які були встановлені законом таким

чином, щоб не виникало законних сумнівів щодо незалежності та неупередженості суддів.

Конституційно-правовий статус Генерального прокурора України – це система прав, обов'язків, повноважень Генерального прокурора України, а також його відповідальності, гарантій діяльності закріплених та гарантованих Конституцією України. Особливостями правового статусу Генерального прокурора України є:

- особливі вимоги до кандидата на посаду;
- особливий порядок призначення та підстави і порядок звільнення з посади;
- складається з системи прав і обов'язків, повноважень, гарантій діяльності;
- посада є строковою;
- відповідальна та підконтрольна одночасно Президенту України та Верховній Раді;
- керівна роль у централізованій системі прокуратури України;
- обов'язки визначаються правами (ч. 2 ст. 19 Конституції України): має право діяти виключно у спосіб, прямо передбачений Конституцією та законами України [2].

Отже, Генеральний прокурор, будучи персонально незалежним у здійсненні своїх повноважень, є гарантом незалежності всіх підпорядкованих йому працівників, за винятком їх підпорядкованості прокурорам вищого рівня та керівним посадовим особам органів прокуратури. В основу управлінської діяльності Генерального прокурора покладено такі принципи: законність, доцільність, оперативність, послідовність, цілеспрямованість, відповідальність, державна дисципліна, єдиноначальність, професіоналізм.

Література:

1. Басараб Р. І. Організаційно-правові засади діяльності Генерального прокурора України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Національна академія прокуратури України. К., 2015. 245 с.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.06.2023).
3. Макосій Ю. Д. Конституційно-правові вектори впровадження оптимальної моделі прокуратури у системі механізму захисту прав людини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. №24. С. 323-327.
4. Новосад Ю. Про деякі змістовні елементи дослідження діяльності прокуратури як суб'єкта боротьби із злочинністю в Україні. Підприємництво, господарство і право. Київ: НДІ приват. права і підприємництва України НАПрН України. 2017. №9(259). С. 183–187.

ПОВНОВАЖЕННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД ГРОШОВО- КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯМ

Кравець Ганна Олегівна,

аспірантка кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Калиновський Богдан Валерійович,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

Основні засади грошово-кредитної політики (далі – Основні засади) розробляються Радою Національного банку України на виконання статті 100 Конституції України, а також з метою реалізації основної функції Національного банку України – забезпечення стабільності грошової одиниці України, закріпленої статтею 6 Закону України «Про Національний банк України». [1]

Основні засади є документом, що визначає показники діяльності Національного банку України у середньостроковій перспективі для досягнення цілей Національного банку України, та щороку розробляється з урахуванням цілей, принципів та інструментів монетарної політики, визначених Стратегією монетарної політики Національного банку України, схваленою рішенням Ради Національного банку України.

Крім того, Основні засади розробляються на основі пропозицій, наданих Правлінням Національного банку України у формі рішення, затвердженого відповідно до Порядку розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням. [2]

Такі пропозиції Правління Національного банку України повинні містити аналітичні, статистичні та інформаційні матеріали щодо перспективи реалізації грошово-кредитної та фінансової політики, економічного та соціального розвитку України, розвитку грошово-кредитного ринку, механізмів та інструментів його регулювання, стану платіжного балансу та зовнішнього боргу України, а також обґрунтування запропонованих цілей і завдань грошово-кредитної політики зі сценаріями розвитку держави, що базуються, у тому числі й на використанні методів економіко-математичного моделювання.

До змісту Основних засад обов'язково додаються цілі, завдання та цільові орієнтири грошово-кредитної політики на наступний рік і середньостроковий період (триває понад один рік і до 5-7 років); огляд стану та ключових тенденцій розвитку економіки України, її фінансової та грошово-кредитної сфер; основні прогностичні показники

економічного розвитку на наступний рік і середньостроковий період; очікувані зміни зовнішніх і внутрішніх економічних чинників та їх вплив на стан грошово-кредитного ринку; основні ризики й загрози щодо забезпечення цінової та фінансової стабільності.

До Основних засад також включаються провідні принципи діяльності Національного банку України щодо забезпечення реалізації визначених цілей та завдань грошово-кредитної політики, застосування її інструментів і механізмів, політики курсоутворення та валютного регулювання, забезпечення фінансової стабільності, застосування інструментів макропруденційної політики та нейтралізації системних ризиків.

Після отримання пропозицій від Правління Національного банку України процес розроблення Основних засад включає такі етапи (перераховано з дотриманням послідовності): консолідація Секретаріатом Ради Національного банку України інформації, отриманої від Ради Національного банку України (склад – 9 членів) та Правління Національного банку України (склад – 7 осіб); запрошення експертів для громадського обговорення пропозицій Правління Національного банку України; формування Комітетом з питань грошово-кредитної (монетарної) політики та фінансової стабільності проєкту Основних засад на основі пропозицій Правління Національного банку України та результатів громадського обговорення; засідання Ради Національного банку України, на якому, окрім членів Ради національного банку України (не менше 6 членів) мають бути присутні представники Правління Національного банку України, окремих структурних підрозділів Національного банку України та Секретаріату Ради Національного банку України; прийняття рішення про схвалення проєкту Основних засад (або ж повернення на доопрацювання); пресконференція щодо прийнятого рішення.

Завершальною стадією процесу розроблення Основних засад є публікація Основних засад в офіційних виданнях, на сторінці Офіційного інтернет-представництва Національного банку України та щорічне подання (до 15 вересня) до Верховної Ради України з метою інформування.

Рада Національного банку України, керуючись пунктом 2 частини першої статті 9 Закону України «Про Національний банк України», Регламентом Ради Національного банку України та Порядком розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням, здійснює контроль за проведенням грошово-кредитної політики та аналіз її впливу на стан економічного та соціального розвитку України шляхом інформування Правління Національного банку України про прийняті рішення грошово-кредитної (монетарної) політики; моніторингу та щопіврічної

оцінки проведення грошово-кредитної (монетарної) політики; періодичної оцінки окремих аспектів та ефективності режиму інфляційного таргетування.

Комітет з питань грошово-кредитної (монетарної) політики та фінансової стабільності, на підставі консолідованої Секретаріатом Ради Національного банку України інформації, отриманої від членів Ради Національного банку України та Правління Національного банку України, готує на розгляд засідання Ради Національного банку України проект рішення щодо контролю за проведенням грошово-кредитної політики та її впливу на економічний і соціальний розвиток України.

За результатами засідання приймається рішення про оцінку Радою Національного банку діяльності Правління Національного банку України щодо виконання Основних засад за період, що минув. Таке рішення може містити рекомендації Правлінню Національного банку України, зокрема, щодо питань, віднесених законом до компетенції Ради Національного банку України.

Рішення Ради Національного банку України щодо оцінки проведення грошово-кредитної політики за відповідний період (який враховувався) та її впливу на економічний і соціальний розвиток України, за умови, що таке рішення не становить державної, банківської чи службової таємниці, підлягає оприлюдненню, та голова Ради Національного банку України у разі необхідності проводить пресконференцію про прийняте рішення. [3]

Таким чином, Рада Національного банку України під час здійснення повноважень щодо розроблення основних засад грошово-кредитної (монетарної) політики та здійснення контролю за її проведенням відіграє ключову роль у сприянні фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи, керуючись пріоритетністю досягнення та підтримки цінової стабільності в державі, та підтриманні темпів економічного зростання в цілому.

Література:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Верховна рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
2. Про Регламент Ради Національного банку України : Рішення від 10.07.2020 № 21-рд. Рада Національного банку України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr021500-20/conv#n2>.
3. Порядок розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням : Рішення від 05.09.2012 № 21. *Національний банк України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0021500-12#n6>.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

Кузнецова Дар'я

Сергіївна,

студентка 1 курсу І групи

Правоохоронної діяльності

Одеського державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник : **Львова**

Слизова Олегівна

д.ю.н., доцент,

професор кафедри

конституційного і

міжнародного права

Одеського державного університету

внутрішніх справ

Парламентаризм – це форма управління, у якій парламент (законодавчий орган) грає ключову роль у прийнятті рішень про законодавство, бюджет та інші питання державного життя [2].

Парламентаризм є важливою складовою демократичної форми управління, оскільки забезпечує участь громадян у прийнятті рішень державного рівня та гарантує принципи правової держави.

Основне місце в системі вищих органів державної влади в Україні справедливо належить парламенту – Верховній Раді України, призначення, сутність і зміст діяльності якої визначають її функції, що певної мірою співвідносяться з функціями інших вищих органів державної влади. Конституція України 1996 року якісно закріпила новому рівні конституційноправовий статус українського парламенту. Власне, стаття 95 Конституції України визначила, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1].

Правова держава та парламентаризм спільно забезпечують демократію та правову державу в країні. Парламент, як законодавчий орган, забезпечує ухвалення законів відповідно до конституції та законодавства, а також контролює виконавчу владу та її дії на відповідність законам. Правова держава забезпечує захист прав та свобод громадян, а також забезпечує стабільність та порядок в країні. У цілому, правова держава та парламентаризм сприяють розвитку демократії [2].

Верховна Рада України (ВРУ) є найвищим законодавчим органом держави і виконує ряд важливих функцій та завдань. Верховна Рада посідає вагомe місце у системі органів державної влади. Вона є виразником волі народу шляхом прийняття законів; обранням парламенту всенародно та його роллю щодо формування інших

органів влади тощо; наявністю законодавчої влади, що є частиною делегованого народом суверенітету; представницьким характером цього органу, адже парламент представляє інтереси всього народу.

Найголовнішою функцією парламенту є законодавча. Це важливий елемент демократичного устрою держави, таким чином, забезпечується стабільність та захист прав громадян. Прийняття та зміна законів здійснюється з урахуванням інтересів різних груп населення, а також з метою забезпечення ефективної роботи усіх галузей держави [3].

Верховна Рада України (ВРУ) – це законодавчий орган держави, який об'єднує народних депутатів відповідно до процедури виборів на загальних засадах. Склад ВРУ складається з 450 депутатів, які обираються на п'ятирічний термін шляхом пропорційного голосування на загальних виборах.

Структура ВРУ включає Голову Верховної Ради, її заступників та секретаря, а також комітети та фракції народних депутатів. Кожна фракція представляє партійні чи блокові союзи депутатів, які мають спільні погляди та програми. Фракції мають право вносити законопроекти та брати участь у роботі комітетів [5].

Щодо представницької функції, то вона безпосередньо пов'язана з народом. Представленні інтересів народу перед державними і міжнародними організаціями, а також взаємодії з громадськістю [3].

Зокрема, Верховна Рада України представляє інтереси народу в усіх питаннях, пов'язаних з законодавчою ініціативою, забезпеченням належного рівня життя громадян, захистом прав і свобод громадян, здійсненню державної політики в галузі економіки, соціальної сфери, науки, культури та інших галузей державного управління.

Також Верховна Рада України взаємодіє з громадськістю шляхом прийняття рішень з урахуванням думки і поглядів громадських організацій, виражених у петиціях, зверненнях, відкритих листах та інших формах звернення до органів державної влади. Таким чином, Верховна Рада України виконує свою представницьку функцію, забезпечуючи зв'язок між громадськістю та державними органами влади.

Основними принципами парламентаризму є демократія, правова держава, прозорість та відповідальність. Парламентаризм є важливою складовою демократичної форми управління, оскільки забезпечує участь громадян у прийнятті рішень державного рівня та гарантує принципи правової держави.

На сьогодні, в Україні продовжує існувати однопалатна система. Як вважаються більшість експертів, Україна не готова до введення двопалатного парламенту. Це призведе до ще більшого дискурсу та потягне із собою незрозуміння з боку народу.

Слід також охопити систему виборів. Система виборів в Україні для Верховної Ради складається з двох компонентів: мажоритарної та пропорційної.

Мажоритарна система виборів передбачає обрання депутатів в округах більшістю голосів, тобто кандидат, який набрав найбільше голосів, стає переможцем і представляє округ у Верховній Раді. Ця система застосовується для обрання 199 депутатів, тобто половини складу Верховної Ради [4].

Пропорційна система виборів передбачає розподіл мандатів між політичними партіями з урахуванням відсотка голосів, який вони отримали на виборах. Україна використовує закриту пропорційну систему, що означає, що виборці голосують за конкретних кандидатів зі списку партії, а не за партію в цілому. Політичні партії мають право виставляти списки кандидатів на вибори. Пропорційна система застосовується для обрання 200 депутатів, тобто другої половини складу Верховної Ради.

Крім того, є підсумковий порядок, за яким розподіляються додаткові мандати між партіями, що не отримали достатньо мандатів за пропорційною системою, щоб забезпечити більшість у парламенті.

Недоліками системи вважаються можливість зловживань з виборчими списками, перегрупування партій після виборів, а також недостатнє представництво менших партій у Верховній Раді. Однак, пропорційна система виборів дозволяє більш точно відображати політичні настрої в суспільстві та забезпечувати більш широке представництво.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 30 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Батанов О.В. Парламентаризм як феномен і категорія сучасного конституційного права. Правова держава. Вип. 33. Київ: Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2022. 718 с.
3. Маменко Б.М., Пархоменко-Куцевіл О.І. Передумови, ознаки і шляхи формування правової держави. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2021/18.pdf.
4. Француз А.Й. Правовий статус політичної опозиції в Демократичній державі. Правничий вісник Університету “КРОК”. Вип. 19. С. 5-13.
5. Закон України «Про вибори народних депутатів України » від 17.11. 2011 № 4061-VI // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/406117#Text>.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Кучеренко Д.С.,

студентка 1-го курсу 081 «Право» інституту права та безпеки ОДУВС

Науковий керівник: Юрченко М. М.,

к.політ.н., доцент, завідувач кафедри конституційного
та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС

Забезпечення соціального захисту на окупованих територіях є складним питанням. Важливо зазначити, що на його вирішення впливає дуже багато різних факторів. Забезпеченню належного соціального захисту стає на заваді брак інфраструктури. Саме через це різні сім'ї не можуть жити разом і це звісно ж ускладнює їх життя. Крім того, руйнування чи пошкодження житла на окупованих територіях створює значну проблему для забезпечення соціального захисту, так як багато людей залишаються без належного житла. Усі ці фактори ускладнюють забезпечення базових потреб населення, що має важливе значення для його добробуту.

Політична ситуація також впливає на вирішення питання стосовно забезпечення соціального захисту. Захист прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях є ключовою сферою занепокоєння, але саме політичні проблеми можуть обмежити можливість гуманітарних організацій у наданні допомоги населенню. Інформація про людей, що потребують допомоги є обмеженою, що значно зменшує можливість надати допомогу. Відсутність доступу до предметів першої необхідності, медичних послуг та важливої інформації є серйозною проблемою для мільйонів людей, які проживають на окупованих територіях. Хоча існують служби для надання інформації про соціальний захист, економіка країни не завжди дозволяє допомогти усім хто цього потребує. Проте зусилля для покращення доступу до інформації та даних докладаються, про що свідчить створення інформаційного порталу «Без бар'єрів» та тривала робота Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, а також Міністерства соціальної політики в цій сфері [1].

Однією зі стратегій забезпечення соціального захисту на окупованих територіях є співпраця з місцевими організаціями та громадами. Важливо побудувати довіру та співпрацю з людьми на окупованій території, щоб забезпечити кращий захист та допомогу людям. Це допоможе забезпечити більш ефективну роботу і збільшити кількість людей, яким надається допомога та захист. Інноваційні підходи до надання послуг є ще одною стратегією забезпечення соціального захисту на окупованих територіях. До цього можна віднести діджиталізацію соціальних послуг та впровадження нових підходів. Це допоможе забезпечити більш оперативну та ефективну

допомогу людям, які цього потребують. Захист прав людини та міжнародна підтримка є ще однією важливою стратегією забезпечення соціального захисту на окупованих територіях. Це включає в себе підтримку ініціатив та проєктів, спрямованих на захист прав людини, а також співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями. Також важливо забезпечити відновлення критично важливої інфраструктури та соціальних послуг на окупованих територіях.

Програма по здійсненню грошових переказів є однією з найбільш успішних програм соціального захисту на окупованих територіях. Українське Міністерство соціальної політики разом з ЮНІСЕФ запускає багатофункціональну програму фінансової допомоги для вразливих сімей з дітьми. Крім того, в березні 2023 року 688 осіб з інвалідністю зі зниженням зору I та II групи отримують цільову допомогу шляхом поштових грошових переказів [2]. Також Міністерство соціальної політики може тимчасово розраховувати та виплачувати грошову допомогу, пільги та умови субсидії, коли органи соціального забезпечення не працюють. Ці програми допомоги забезпечують фінансову стабільність вразливих груп населення на окупованих територіях.

Охорона здоров'я та освітянські послуги є ще двома важливими аспектами соціального захисту населення. Міністерство охорони здоров'я пропонує програми оздоровлення для населення з окупованих територій [3]. Крім того, уряд надає можливості для отримання освіти та підвищення кваліфікації. Однак проблема виникає в тому, що багато людей на окупованих територіях мають проблеми з доступом до медичної допомоги, освіти та соціального захисту. Наприклад, вступники мають багато проблем саме в організації навчання (інтернет, техніка, зв'язок тощо). Тому важливо розробляти та реалізовувати такі програми, які зможуть забезпечити належні умови для всього населення.

Список літератури

1. Міністерство соціальної політики 2016-2023. Розробник: ТОВ «Комп'ютерні інформаційні технології». URL: <https://www.msp.gov.ua/>
2. Про соціальний захист під час війни. URL: <https://auc.org.ua/novyna/pro-socialnyy-zahyst-naselennya-pid-chas-viyny>
3. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Левченко Олександр Олександрович,
магістрант 1 курсу денної форми навчання факультету підготовки
фахівців

для органів досудового розслідування

Науковий керівник: Магновський Ігор Йосифович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри

теорії та історії держави і права

Одеського державного університету внутрішніх справ

Україна, як багатонаціональна держава, шукає свій шлях до стабільного розвитку та демократичних перетворень. Протягом останніх років національний конституціоналізм пройшов через важкі випробування та впливу низки факторів, серед яких особливе місце займає введення воєнного стану, що вирізняється складністю та багатогранністю.

Конституціоналізм передбачає встановлення конституції як основного правового документу, який визначає структуру та функції держави, розподіл влади між різними гілками влади, і що саме головне – гарантує права та свободи людини та громадянина.

Під конституціоналізмом під час дії правового режиму воєнного стану слід розуміти політичний та правовий принципи, що передбачають обмеження влади держави за допомогою конституції та забезпечення прав та свобод громадян. С. В. Шевчук стверджує, що термін «конституціоналізм» є основою функціонування публічної влади у відповідності до Конституції, де остання розуміється як така, котра заснована на ідеологічних принципах конституціоналізму [1, с. 236].

На переконання Н. В. Камінської Н. В. та В. О. Демиденка, принципи конституціоналізму в умовах воєнного стану повинні залишатися незмінними та становити незмінну константу, завдяки якій може функціонувати система конституціоналізму для досягнення своєї основної мети – утвердження конституційно-правової свободи людини. Це передбачає, насамперед, забезпечення та захист прав і свобод людини й громадянина навіть у екстремальних умовах [2, с. 207].

Зі свого боку А. Р. Крусян зазначає, що у сучасних умовах воєнного стану, спричинених російською збройною агресією та широкомасштабною війною проти України, виникає необхідність у змінах парадигми українського конституціоналізму з метою досягнення його мети та утвердження визначених принципів. Відзначається, що в умовах воєнного стану змінюється нормативна

основа сучасного українського конституціоналізму, залишаючи незмінною Конституцію України. Під час воєнного стану діють надзвичайні та інші нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у такі періоди. Серед таких актів можуть бути Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» та інші [3, с. 16].

Умови воєнного стану призводять до змін у функціональному механізмі сучасного національного конституціоналізму через загрози збройної агресії та небезпеку державній незалежності та територіальній цілісності України. Зокрема, відбувається перетворення місцевих органів виконавчої влади на військові державні адміністрації та посилення централізації у системі виконавчої влади. За таких умов також є необхідним поєднання централізації та децентралізації органів влади. Місцеві органи публічної влади отримують додаткові повноваження та змінюється алгоритм реалізації їхніх функцій, із пріоритетом на завдання, пов'язані саме з воєнним станом, національною безпекою та обороною.

Правовий режим воєнного стану, як такий, накладає певні обмеження на конституційний лад, який ґрунтується на обмеженні влади та розподілі владних повноважень. Проте, в Україні існують механізми захисту, які успішно використовуються.

Дані заходи включають прийняття спеціальних нормативно-правових актів, режимів та обмежень, які діють під час воєнного стану. Вони забезпечують правовий порядок і дозволяють здійснювати необхідні заходи для збереження державної незалежності, територіальної цілісності та національної безпеки.

Ці механізми захисту конституційного ладу є важливим елементом українського конституціоналізму. Вони гарантують збереження конституційних принципів й обмежують можливість дестабілізації та розпаду правового порядку під час кризових ситуацій. Такі заходи спрямовані на забезпечення функціонування держави та збереження прав і свобод громадян навіть у непростих умовах воєнного стану.

Своєю чергою, М. Пивовар та Е. Аблякімова вважають, що розвиток конституціоналізму під час війни в Україні вимагає уважного планування та дієвих заходів для забезпечення демократичних принципів, прав і свобод громадян, а також збереження конституційного ладу. Ось декілька практичних кроків, що пропонують дослідники, які можуть бути вжиті для розвитку конституціоналізму в умовах війни: 1) забезпечення стабільності та прозорості органів публічної влади; 2) зміцнення незалежності

парламенту; 3) захист прав людини; 4) зміцнення системи правоохоронних органів [4, с. 154].

Отже, активна участь громадськості у процесі прийняття рішень та контролю за діяльністю владних структур є необхідною умовою розвитку конституціоналізму під час війни в Україні. Залучення представників громадськості до прийняття рішень та створення громадських рад або консультативних органів сприяє широкому представництву і врахуванню різноманітних голосів та поглядів громадян. Це сприяє покращенню довіри між владою та громадськістю, забезпечує прозорість процесів прийняття рішень і сприяє громадському діалогу.

Таким чином, Україна, як унітарна держава, стоїть перед складними викликами та впливом воєнного стану на сучасний національний конституціоналізм. Звісно, конституціоналізм передбачає обмеження влади та захист прав і свобод громадян, умови воєнного стану змінюють нормативну базу конституціоналізму, але принципи залишаються незмінними. Захист конституційного ладу вимагає прийняття спеціальних нормативно-правових актів та застосування режимів й обмежень, що забезпечують правовий порядок і стабільність державних інституцій.

Щодо розвитку національного конституціоналізму під час збройної агресії, то слід планувати та реалізовувати дієві заходи для забезпечення демократичних принципів, утвердження прав і свобод громадян, що є складовими збереження конституційного ладу. Відтак активна участь громадськості у процесах прийняття рішень та контролі за діяльністю владних структур є важливим чинником для забезпечення прозорості, відкритості та довіри між владою та громадськістю у цей складний період. Адже залучення представників громадськості до прийняття рішень та створення громадських рад чи консультативних органів сприяє широкому представництву і розгляду різних поглядів, сприяючи діалогу та забезпечуючи підтримку й зміцнення конституційних принципів навіть у непростих умовах воєнного стану.

Література:

1. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції. К.: Український центр правничих студій. 2001. 302 с.
2. Камінська Н. В., Демиденко В. О. Теоретико-правові детермінанти конституційних цінностей. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації*: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. Хмельницький, 2019. С. 207–210.
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасного конституціоналізму*. 2022. С. 12–22.

4. Пивовар М., Аблякімова Е. Формування сучасного українського конституціоналізму в період воєнного стану в Україні. *Незалежність України: права людини та національна безпека*: зб. матер. другої між нар. наук. – практ. конференції. Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л. В. Ярмол. Львів: Га лицька видавничка спілка, 2022. С. 153–155.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Леонтєв Ярослав Ігорович,

курсант, 103 взвод, І-й курс ФПФПКП

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Магновський Ігор Йосифович,

д.ю.н., професор, професор кафедри

теорії та історії держави і права

Одеського державного університету внутрішніх справ

Як суверенна держава, Україна не відстала від процесу глобалізації. Вона стала свідком та учасником змін, що відбуваються з моменту здобуття її незалежності в 1991 році. Однією із найважливіших сфер, на яку впливає глобалізація, є розвиток конституціоналізму. Глобалізація – це процес при якому низка країн об'єднуються для досягнення спільних цілей у різних сферах, таких як економіка, культура, політика і соціальні відносини. На етапи глобалізації впливають: принципи верховенство права, прав людини, демократії як народовладдя та принципу розподілу влади, які відіграють важливу роль у розвитку міжнародно–правових стандартів [1, с. 7–8].

Протягом останніх років в Україні активно розвивається нормативно-правова база, вирішуються питання співвідношення і врегулювання взаємодії міжнародного та національного права з метою приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань. Прикладом впливу глобалізації на розвиток українського конституціоналізму є прийняття Конституції України в 1996 році. З моменту здобуття незалежності у 1991 році, Україна почала активно розробляти свою власну конституцію, яка відображає демократичні цінності та верховенство права. Конституціоналізм сприяє створенню стабільного політичного та правового середовища, в якому влада є обмеженою та контрольованою, а права і свободи громадян – захищеними [2, с. 30].

У контексті інтеграції до ЄС та участі в світовому економічному та політичному просторі глобалізація має значний вплив на розвиток українського конституціоналізму. Основними факторами впливу є міжнародні стандарти, згідно з якими Україна є суб'єктом права та

зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів та адаптуватися до змін, що проходять на міжнародній арені і забезпечити належний захист конституційних приписів, особливо тих, що стосуються прав людини. До них відносяться, наприклад, положення про захист прав меншин та захист персональних даних. Глобалізація підвищила свідомість про права людини та приjala їх захисту на міжнародному рівні.

Міжнародні стандарти також передбачають підписання та ратифікацію міжнародних договорів, таких як Європейська конвенція з прав людини. Відповідно до статті 9 Конституції України, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». І далі: «Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [3]. Аналізуючи зміст цієї конституційної норми, можна зазначити, що перша частина надає можливість збагатити зміст національного законодавства України принципами, що містяться в міжнародних договорах. Укладення міжнародних договорів вимагає внесення змін до Конституції України та іншого національного законодавства.

До факторів впливу можна віднести і європейську інтеграцію, де Україна активно прагне приєднатися до Європейського Союзу та впроваджує реформи відповідно до європейських стандартів. У процесі євроінтеграції Україна вносить зміни до Конституції з метою приведення її у відповідність до європейських стандартів у сфері правосуддя, антикорупційної політики та інших сферах конституціоналізму. Завдяки глобалізації конституційна практика України збагатилася новими прецедентними рішеннями та рішеннями міжнародних судових органів. Це сприяло зміцненню принципів верховенства права та незалежності судової влади. Таким чином, ми бачимо, що Україна стає все більш глобалізованою, де правові норми торкаються всіх аспектів людського життя – від економіки до культури, від політики до суспільства тощо.

Своєю чергою, А. А. Шишко зазначає, що інституціоналізація міжнародних відносин зумовлена насамперед необхідністю використання досягнень науки і техніки для організації співробітництва між державами в різних сферах. Глобальні технології вимагають відповідного рівня співробітництва між державами, що призводить до значного розширення сфери міжнародно-правового регулювання. При цьому питання, які раніше вважалися виключно внутрішніми справами держав, увійшли до сфери міжнародних відносин і стали предметом регулювання міжнародного права [4, с. 40].

Одним із прикладів впливу глобалізації на конституціоналізм в Україні є Закон України «Про запобігання корупції», який був прийнятий у 2014 році. Цей закон був прийнятий відповідно до міжнародних стандартів у сфері протидії корупції. Закон передбачає створенню спеціалізованого органу, що має назву – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке має незалежний статус та повноваження здійснювати контроль за дотриманням конституційних принципів у сфері запобігання корупції [5].

Підсумовуючи все вищезазначене, доцільно наголосити на тому, що глобалізація має значний вплив на розвиток конституціоналізму в Україні, вимагаючи усвідомлення важливості конституційних приписів, утвердження міжнародного правопорядку, дотриманні та гарантуванні прав людини й основоположних свобод на основі конституційних цінностей. Прийняття законодавства, спрямованого на виконання міжнародних зобов'язань, є одним з прикладів цього впливу.

Література:

1. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан; за ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса. 2017. 256 с.
2. Шиб. Т. Співвідношення міжнародного та національного права України. *Вісн.* 2011. № 4. С. 30–32.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України* . 1996. № 30. Ст. 141.
4. Магновський І. Й. Розвиток конституціоналізму як транснаціонального явища. *Південноукраїнський правничий часопис*. Науковий журнал. Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса. 2022. № 1–2. С. 37–41.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014, № 49, Ст. 2056.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Лещенко В.М.,

студентка 1 курсу 5 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Юрченко Микола Миколайович,**
к. політ. н., доцент, завідувач кафедри конституційного
та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС

За даними ЮНІСЕФ, понад 34 млн. дітей живуть в умовах збройних конфліктів або надзвичайних ситуацій без необхідного захисту. Від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну

абсолютна більшість дітей в нашій країні, а це понад 7,5 мільйонів, страждають від війни. У даному контексті йдеться не лише про тілесні ушкодження, а й про психологічне травмування, дестабілізацію психоемоційного стану, абсолютне порушення всіх прав дитини. Від початку активної фази війни в Україні станом на травень 2023 року загинуло 480 дітей, 964 отримали поранення. Однак, вказана чисельність не є остаточною, оскільки триває робота по встановленню постраждалих дітей на територіях активних бойових дій, на тимчасово окупованих і звільнених територіях [1].

Держава-агресор порушує абсолютно всі права українських дітей, визначені Конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України та іншими міжнародними та національними правовими актами. Це право на життя, зокрема на особисте життя, на захист від втручання в нього, на захист від усіх форм психологічного та фізичного насильства, на захист від усіх форм сексуальної експлуатації, право на здоров'я, на відпочинок і розваги, освіту, сім'ю, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист. Відповідно до Закону України "Про охорону дитинства", дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні [4].

Найпоширенішими злочинами під час воєнних дій є наступні: Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Наприклад, порушено ст. 34 про право на захист від сексуального насильства Конвенції ООН про права дитини; Порушується право дитини на захист від вербування і участі у війні, передбачені в ст. 38 Конвенції ООН про права дитини. Особи, що здійснюють вербування малолітніх та неповнолітніх до озброєних угруповань несуть відповідальність за статтею 304 Кримінального кодексу України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»; Військові РФ використовують українських дітей із тимчасово окупованих територій у воєнних цілях, зокрема з метою поширення пропагандистського контенту; Порушується право на освіту, визначене ст. 28 Конвенції ООН про права дитини; Військові РФ порушують право дітей на охорону здоров'я (ст. 24 Конвенції ООН про права дитини). Вони обстрілюють лікарні та створюють інфраструктурні медичні проблеми; Росіяни блокують евакуацію та обстрілюють евакуаційний транспорт з дітьми, тобто порушують ст. 17 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни; Збройні сили держави-агресора порушують домовленості про евакуацію та зелені коридори. Найбільш вразливою категорією дітей під час евакуації є мешканці закладів інституційного

догляду, якими опікується держава; Також у дітей порушено право на фізичне і психічне відновлення, визначене ст. 39 Конвенції ООН про права дитини, адже у місцях окупації і активних бойових дій неможливі комфортні умови для психічного відновлення дітей та надання їм психологічної допомоги; Росіяни викрадають і примусово вивозять дітей, чим порушують ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, ст. 21 Конвенції ООН про права дитини, а також ст. 283 Сімейного кодексу України [2, с. 65-68].

Означені вище правопорушення є міжнародними злочинами та не мають строків давності. Разом з міжнародною спільнотою українська влада поступово впроваджує та вдосконалює механізм відновлення та захисту прав українських дітей, однак якщо одна зі сторін не виконує зобов'язання, то реалізовувати їх досить складно.

Основою міжнародного захисту прав дитини стала Конвенція ООН про права дитини, ухвалена 20 листопада 1989 р. та ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 р. Вона стала першим міжнародним документом, який найширше закріпив економічні, соціальні, культурні, громадянські та політичні права дітей [3]. Ще одним важливим нормативним актом є Декларація про захист жінок і дітей в особливих обставинах і під час збройних конфліктів, метою якої є гарантування прав цивільного населення під час збройних конфліктів. У документі визнається, що діти часто зазнають серйозних страждань внаслідок збройних конфліктів і пов'язаних з ними операцій. Хоча ці міжнародні норми були визнані країнами, проблема залишається невирішеною. Також слід зазначити, що на території України, де вже дев'ятий рік поспіль триває збройний конфлікт, першорядне значення мають положення статті 38 Конвенції про права дитини, яка встановлює: «Держави-учасниці зобов'язані поважати та забезпечувати дотримання норм міжнародного гуманітарного права, якщо у разі збройного конфлікту ці норми до них застосовуються; особи віком до 15 років не можуть брати безпосередньої участі у військових діях, не можуть бути призваними на військову службу; Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів для забезпечення захисту дітей, які постраждали від збройних конфліктів, і догляду за ними [3].

З початку воєнного стану в Україні прийнято 14 законодавчих документів, що стосуються захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Наразі Закон України «Про охорону дитинства» – основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів.

Вагомим зрушенням також став державний портал для розшуку дітей – інформаційна платформа «Діти війни», що допомагає правоохоронним органам збирати дані про юних українців, які постраждали під час

війни, зокрема зникли безвісти або були переміщені на тимчасово окуповані території та депортовані до РФ.

Слід зазначити також, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15.03.2022 року № 2126-IX розділ VI Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII доповнено статтею 57-1 «Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». Відповідно до цієї статті дітям на період дії воєнного стану забезпечено всі умови для здобуття освіти в безпечних умовах, зокрема дистанційно.

У 2016 р. Закон України «Про охорону дитинства» був доповнений статтею 30-1, яка передбачає додаткові заходи для захисту дітей, які перебувають у районах збройних конфліктів або військових дій, і дітей, які постраждали внаслідок збройних конфліктів або військових дій. Також передбачені репатріація дітей за кордон, право на переважне розміщення в безпечних місцях, право на психологічну, медичну, освітню реабілітацію тощо [4].

Варто зазначити, що зроблено важливий крок у забезпеченні захисту прав дітей у районах бойових дій та збройних конфліктів – ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» № 936-VIII від 26.01.2016 р. Цей документ спрямований на вдосконалення механізмів ухвалення рішень щодо захисту прав дітей шляхом підтримки сімей дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах або постраждали внаслідок воєнних дій, збройного конфлікту. Такі діти мають можливість набути особливого статусу, який надається їм згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 268 «Порядок надання статусу дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», затвердженою 05.04.2017 р.

На жаль, у сучасних умовах, права дітей всіляко порушуються. діти перетворюються на засоби ведення війни, систематично набрані до військових формувань. Для вирішення цієї глобальної проблеми міжнародне співтовариство має посилити заходи для запобігання участі дітей у збройних конфліктах шляхом посилення санкцій проти країни-порушниці, адже Росія систематично та зухвало порушує Женевські конвенції, хоча вона є їх державою-учасницею, у той же час не дотримується міжнародних декларацій та норм міжнародного гуманітарного права і продовжує вчиняти злочини проти українських дітей. Натомість Україна успішно застосовує стандарти міжнародного права, приймає свої положення, нормативно-правові акти, які повинні створити безпечні умови для дітей.

Література:

1. Від початку повномасштабного вторгнення Росія вбила 480 дітей в Україні – ОГП. Українська правда. URL : <https://life.pravda.com.ua/society/2023/05/7/254163/>
2. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні / Джуган В.О [2, С. 65-68]. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/12>
3. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах. Роз'яснення Кабінету Міністрів від 10.01.2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009323-11>.
4. ЗУ «Про охорону дитинства» від 26.04.2001р. № 2402- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ «ПЕРЕФРАЗУВАННЯ» КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Львова Єлизавета Олегівна,

д.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права Одеського державного університету внутрішніх справ

Для сучасної України в умовах правового режиму воєнного стану нормативна функція конституціоналізму проявляється в дотриманні принципів поваги прав людини, розвитку верховенства права, та розподілу влади з урахуванням принципу «стримувань та противаг».

Аналіз ознак сучасного конституціоналізму в Україні сьогодні базується на дослідженні двох компонент: легітимації права та засобах правового захисту. У контексті конституціоналізації глобалізаційної парадигми засобами правового захисту виступають репарації, компенсації та сатисфакція.

Компенсаторний механізм є основним видом захисту від злочинів повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року, що спричинило найбільшу міграційну кризу в світі з часів Другої світової війни. РФ спроектувала свою «силу» на міжнародну спільноту шляхом вбивств та деструктивної інтерпретації міжнародних норм на власну користь, стратегію національних інтересів, таким чином звуючи свою міжнародну правосуб'єктність.

В глобалізаційній перспективі вторгнення російських загарбників на територію Чорнобильської АЕС, Запорізької АЕС, руйнування Каховської ГЕС стали прикладами екоциду та геноциду, некерованими екологічними загрозами та злочинами планетарного масштабу.

Для міжнародної спільноти збереження цілісності та суверенності України, її конституційного ладу – це єдиний спосіб збалансувати право та політику в умовах асиметричного розвитку міжнародних правовідносин.

Судова влада є основною гілкою, що наділена повноваженнями *erga omnes* (лат. «щодо всіх») в площині національний — глобальний вимір.

З цього приводу варто врахувати необхідність наукового аналізу проблем глобалізаційних процесів, площина яких є вкрай непропорційною нормативам регулювання міжнародних відносин. Гуманізація суспільства вимагає зміни «правил гри» глобальних гравців, налагодження нових форм співпраці між державними структурами та індивідуумами.

Дослідник М.Х.Ялі визнає, що «глобалізація не відбиває елементарної лінійної еволюціоністської логіки, адже паралельно до загальних інтеграційних процесів в економічній, інформаційній і частково політичній сфері, відбуваються протилежні за сутністю тенденції до фрагментції та локалізації суспільних процесів утворень явищ та процесів». [1]

Вкрай важливим є створення системи, альтернативної застарілому зобов'язальному підходу органів моніторингу дотримання прав людини в системі ООН.

Існуюча система міжнародного захисту прав людини не може запобігти значній шкоді, що щоденно завдається життю та здоров'ю громадян, а також екології України. Як зазначив Руслан Стрілець, міністр захисту довкілля та природних ресурсів України, російське повномасштабне вторгнення завдало екології України збитків у 35,3 млрд доларів, в атмосферу за 7 місяців війни було викинуто 31 млн т вуглецю і це ще не остаточні дані. [1]

Хоча в Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини Організація Об'єднаних Націй закріпила, що кожен без будь-якого розрізнення має всі права та свободи, визначені у зазначених документах. Згідно із міжнародним правом держави взяли на себе низку зобов'язань щодо недискримінаційного підтримання взаємо-пов'язаності та інтегративності прав людини та основних свобод, і принцип субсидіарності визнає, що відповідальність за дотримання прав людини несе національна держава, а не договірні органи.

Наочним є факти розмивання міжнародно-правової бази, несприйняття норм міжнародного права, послаблення впливу міжнародних організацій (МАГАТЕ та ін.)

Отже сьогодні існує дисбаланс між національним, наднаціональним та глобальним правопорядком. Існують проблеми правзастосування в системі координат ООН - Рада безпеки ООН –

договірні органи ООН з прав людини. Рада безпеки ООН вичерпала свій нормативний ресурс, оскільки не тільки не здобула статус глобального нормотворця, але висвітлила дихотомію між забезпеченням цінностей міжнародної спільноти та задоволенням інтересів окремих держав-«лідерів».

Підкреслюючи актуальність дослідження конституціоналізації глобалізаційної парадигми в контексті реанімації статусу міжнародного права, варто наголосити на тому, що в глобальних кризових умовах сьогодення треба використовувати широкий підхід до конституційних цінностей саме в контексті реалізації концепції всеосяжної безпеки. Створення спеціального трибуналу для притягнення до кримінальної відповідальності керівництва РФ за скоєння злочину агресії проти України – це факт, що змінить існуючу геополітичну диспозицію Росії та підхід до справедливості та правосуддя.

Отже, в сучасних реаліях термінологія конституційного права набуває нового сенсу, оскільки сьогодні усі соціальні групи населення глобально відчують шкоду від ракетних ударів по території України. Конституційне право України використовує термінологію та дефініції, що і в подальшому мають вивчатись дослідниками, а саме: повноваження органів публічної влади щодо усунення небезпеки державній незалежності, захист інформаційних прав громадян та захист державних інформаційних ресурсів, правовий статус військових державних адміністрацій, правовий статус військовослужбовців, військовополонених, правовий статус внутрішньо-переміщених осіб, правовий статус військовополонених, тимчасово-окуповані території та деокуповані території, децентралізація, інститут префектів, відповідальність за шкоду, нанесену в результаті збройної агресії, тощо.

В перспективі формування конституціоналізму в умовах глобальних викликів – розробка нової міжнародної угоди з прав людини.

Література:

1. Ялі М.Х. Парадигма глобалізації: основні підходи. Actual problems of international relations. Release 123 (part 1). 2014. С.62
2. Zidar A/ The World Community between Hegemony and Constitutionalism. Eleven. 2019, p.296

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Магновський Ігор Йосифович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Розвиток конституціоналізму, а звідси і його утвердження, включає різноманітні правові форми та засоби серед яких чільне місце посідає запровадження конституційної скарги в Україні, враховуючи практику міжнародного досвіду й особливості національного конституційного правосуддя, що слугує вагомим правовим зрізом на шляху інтеграції нашої держави у демократичну європейську спільноту. Тому затребуваність та значущість указаної проблематики викликана сьогоденням і засвідчує актуальність й перспективність даного дослідження.

Реалізація конституційної скарги в Україні, констатує О. Щербанюк, поступово стає базовим елементом правового життя, підтвердженням пріоритету прав і свобод людини перед будь-яким законом, який їх обмежує та повинен примусити владу до самообмеження і врахування конституційних цінностей, причому йдеться не тільки про новий підхід до формування правової культури, а й про нове суспільне усвідомлення законодавчої практики [1, с. 88]. М. В. Тесленко розглядає однойменний правовий феномен – конституційну скаргу як специфічну форму звернення, характерну лише для однієї з усіх процедур у конституційному судочинстві, оскільки вона подається особою в інтересах захисту її прав, які порушуються законом у результаті конкретного правозастосування. Як стверджує вчений, така скарга являє собою клопотання особи до Конституційного Суду про необхідність визнання закону чи іншого правового акта неконституційним у зв'язку з порушенням ним відповідних прав і свобод. Дослідник акцентує увагу на таких важливих рисах цього явища правової дійсності: 1) конституційна скарга обґрунтовано визнається формою звернення (клопотанням особи); 2) змістом такого клопотання є необхідність визнання закону чи іншого правового акта неконституційним; 3) скарга подається до Конституційного Суду в інтересах захисту прав особи, що порушені законом у результаті конкретного правозастосування [2, с. 8].

Зауважимо, що право на звернення громадян розглядається дослідниками як важливий конституційно-правовий засіб захисту й одну з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод людини. Указана теза, наголошує В. А. Соболев, обґрунтовується тим, що: 1) звернення громадян є однією із форм участі суспільства в

державному управлінні, вирішенні державних і суспільних справ, можливістю активного впливу громадянина на діяльність органів публічної влади; 2) це спосіб відновлення порушеного права громадянина шляхом подання до органів влади скарг, заяв і клопотань, тобто, це механізм виконання соціальних обов'язків публічної влади та втілення її відповідальності в політико-правовому аспекті [3, с. 9].

Своєю чергою, наголошує А. О. Селіванов, вироблений у країнах західної демократії механізм захисту конституційних прав громадян передбачає право на конституційне оскарження законів, які порушують їхні права. Це особливий і вкрай важливий інститут демократії, пов'язаний із функціонуванням у суспільстві Конституційного Суду, який судить за правом, а не за фактами й тому доступ громадян до конституційного правосуддя має бути надійною гарантією дотримання державою їхніх конституційних прав [4, с. 202]. Без конституційної скарги, засвідчує вчений, доступ громадянина до конституційного правосуддя видається малоефективним, а конкурентний характер досягнення правової справедливості з іншими суб'єктами права практично відсутній [4, с. 208].

Г. В. Зубенко зазначає важливість даного інституту для гарантування конституційних прав і свобод людини. У вивідних положеннях автор зазначає, що наявність такої форми звернення до Конституційного Суду України, як конституційна скарга, гарантуватиме прямий доступ громадян та інституцій громадянського суспільства до конституційного правосуддя, сприятиме створенню реальних інструментів їх впливу на правову систему через вилучення із чинного законодавства положень, що порушують конституційні права і свободи, забезпечуючи тим самим зміцнення принципу верховенства права. Причому вчений висловлює застереження з приводу того, що цей інститут, який, безперечно, є одним із найефективніших способів забезпечення прав і свобод людини та громадянина органом конституційної юстиції в зарубіжних країнах, у практиці Конституційного Суду України має супроводжуватися урахуванням усіх його переваг і недоліків та встановленням механізмів, котрі дозволять уникнути перевантаження Суду [5, с. 58–61].

Розглядаючи конституційну скаргу, Л. Наливайко та О. Чепік-Трегубенко звітують, що Конституційний Суд України функціонує як «суд права», тобто він не розглядає індивідуальні рішення у сфері правозастосування, а перевіряє на відповідність Конституції України ті положення закону, що стали підставою для ухвалення рішення. Запровадження в Україні нормативної моделі конституційної скарги викликало низку дискусій щодо повноцінної реалізації прав особи. Для введення повної моделі слід

першочергово об'єктивно оцінити ситуацію в державі. Так, у зв'язку зі складним політичним та економічним становищем, низьким рівнем правової освіченості та правової культури громадян, якості надання юридичних послуг будь-які реформи, а особливо впровадження інституту конституційної скарги, повинні носити помірний характер, бути поетапними, детально опрацьованими та юридично спрогнозованими фахівцями [6, с. 12].

Утім, не зважаючи на запровадження конституційної скарги, на переконання В. Лемака, обсяг юрисдикції Конституційного Суду України є одним із найвужчих порівняно з європейськими конституційними судами. По суті, він є надто обмеженим з огляду на два моменти: а) предмет контролю конституційності здійснюється дефакто лише щодо актів вищих органів влади; б) до повноважень Конституційного Суду України не входять інші питання, які, за загальним правилом, належать до юрисдикції цього органу в державах Європи. Конституційний Суд України з такими обмеженими повноваженнями здійснює захист лише Конституції України (у вузькому значенні) як тексту Основного Закону, але нерідко він позбавлений можливості захищати конституційний правопорядок – те, що зазвичай захищають конституційні суди європейських держав [7, с. 114].

Таким чином, дослідження специфіки конституційної скарги, як форми прямого індивідуального доступу особи до конституційного правосуддя, вирізняється своєю багатоаспектністю і складністю, що спричиняє відповідну науково-творчу полеміку дослідницького характеру й потребує правових теоретико-практичних напрацювань та займає визначне місце у подальшому утвердженню базових елементів поширення конституціоналізму.

Література:

1. Щербанюк О. Індивідуальна конституційна скарга як засіб забезпечення конституційної демократії. *Право України*. 2018. № 12. С. 77-91.
2. Тесленко М. Конституційна скарга як один із засобів правозахисту людини і громадянина. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 9. С. 5–13.
3. Соболев В. А. Звернення громадян як механізм взаємодії держави та суспільства: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Київ, 2014. 22 с.
4. Селіванов А. О. Конституція. Громадянин. Суд. Професійні та суспільні погляди. Київ: УАІД «Рада», 2009. 560 с.
5. Зубенко Г. В. Інститут конституційної скарги в Україні: питання запровадження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. № 23. С. 58–61.
6. Наливайко Л., Чепік-Грегубенко О. Інститут конституційної скарги:

зарубіжна практика, вітчизняний досвід та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2020. С. 7–15.

7. Лемак В. Проблеми інституційної незалежності Конституційного Суду України: уроки європейського досвіду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 113–117.

РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мартинюк Олександр Ігорович,

курсант 310 взводу, факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Коломієць Ю.М.

начальник кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної
підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Фізичне виховання відіграє незамінну роль у формуванні здорового способу життя громадян України, особливо в контексті конституціоналізму та євроінтеграції. Здоров'я та фізичний розвиток населення є основними складовими сталого розвитку країни і гарантом успішного функціонування суспільства. У контексті конституціоналізму, де захищені права і свободи громадян, фізичне виховання має статус конституційного пріоритету, що зобов'язує державу забезпечити його доступність та розвиток для всіх громадян. Фізичне виховання сприяє зміцненню фізичного здоров'я громадян, що є передумовою для активної та продуктивної участі в соціальному, економічному та політичному житті країни. Регулярна фізична активність допомагає попереджати хронічні захворювання, зміцнює імунну систему, підвищує енергетичний рівень та загальну фізичну витривалість.

Крім того, фізичне виховання сприяє соціальній інтеграції та формуванню громадянськості. Участь у спортивних змаганнях, командних іграх та інших фізичних активностях сприяє розвитку командних навичок, встановленню позитивних соціальних зв'язків та сприяє формуванню цінностей справедливості, дисципліни та взаємовиручки.

У контексті євроінтеграції, фізичне виховання включає в себе принципи та стандарти, що визнаються міжнародною спільнотою. Воно передбачає адаптацію до європейських стандартів та норм, обмін досвідом з іншими країнами та сприяє розвитку спортивного руху та олімпійського духу. Євроінтеграція сприяє залученню фінансових,

науково-технічних та інших ресурсів для розвитку фізичного виховання та спорту в Україні [1, С.63-67].

Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні здорового способу життя громадян України, особливо в контексті конституціоналізму та євроінтеграції. Основні аспекти ролі фізичного виховання в цьому контексті включають підтримку здоров'я, сприяння соціальній інтеграції, формування громадянськості та підвищення якості життя [2, С.373-375].

1. Здоров'я: фізичне виховання сприяє зміцненню фізичного здоров'я громадян, що має велике значення для їх загального благополуччя та здатності до активної участі в суспільному житті. Регулярна фізична активність допомагає знижувати ризик виникнення хронічних захворювань, підтримувати нормальну функцію серцево-судинної та нервової систем, покращувати імунітет та загальну фізичну витривалість.

2. Соціальна інтеграція: фізичне виховання сприяє соціальній інтеграції громадян шляхом створення спільних просторів і можливостей для спілкування, співпраці та взаємодії. Участь у спортивних змаганнях, командних іграх та інших фізичних активностях сприяє розвитку командних навичок, лідерства та встановленню позитивних соціальних зв'язків.

3. Громадянськість: фізичне виховання має потенціал формувати громадянські якості, такі як відповідальність, справедливість, дисципліна та повага до прав та свобод інших людей. Через спільну діяльність, спортивну етику та виховання ціннісних орієнтацій, фізичне виховання сприяє формуванню активних та свідомих громадян, які поважають закони та правила співжиття [3, С.28-32].

4. Підвищення якості життя: фізична активність не тільки позитивно впливає на фізичне здоров'я, але й сприяє психологічному благополуччю та загальному самопочуттю. Регулярні тренування, фізичні заняття та спортивні заходи сприяють зняттю стресу, покращенню настрою, самооцінки та самодисципліни, що позитивно впливає на якість життя громадян [4, С.150-152].

Отже, фізичне виховання є невід'ємною складовою формування здорового способу життя громадян України в контексті конституціоналізму та євроінтеграції. Воно сприяє зміцненню здоров'я, соціальній інтеграції, громадянськості та підвищенню якості життя, а також відповідає принципам конституціоналізму та відкриває можливості для впровадження європейських стандартів у сфері фізичного виховання та спорту. У контексті конституціоналізму та євроінтеграції, фізичне виховання має значення для розвитку суспільства, створення здорової, активної та громадянської свідомої нації. Пріоритетність здоров'я та фізичного розвитку громадян закріплюється в конституції та правових актах, а включення України в

європейські структури та цінності сприяє інтеграції сучасних підходів до фізичного виховання, здоров'я та спорту.

Список використаних джерел:

1. Лещенко, І. О. "Фізичне виховання та спорт у контексті забезпечення прав та свобод людини: конституційно-правовий аспект." Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019. № 4 (47). С.66-73.
2. Кіреєв, В. А. "Роль фізичного виховання у формуванні здорового способу життя молоді." Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С.373-375.
3. Крижанівська, І. С. "Фізичне виховання та спорт як фактори здоров'я і соціалізації людини." Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт. 2015. Вип. 9 (55). С.28-32.
4. Зарічна, І. В. Фізичне виховання як основа здорового способу життя. Молодий вчений. 2018. № 12 (60). С. 150-152.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Ніцевич Аліна Сергіївна.,

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Однією із особливостей сучасного світу є виникнення та вихід на перший план специфічних прав людини, які назвали правами четвертого покоління та за своїм сутнісним спрямуванням – біологічними правами людини. Ряд так званих біологічних прав характеризується своєю суперечливістю та неоднозначністю, що є підставою для всебічних та глибоких наукових досліджень щодо них. Вони стали причиною численних дискусій та суперечок правознавців, що підкреслює їх особливу актуальність. Одним із таких специфічних та відносно нових прав людини є право на евтаназію чи іншими словами право на смерть. Визнане міжнародною спільнотою право на евтаназію - це припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

Вперше термін «евтаназія» використав англійський філософ Френсис Бекон для позначення легкої, безболісної смерті, без мук та страждань. Основними ознаками, які характеризують поняття евтаназії, є:

- 1) хворий повинен відчувати не припиняючі, нестерпні страждання, викликані невиліковою хворобою;
- 2) перервати життя чи прискорити смерть може не будь-яка людина, а спеціальний суб'єкт - медичний працівник;

- 3) ця діяльність здійснюється медичним працівником свідомо, у формі дії або бездіяльності, усвідомлено з передбаченням наслідків таких дій;
- 4) пацієнт повинен наполегливо і декілька разів виразити своє бажання піти з життя, або якщо він не в змозі явно виразити свою волю, то прохання повинне виходити від його близьких родичів;
- 5) є диною метою здійснення евтаназії є припинення страждань хворого;
- 6) пацієнт чи його представник мають бути повністю, об'єктивно і своєчасно інформовані про наслідки такого втручання;
- 7) наслідком застосування евтаназії є смерть пацієнта [1].

Питання щодо законодавчого регулювання та правового закріплення евтаназії в Україні не є новим. З огляду на особливості національної ментальності, а також доволі низький загальний рівень правової культури суспільства, воно є не готовим до таких нововведень, хоча держави Європи, на інтеграцію до якої спрямовує свою політику Україна, стали одними з перших щодо законодавчого закріплення права на штучне припинення життя. Так, першою країною, яка легалізувала активну і пасивну евтаназію в Європі, є Нідерланди (у 2001 році; за неофіційними даними, евтаназія в Нідерландах здійснюється з 1984 р.) [2, С. 200]. Нідерланди — єдина країна у світі, де вчинити асистоване самогубство може не лише смертельно хвора людина. Тут дозволяють піти з життя й тим, хто перебуває в стані депресії.

Свій крок на зустріч новому зробили також Сполучені Штати Америки, а саме прийняли у 1977 році у штаті Каліфорнії перший у світі Закон «Про право людини на смерть». Але проіснував він лише три місяці: у документі не прописали гарантії захисту медпрацівників, які допомагали пацієнтам піти з життя. Через це лікарів виключали з професійних спілок і звільняли, адже вважали їхні дії аморальними [3].

Наступним штатом, який вирішив узаконити асистоване самогубство, став Орегон у 1994 році. Цього разу влада передбачила, що така допомога пацієнту — право, а не обов'язок лікаря. І він може відмовитися від процедури, однак тоді має порекомендувати іншого фахівця. Звільняти лікаря за те, що він допоміг перервати життя, заборонили.

Сьогодні в понад 20 штатах Америки дозволене асистоване самогубство й подекуди евтаназія.

Незважаючи на невизначеність позиції щодо евтаназії, український законодавець все ж здійснював спроби його регулювання. У Верховній Раді України розглядалося питання евтаназії, але обурення духовенства не дозволило утвердити його [1].

На сьогодні евтаназія в Україні заборонена законом. Стаття 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України передбачає, що медичні працівники зобов'язані надавати допомогу у повному обсязі хворому, який знаходиться у критичному для життя стані. Пункт 2 ст. 52 забороняє пасивну евтаназію, а п. 3 ст. 52 забороняє й активну евтаназію, де зазначається, що медичним працівникам «забороняється

здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [4].

Ставлення самих медиків до цієї проблеми закріплено в Декларації про евтаназію 1987 р. [5, С. 26]. Заборона евтаназії також передбачена ч. 4 ст. 281 Цивільного кодексу України, де зазначається, що задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя – забороняється.

Таким чином, питання евтаназії сприймається неоднозначно. З однієї сторони застосування евтаназії, забезпечує право людини на самостійне розпорядження своїм життям, а також гуманність, яка дозволяє не терпіти нестерпні страждання. Високої позитивної оцінки заслуговує повага до волі людини, що бажає своїм відходом із життя зняти моральний і фінансовий тягар із близьких людей [3]. З іншої сторони ніхто не має права позбавляти людину найціннішого – її життя.

Оскільки питання евтаназії має перш за все особисте та індивідуальне значення, стосується як суспільства загалом, так і кожної людини окремо взято, то доцільним є з'ясування думки соціуму щодо цього питання. Проведене в Україні соціологічне опитування свідчить про те, що настав час для українського законодавства визнати евтаназію суб'єктивним правом людини: 51% українців вважають, що здійснення евтаназії має бути дозволено. За підрахунками Міністерства охорони здоров'я України, щороку паліативної допомоги потребують 1,5 мільйона пацієнтів. Наприклад, на останніх стадіях онкології людині вже не допомагають звичайні знеболювальні. Морфін наважуються виписувати не всі лікарі, адже за його відпуск без належних причин передбачена кримінальна відповідальність. І не всі аптеки мають ліцензію на його продаж. Іноді на всю область є лише три-чотири аптеки, де такий препарат можна купити, тож його банально бракує всім пацієнтам. Відтак, людині доводиться просто страждати від болю [8].

Проте і Цивільний кодекс України, і Основи законодавства України про охорону здоров'я займають на сьогодні протилежну позицію, забороняючи задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Як активна, так і пасивна евтаназія в Україні є злочинами відповідно до Кримінального кодексу України, а наукою кримінального права та судовою практикою вироблені правила щодо їх кваліфікації [6].

Виходячи з таких висновків опитування, напевно, слід було б дозволити штучне припинення смерті в Україні як прояв гуманізму та демократизму. Проте при обговоренні можливості легалізації евтаназії в Україні навіть не беручи до уваги морально-етичні та релігійні аспекти евтаназії, що мають вагоме значення, а виходячи з існуючої в нашій країні правової ситуації, варто визнати, що надання евтаназії правомірного, легального характеру призведе до виникнення цілої низки негативних наслідків. Людина, яка страждає невиліковою хворобою, на лікування якої необхідна велика кількість коштів, при мінімальній заробітній платі українського медика і так викликає байдуність зі сторони персоналу лікарні, а за умови схвалення евтаназії подібна практика знайде відзиву у багатьох лікарів у яких

просто не буде бажання возитися з проблемними пацієнтами. Евтаназія в кінці кінців може стати способом вирішення деяких «спеціальних проблем» за допомогою медицини, коли для бідного хворого, який не має змоги оплатити свої медичні витрати, буде запропоновано альтернативу: або терпіти страждання у лікарні, в якій він нікому не потрібен, або обрати ін'єкцію [7].

Наразі у світі немає єдиної думки щодо того, наскільки етично позбавляти людину життя на її прохання.

Таким чином, важко сказати однозначно щодо доцільності такого права для українців як евтаназія, оскільки крім особистого права та бажання хворого, вагому роль відіграє суб'єктивний людський фактор осіб, які «вирішуватимуть долю» пацієнта. Тут потрібно покладатись на їх совість та честь, що є доволі абстрактними та неоднозначними поняттями.

Література:

1. Евтаназія: за і проти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3413-evtanaziya-za-i-proti/>
2. Ворона В. А. Право на евтаназію як складова права людини на життя / В. А. Ворона // Право України. Київ, 2010. № 5. С. 199-205.
3. Базилівська О. Евтаназія: за чи проти, стан законодавчого регулювання/О. Базилевська. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://h.ua/story/148602/>
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1993. № 4. С. 26
5. Право на смерть в Україні (евтаназія): всі аргументи за і проти! [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravoconsult.com.ua/evtanaziya-pravo-na-smert-za-chi-proti/>
6. Харчук В. Право на евтаназію як особисте право людини / Юридичний журнал. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3477>
7. Анікіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні / Г. В. Анікіна. [Електронний ресурс] Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2009_3_6.pdf
8. Право на смерть. Коли в Україні дозволять евтаназію і до чого тут гроші. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zaborona.com/pravo-na-smert-koli-v-ukrayini-dozvolyat-evtanaziyu-ta-do-chogo-tut-groshi/>

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Овсійчук Ангеліна Дмитрівна,
курсантка 309-го взводу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Маковій Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно
правових дисциплін,
Одеського державного університету внутрішніх справ

Актуальність даної теми полягає у тому, що з огляду на потребу в забезпеченні верховенства Конституції, захисту прав та свобод громадян, побудову правової держави та гармонізацію внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами, дослідження загальнотеоретичних та правових аспектів розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права є необхідним для формування сучасної правової системи та забезпечення розвитку правової культури в країні. Розвиток конституціоналізму у сфері цивільного права є ключовим чинником для забезпечення правової рівності, справедливості та ефективного захисту прав громадян у цивільних відносинах. Також важливим для цієї теми є необхідність законодавчих реформ, систематичного аналізу норм цивільного права з погляду їхньої конституційності та вирішення суперечностей між конституційними та цивільними нормами. Подальший розвиток конституціоналізму в цивільному праві сприятиме створенню сильної правової системи, захисту прав громадян та зміцненню демократичних цінностей в Україні.

Проблематика стосується того аспекту, що по-перше, існує необхідність узгодження норм цивільного законодавства з положеннями Конституції України. Часто виникають суперечності між конституційними принципами та цивільними нормами, що може призводити до порушення прав і свобод громадян. Потрібно забезпечити відповідність цивільного законодавства Конституції та забезпечити його конституційність. По-друге, захист конституційних прав громадян в сфері цивільного права вимагає удосконалення. Забезпечення доступу до справедливого суду, рівноправності сторін, захисту приватного й сімейного життя, свободи укладання договорів - це лише деякі аспекти, які потребують належного врахування в цивільних справах. Важливо забезпечити ефективний механізм захисту конституційних прав громадян в цивільних справах. По-третє, гармонізація внутрішнього цивільного права з міжнародними

стандартами є ще однією проблемою, яку потрібно вирішити. Україна, як учасник міжнародних організацій та угод, має зобов'язання адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів. Це стосується не лише гармонізації тексту, але й врахування принципів та цінностей, які визначаються міжнародним співтовариством.

Розвиток конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права включає в себе загальнотеоретичні та правові аспекти, які сприяють забезпеченню конституційних принципів та прав людини і громадянина в цивільних відносинах. Загальнотеоретичні аспекти розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права пов'язані з розумінням конституційного значення цивільного права і його місця в системі права. Конституція України встановлює гарантії прав і свобод людини і громадянина, а цивільне право відіграє ключову роль у забезпеченні цих гарантій у сфері цивільних відносин. Загальнотеоретичні аспекти включають вивчення конституційних принципів, які мають вплив на цивільне право, таких як принцип верховенства Конституції, принципи рівності перед законом, права власності та інші.

При дослідженні загальнотеоретичних та правових аспектів розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права слід звернути увагу на роль Кодексу цивільного законодавства України (ЦКУ) і особливо на його другу книгу. Вона присвячена особистим немайновим правам фізичної особи, які мають конституційне закріплення та є важливим елементом правової системи.

Книга друга ЦКУ містить норми, що визначають правовий статус фізичної особи, захищають її особистість та визнають немайнові права, які є невід'ємною частиною конституційного ладу України. Ця книга ЦКУ розглядає такі аспекти, як право на життя, гідність, свободу та безпеку особи, право на вільний розвиток особистості, право на власну імовірність, право на повагу до особистого та сімейного життя, право на захист честі та гідності, а також інші немайнові права.

Вивчення книги другої ЦКУ в контексті конституціоналізму в Україні допомагає розкрити зв'язок між цивільним правом та конституційними принципами, виявити проблеми в їх взаємодії та забезпечити відповідність норм цивільного законодавства Конституції України. Це важливий крок у розвитку правової системи, зміцненні верховенства Конституції та захисті прав і свобод громадян.

Правові аспекти розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права охоплюють удосконалення законодавства, забезпечення правової держави і захисту конституційних прав у цивільних справах. В Україні проводяться реформи цивільного права з метою впровадження сучасних стандартів, гарантій і процедур, які відповідають конституційним принципам та міжнародним стандартам прав людини. Наприклад, реформа цивільного процесу, спрямована на

забезпечення швидкого та справедливого розгляду цивільних справ, дотримання принципу рівності сторін, гарантії права на судову захист.[1]

Крім того, правові аспекти розвитку конституціоналізму в сфері цивільного права охоплюють забезпечення відповідності цивільного законодавства Конституції України. Це передбачає аналіз і перегляд норм цивільного права з погляду їхньої конституційності, узгодження норм цивільного права з конституційними принципами та вирішення суперечностей, що виникають між конституційними та цивільними нормами.

Україна зосереджує зусилля на розвитку конституціоналізму в сфері цивільного права, оскільки це є важливою передумовою для побудови правової держави, захисту прав та свобод громадян і забезпечення справедливості у цивільних відносинах. Законодавчі реформи, судова практика та наукові дослідження в цій галузі сприяють подальшому розвитку конституціоналізму і зміцненню правової системи України.[2]

Також, досліджуючи тему загальнотеоретичні та правові аспекти розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права , слід звернути увагу на такі ключові елементи:

1. Конституційні принципи: Конституція України містить ряд принципів, які мають прямий вплив на цивільне право. Наприклад, принцип верховенства Конституції, згідно з яким всі інші норми права повинні бути узгоджені зі змістом Конституції. Цей принцип ставлять в основу розробки і тлумачення цивільного законодавства.
2. Захист конституційних прав: Розвиток конституціоналізму в сфері цивільного права передбачає забезпечення ефективного захисту конституційних прав громадян у цивільних справах. Це означає, що цивільні закони та процедури повинні гарантувати право на справедливий суд, рівноправність сторін, право на приватне й сімейне життя, свободу укладення договорів та інші конституційні принципи.
3. Гармонізація з міжнародними стандартами: Україна, як член міжнародних організацій та підписник численних міжнародних угод, зобов'язана гармонізувати своє цивільне право з міжнародними стандартами та рекомендаціями. Це сприяє забезпеченню відповідності внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами прав людини та громадян.
4. Законодавчі реформи: У процесі розвитку конституціоналізму в сфері цивільного права в Україні проводяться системні законодавчі реформи. Ці реформи спрямовані на вдосконалення цивільного законодавства, спрощення процедур, забезпечення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судочинства.

Розвиток конституціоналізму в сфері цивільного права в Україні є складним та довготривалим процесом, який вимагає постійних зусиль

та узгоджених дій з боку законодавців, судової системи, а також активної участі громадськості та науково-дослідницьких установ. Цей процес спрямований на забезпечення правової держави, захист прав та свобод громадян і створення рівних умов для розвитку суспільства.[3]

Отже, розглянувши загальнотеоретичні та правові аспекти розвитку конституціоналізму в Україні в сфері цивільного права, можна зробити наступні висновки. Конституціоналізм в сфері цивільного права відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства Конституції, захисту конституційних прав громадян та розвитку правової держави. Важливо прагнути до узгодженості норм цивільного законодавства з положеннями Конституції, а також забезпечити ефективний захист конституційних прав громадян. Дослідження та розвиток конституціоналізму в сфері цивільного права є актуальною темою, яка вимагає уваги та досліджень, щоб забезпечити конституційність, правову державу та захист прав громадян в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/510/1/Savchyn_The%20Constitutionalism%20and%20Nature%20of%20Constitution.pdf
2. Ігнатенко І. І., Стадніченко А. В. Цивільне право України в контексті конституціоналізму. Київ: Видавництво "Ін Юре", 2019.
3. Ігнатенко І. І., Стадніченко А. В. Цивільне право України в контексті конституціоналізму. Київ: Видавництво "Ін Юре", 2019.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОМАНДИТНИХ ТОВАРИСТВ

Олійник Анатолій Юхимович,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного та публічного права
Інституту права та сучасних технологій
Київського національного університету технологій та дизайну

Сучасна юридична наука досліджує правовий статус командитних товариств як суб'єктів підприємницької діяльності і потребує теоретичного аналізу і практичних дій спрямованих на удосконалення законодавства, яким регулюються корпоративні відносини членів командитних товариств в різних організаційно-правових формах. Теоретичні дослідження статусу командитних товариств містяться в працях різних авторів, серед яких : Т. Бровченко, О.Ковалішин, О. Овченко, А. Олійник, С. Осадчук, Г. Смірнов, Ю. Симонян, А.Філімонова, В. Цикало, Ю. Юркевич, Ю. Яковлев та ін.

Проблема конституційного правового статусу командитних товариств як суб'єктів підприємницької діяльності в Україні ще не досліджувалася. Його практичне значення полягає в вивченні діючого національного законодавства та формулювання рекомендацій щодо удосконалення конституційного правового статусу командитних товариств як суб'єктів підприємницької діяльності.

Метою дослідження є конституційно-правовий статус командитних товариств. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі: а) проаналізувати праці вчених з проблем правового статусу командитних товариств; б) дослідити національні правові норми, що регулюють статус командитних товариств; в) сформулювати ознаки та дати визначення конституційно-правового статусу командитних товариств; г) запропонувати висновки і рекомендації щодо удосконалення правового статусу командитних товариств як суб'єктів підприємництва.

Для формулювання ознак щодо предмету дослідження є необхідність проаналізувати праці вчених з проблем правового статусу командитних товариств. Так, О. Овченко, досліджуючи історичні особливості зародження та становлення командитного товариства як правової форми господарських товариств, відзначає, що батьківщиною командитних товариств вважається середньовічна Італія. Він робить висновок про те, що сучасний стан правового регулювання командитного товариства в Україні та Німеччині обумовлений особливостями соціально-економічного розвитку держав, національними правовими традиціями та системою права, до якої відносять дані країни. У порівнянні з товариствами капіталу в історичному аспекті зміни в правовому регулюванні командитного товариства є не настільки динамічними, що обумовлено деякою втратою інтересу інвесторів до даної правової форми [1, с. 244–245].

Отже, О. Овченко вважає, що правове регулювання командитного товариства обумовлене особливостями соціально-економічного розвитку держав, національними правовими традиціями та системою національного права.

А. Олійник, залежно від суб'єктів підприємницької діяльності, виділяє такі види галузевого статусу суб'єктів підприємництва: 1) конституційно-правовий статус фізичних осіб-підприємців; 2) конституційно-правовий статус підприємницьких організацій, включаючи підприємницькі товариства. Серед підприємницьких товариств він виділяє і командитні товариства [2, с. 69].

Отже, А. Олійник розрізняє конституційно-правовий статус господарських товариств, серед яких виділяє і командитні товариства.

Ю. Симонян групує командитні товариства на дві групи: повні корпоративні права, якими володіють повні учасники командитного товариства, та неповні чи обмежені корпоративні права, якими володіють вкладники командитного товариства. Вона аналізує стадії

створення командитного товариства, а саме : а) ініціативну; б) організаційну та легалізаційну і види правовідносин, які виникають на кожній із названих стадій. Ю. Симонян доводить необхідність на законодавчому рівні закріпити положення, що у командитному товаристві вищим органом управління мають бути загальні збори повних учасників командитного товариства [3, с. 15–16].

Отже, Ю. Симонян розрізняє повні і неповні корпоративні права учасників командитних товариств та стадії їх створення, а саме : а) ініціативну; б) організаційну та легалізаційну. Ю. Симонян характеризує види правовідносин на кожній із названих стадій.

В. Цикало вважає, що у процесі оновлення цивільного законодавства України, необхідності його адаптації до умов ринкової економіки та права Європейського Союзу, перед сучасною цивілістичною наукою виникла низка актуальних питань, серед яких: проблеми здійснення і захисту корпоративних прав, включаючи і права командитних товариств [4, с. 5].

Отже, В. Цикало переконаний, що оновлення цивільного законодавства України в умовах ринкової економіки потребує удосконалення конституційно-правового статусу командитних товариств в процесі забезпечення їх корпоративних прав.

Ю. Юркевич, досліджуючи правовий статус учасників повних товариств та повних учасників командитних товариств за законодавством України, робить висновок, що на їх правовий статус впливає та обставина, що, згідно з чинним законодавством України, ці товариства визнаються юридичними особами. Разом з тим в ході удосконалення нормативно-правового регулювання правового статусу названих товариств варто розширити їх коло та закріпити норми, які б унеможливили ухилення учасників (повних учасників) товариств – об'єднань осіб від додаткової (субсидарної) відповідальності за їх зобов'язаннями усім майном, що їм належить та створення для опосередкованої участі в таких товариствах юридичних осіб з відповідальністю, обмеженою внеском до статутного капіталу [5, с. 122].

Отже, Ю. Юркевич передбачає вплив на правовий статус командитних товариства як юридичних осіб та вважає, що варто закріпити правові норми, які б унеможливили їх ухилення від повної відповідальності за їх зобов'язаннями.

Ю. Яковлев вважає, що ознаки командитного товариства характеризуються загальними, специфічними і індивідуальними рисами. Загальні ознаки притаманні їм як юридичним особам, що є учасниками цивільно-правового обігу. Спеціальні ознаки характерні для господарських товариств, а індивідуальні ознаки, притаманні лише командитному товариству. Поняття ролі спеціальної правоздатності для командитного товариства вимагає історичного і формально-юридичного аналізу законодавства, що встановлює спеціальну і індивідуальну правоздатність [6, с. 59–60].

Отже, Ю. Яковлев щодо визначення командитних товариств розрізняє загальні, спеціальні та індивідуальні ознаки.

Національні правові норми, що регулюють статус командитних товариств, включають конституційні норми, норми законів і підзаконних нормативно-правових актів. Конституція України (ст. 42) закріплює право кожного на підприємницьку діяльність, яка може здійснюватися господарськими товариствами, серед яких розрізняють і командитні товариства. Командитними є товариства, у яких разом із учасниками, що здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть відповідальність за збитки, пов'язані із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства (ст. 133 ЦК України).

Відтак ознаками конституційно-правового статусу командитних товариств є : а) вони створюються і діють на підставі засновницького договору; б) їх првосуб'єктність, права, свободи, обов'язки та відповідальність урегульовані правовими нормами; в) включають повних учасників, які здійснюють підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову відповідальність та вкладників, що несуть відповідальність в межах сум зроблених ними вкладів.

Таким чином, підводячи підсумок слід констатувати, що конституційно-правовий статус командитних товариств — це урегульовані правовими нормами суб'єктивні права, свободи та обов'язки їх повних учасників та вкладників, що діють на підставі засновницького договору і несуть солідарно повну відповідальність чи відповідають за діяльність товариства в межах сум своїх вкладів.

Література:

1. Овченко О. Історико-правовий аспект правового регулювання командитного товариства в Україні та Німеччині. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 240–246.
2. Олійник А.Ю. Види конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 67–70.
3. Симонян Ю.Ю. Корпоративні відносини у командитних товариствах (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 22 с.
4. Цікало В. І. Засада пропорційності здійснення корпоративних прав : монографія. Вид. 2-ге, перероблене і доповнене. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 590 с.
5. Юркевич Ю.М. Правовий статус учасників повних товариств та повних учасників командитних товариств за законодавством України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2015. Випуск 6. Том 1. С. 118–122.
6. Яковлев Ю.В. Суттєві ознаки командитного товариства. *Правова держава*. 2002. № 5. С. 57–60.

ЗРОСТАННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ ДНЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ, ЯК РЕАКЦІЯ НА ЗБРОЙНУ ЗАГРОЗУ ПРОТИ ДЕРЖАВИ

Пальшков Костянтин Євгенович,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Одеський державний університет внутрішніх справ

День Конституції є важливим святом для багатьох країн світу. Конституція є основним законом країни, який визначає права та обов'язки громадян, структуру та функціонування державних органів, засади влади та правову систему. День Конституції відзначається для вшанування та відзначення прийняття конституції країни.

У багатьох країнах День Конституції є офіційним святом і супроводжується різними заходами і святкуваннями. В цей день можуть проводитися військові паради, фестивалі, культурні заходи, політичні зустрічі та інші події, які покликані підкреслити значення та цінність конституційних засад.

День Конституції також може бути використаний для підкреслення важливості демократії, прав людини, правової держави та засад конституційної влади. Він нагадує громадянам про їхні конституційні права та обов'язки, а також про важливість збереження та захисту конституційних цінностей.

Значення Дня Конституції може варіюватися в залежності від конкретної країни та історичного контексту, але загалом він символізує важливий крок у розвитку правової системи та демократичних цінностей суспільства.

Щороку 28 червня свій День Конституції відзначає Україна. Роками це свято не було серед популярних свят українців. Це можна пояснювати низкою причин. Зокрема, на сприйнятті свята позначався вплив соціально-економічних викликів, з якими судилося стикнутися громадянам держави, яка щойно відновила свою незалежність. Крім того, чимало українців не достатньо освічені про зміст Конституції України. Тоді як брак розуміння конституційних прав і обов'язків міг призводити до меншого інтересу у святкуванні цього дня.

Автор публікації вважає необхідним оцінити зміни українців у ставленні до цього державного святи після повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україну в лютому 2022 року.

Протягом періоду з 14 по 22 лютого 2023 року, Київський міжнародний інститут соціології провів всеукраїнське опитування громадської думки "Омнібус". Відповідно до результатів дослідження, більшість українського населення святкує Великдень та Різдво Христове як найпопулярніші свята, з відсотком 70% і 69% відповідно. День Конституції України займає шосте місце серед важливих та улюблених свят з 29% підтримки, що на перший погляд може не вражати. Проте, порівнявши цю популярність з попереднім періодом до "великої"

війни, виявляється, що підтримка Дня Конституції серед українців зросла вдвічі - з 14% (у 2021 році) до 29%. Також варто відзначити значне зростання популярності Дня Незалежності України, яке зросло з 37% до 63%, та Дня захисників і захисниць України (з 29% до 54%), що свідчить про збільшення важливості свят, пов'язаних з державою. [1]

Очевидно, що причиною зростання шанування цих двох головних державних свят стала військова агресія проти України. Відомо, що зовнішня загроза здатна мобілізувати народ навколо символів. В часи війни, коли держава перебуває під загрозою, почуття національної єдності та патріотизму здатні кратно посилюватись. За таких обставин державні символи, такі як державні свята, прапор, національний герб, гімн, історичні та культурні традиції, посилюють почуття прив'язаності до країни та сприяють єднанню народу.

Державні символи відображають ідентичність та цінності країни, і в часи війни вони можуть нагадувати громадянам про їхні обов'язки перед державою та потребу захищати її інтереси. Відчуття патріотизму, єдності та солідарності можуть зростати, коли нація об'єднується навколо своїх державних символів, спільних цілей та ідеалів.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що сильна традиція патріотизму та об'єднання навколо державних символів українського народу сприяла зростанню популярності таких державних свят як День Незалежності України, День Конституції України та День захисників і захисниць України. Втім слід зауважити на важливості збереження зростання популярності цих свят, зокрема, зважаючи на високу ціну їх сьогоденняшньої популярності.

Література

1. Ставлення українців до державних свят [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/hpper>. – Назва з екрану.

ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНОЮ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРО БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Перепросов Іван Анатолійович

студент 1-го курсу 5 групи інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Юрченко Микола Миколайович,

кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри

конституційного

та міжнародного права інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Зважаючи на значення навколишнього середовища для життя людей та стабільного функціонування природних екосистем, обговорення важливості врегулювання прав цивільного населення на захист навколишнього середовища під час війни виявляється надзвичайно

важливим. Конституція України та міжнародні конвенції встановлюють низку норм та принципів, які стосуються захисту навколишнього середовища під час війни. Основною їх метою є забезпечення захисту цивільних осіб та недискримінаційного поводження під час збройних конфліктів. Це означає, що військові дії мають бути спрямовані на військові цілі, а не на цивільних осіб або об'єкти, такі як природні резервати, екосистеми чи водні джерела. Знищення або незаконне використання навколишнього середовища може бути розглянуто як воєнний злочин. Низка міжнародних угод, таких як Конвенція про біологічне різноманіття та Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, містять положення, які зобов'язують держави дотримуватися стандартів охорони навколишнього середовища навіть під час війни.

Наприклад, Гаазькі конвенції 1907 року містять положення про обмеження використання засобів ведення війни, які можуть негативно впливати на навколишнє середовище, такі як хімічна зброя або використання отруйних речовин. Також існує Протокол I до Женевських конвенцій 1977 року, який містить положення про захист навколишнього середовища в разі збройного конфлікту.

Слід зазначити, що Конституція України визнає право кожної людини на благополуччя навколишнє середовище та встановлює зобов'язання держави забезпечувати охорону природного середовища в інтересах сучасного та майбутніх поколінь (стаття 50) [1]. Це означає, що навколишнє середовище має бути захищене від негативних впливів війни, таких як забруднення, знищення екосистем, забруднення водних ресурсів що призводить до зниження рівня життя громадян.

Україна приєдналась до численних міжнародних угод та конвенцій, які стосуються охорони навколишнього середовища. У міжнародному гуманітарному праві існують положення, що обмежують використання засобів ведення війни, що можуть негативно впливати на навколишнє середовище. Наприклад, використання отруйних речовин, хімічної зброї або знищення природних резерватів вважається порушенням міжнародного гуманітарного права і може мати наслідки для здоров'я та довкілля.

Розглядаючи міжнародну законодавчу базу, а саме, Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня та Конвенцію про захист цивільного населення під час війни, наприклад підлив машинної зали Каховської ГЕС. По-перше, дана країна підливом ГЕС порушила статтю 54 ч. 2 Додаткового протоколу в якій вказано «Заборонено піддавати нападу або знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, такі як запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють

продовольство, посіви, худобу, споруди для забезпечення питною водою й запаси останньої, а також іригаційні споруди спеціально з метою не допустити використання їх цивільним населенням або супротивною стороною як засобу підтримання існування, незалежно від мотивів, ніби з метою викликати голод серед цивільних осіб, примусити їх до виїзду або з якої-небудь іншої причини.» [2]

Через підлив ГЕС більше 80 населених пунктів, а також міста Херсон, Каховка та Нова Каховка, Олешки залишилися без питної води. Крім того, техногенна катастрофа зупинить водопостачання 31 системи зрошення полів Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей. У 2021 році ці системи забезпечували зрошення на 584 тис. га, з яких ми збирали близько 4 млн тон зернових і олійних культур, на суму близько 1,5 млрд доларів. У 2023 році на правому березі Дніпра працюють лише 13 зрошувальних систем. Терористичний акт на Каховській ГЕС фактично залишив без джерела води 94% зрошувальних систем в Херсонській, 74% – в Запорізькій та 30% – в Дніпропетровській областях. Знищення Каховської ГЕС призведе до того, що поля на Півдні України вже наступного року можуть перетворитися на пустелі. Без Каховського водосховища постраждають не лише аграрії та водокористувачі, а й джерела питного водопостачання населених пунктів [4].

Більше того, було порушено статтю 56 того ж протоколу «Установки і споруди, що містять небезпечні сили, а саме: греблі, дамби й атомні електростанції, - не повинні ставати об'єктами нападу навіть у тих випадках, коли такі об'єкти є воєнними об'єктами, якщо такий напад може викликати звільнення небезпечних сил і наступні тяжкі втрати серед цивільного населення. Інші воєнні об'єкти, розміщені в цих установках або спорудах чи поблизу них, не повинні ставати об'єктами нападу, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил у таких установках або спорудах та наступні тяжкі втрати серед цивільного населення» [2]. У зоні підтоплення, через руйнацію ГЕС опинилося понад 80 населених пунктів, більшість з яких знаходиться на Херсонщині. Підлив ГЕС несе загрозу Запорізькій АЕС. Каховське водосховище, рівень води якого регулювала дамба, тепер значно обміліло. На його березі розташована Запорізька АЕС, яка окрім постійних перебоїв з електрикою, тепер матиме проблему з потенційною нестачею води для охолодження реакторів. Так у випадку осушення озера-охолоджувача на АЕС може статися аварія, з викидом радіації.

По-друге, було порушено статтю 49 Женевської конвенції «.....окупаційна держава може здійснювати загальну або часткову евакуацію з певної території, якщо це є необхідним для забезпечення безпеки населення або зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру. Проведення таких евакуацій не може

передбачати переміщення осіб, що перебувають під захистом, за межі окупованої території за винятком випадків, коли цього неможливо уникнути з матеріальних причин. Особи, яких було евакуйовано в такий спосіб, повинні бути відправлені додому відразу після припинення воєнних дій на цій території» [3]. Країна-терорист, блокує евакуацію цивільного населення з тимчасово окупованого лівого берегу Херсонщини. Як цинічно заявив колаборант В. Сальдо, що керує окупованою частиною Херсонщини, «руйнація дамби призвела до витoku великого, але не критичного об'єму води, але це ніяк не позначиться на житті Херсонської області. Навіть евакуація не потрібна.» Своє звернення він записував у Новій Каховці, на фоні Будинку культури, перший поверх якого вже був затоплений» [5]. З описаної ситуації видно, що підрив ГЕС та наслідки цієї техногенної катастрофи мають негативний вплив на навколишнє середовище, економіку та життя населення. Знищення Каховської ГЕС порушує статтю 56 Протоколу I до Женевських конвенцій, яка забороняє напад на споруди, що містять небезпечні сили, які можуть призвести до тяжких втрат серед цивільного населення. Додатково, згідно з Женевською конвенцією, окупаційна держава має забезпечити безпеку населення та може здійснити евакуацію з території, якщо це необхідно для їхньої безпеки. У даному випадку, країна-терорист блокує евакуацію цивільного населення, порушуючи статтю 49 Женевської конвенції. Ці події є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права та стандартів охорони навколишнього середовища. Терористичний акт на ГЕС, що призводить до знищення важливих водних ресурсів, загрожує екологічною катастрофою та негативно впливає на аграрний сектор та життя населення. Для врегулювання цієї ситуації необхідно залучити міжнародну спільноту та органи міжнародного права для забезпечення захисту навколишнього середовища, реалізації прав людини та припинення порушень міжнародного гуманітарного права. Наслідки цієї техногенної катастрофи подолані, а відповідальні особи притягнуті до відповідальності за свої дії.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp#Text>.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від, 8 лютого 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

4. Інтернет джерело режим доступу:
<https://minagro.gov.ua/news/znishchennya-rosiyanami-kahovskoyi-ges-zavdalo-znachnih-zbitkiv-silskomu-gospodarstvu-ukrayini>

5. Інтернет джерело режим доступу:
<https://suspilne.media/499075-pidriv-kahovskoi-ges-skilki-ludej-treba-evakuuvati-aki-ekologicni-naslidki-ta-so-bude-z-zaes/>

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРІ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Петренко А.В.,
курсантка 207 взводу ФПФОДР,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Тарасенко Л.Б.,
професор кафедри теорії та історії держави і права ОДУВС,
кандидат історичних наук, доцент

Актуальність означеної проблеми полягає в тому, що міжнародні договори є важливими джерелами права, які встановлюють зобов'язання для держав та мають пріоритет перед національним законодавством. Україна, як суверенна держава, що прагне до міжнародної співпраці, укладає різноманітні договори, які визначають права та обов'язки держави перед міжнародним співтовариством. Україна є членом численних міжнародних організацій та учасником багатьох міжнародних договорів. Виконання зобов'язань, що випливають з цих договорів, вимагає внесення змін до національного законодавства та конституційного порядку. Врахування міжнародних стандартів у внутрішньому правовому порядку України сприяє зміцненню правової держави та захисту прав людини. Конституція визначає статус міжнародних договорів та їх вплив на національне законодавство. Розуміння цього зв'язку та вирішення питань щодо пріоритету міжнародних норм перед національними вимагає дослідження та аналізу з точки зору конституційного права. Міжнародні договори можуть бути інструментом для вирішення конституційних питань, зокрема, забезпечення прав і свобод громадян, організації державної влади та демократичного процесу. Врахування міжнародних стандартів та прецедентів у контексті конституційного права може сприяти розвитку сучасного правового порядку в Україні. Загалом, поняття міжнародного договору визначається Віденською конвенцією про право міжнародних договорів. Згідно зі статтею 2 цієї конвенції, міжнародний договір означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, у двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [1].

Закон України «Про міжнародні договори України» майже однаково визначає міжнародний договір в статті 2: міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [2].

Міжнародні договори України укладаються наступними суб'єктами:

Президентом України або за його дорученням – від імені України.

Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України.

Міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Міжнародні договори України укладаються від імені України у таких випадках:

а) Політичні, мирні, територіальні та договори, що стосуються державних кордонів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України.

б) Договори, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

в) Договори про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки.

г) Договори про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав або допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, включаючи умови їх тимчасового перебування, фінансово-економічні, екологічні та інші наслідки і компенсації.

г) Договори про використання території та природних ресурсів України.

д) Договори, яким за згодою сторін надається міждержавний характер. Міжнародні договори України укладаються від імені Уряду України з таких питань, що відносяться до відання Кабінету Міністрів України, зокрема економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань.

Міжвідомчі міжнародні договори України включають угоди, що стосуються питань, що підпадають під компетенцію міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних колегіальних органів [2].

Міжнародні договори України як джерела конституційного права України мають такі особливі юридичні ознаки:

За своєю сутністю, вони об'єктивно відображають волю українського народу, яка втілюється у зовнішній політиці держави та її діяльності з

укладання міжнародних угод. Уповноважені особи держави мають право укласти лише ті міжнародні договори, які забезпечують інтереси Українського народу та держави. Міжнародні договори, як і інші джерела конституційного права, відображають загальнолюдські цінності справедливості, гуманізму, свободи, рівності та інші.

За своїм змістом, чинні міжнародні договори є обов'язковими для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин.

За своєю формою, міжнародні договори України як джерела конституційного права виявляються у зовнішній формі вираження та прояву існуючих міжнародно-правових норм та принципів, що мають застосовуватися в національному конституційно-правовому просторі [3].

Таким чином, джерелами конституційного права України є не всі міжнародні договори України, а тільки ті, які стосуються предмету конституційно-правового регулювання. Це переважно договори, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, питань громадянства, біженців, іноземців, прав національних меншин, мови національних меншин, місцевого самоврядування та інших.

Отже, міжнародні договори, як форма конституційного права, виконують важливу роль у правовій системі України. Вони є джерелами права, що мають обов'язкову силу для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин. Міжнародні договори України об'єктивно відображають волю українського народу та інтереси держави в зовнішній політиці та укладанні міжнародних угод.

Ці договори мають спеціальні юридичні ознаки, які відрізняють їх від інших джерел конституційного права. Вони відображають загальнолюдські цінності справедливості, гуманізму, свободи та рівності. Такі договори мають обов'язковий характер для всіх суб'єктів правових відносин.

Таким чином, міжнародні договори як форма конституційного права доповнюють національну правову систему України та забезпечують захист прав і інтересів українського народу та держави в міжнародних відносинах.

Література:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення 17.06.2023).

2. Про міжнародні договори України: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст. 540). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 17.06.2023).

3. Міжнародний договір як джерело конституційного права. URL: <http://ibib.ltd.ua/mejdunarodnyiy-dogovor-kak-istochnik.html> (дата звернення 18.06.2023).

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Петренко Наталія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Указом Президента України №64/2022 в державі введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [1]. В свою чергу частиною першою статті 55 Конституції України задекларовано, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. А частиною 6 зазначеної вище статті кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. З наведеного вище вбачається, що доступ до правосуддя не підлягає обмеженню в умовах воєнного стану. Тобто, з формальної точки зору, запровадження воєнного стану не впливає на здійснення правосуддя в державі. Однак території на яких ведуться активні бойові дії, тимчасово окуповані території виключають можливість реалізації особами доступу до органів судової влади.

Безперечним є той факт, що доступ до правосуддя є одним із фундаментальних прав особи закріплених в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [2, ст. 10], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [3, ст. 6]. Право на захист, відновлення своїх прав має гарантуватися державою за будь-яких умов. В тому числі через забезпечення можливості звернення до судових органів. Окрім того, нові умови життя в яких існує наша держава та її громадяни породжують нові види спорів, які потребують нагального вирішення.

З метою недопущення ситуації, яка призведе до неможливості звернутися до суду в умовах воєнного внесено зміни до Закону України "Про судоустрій і статус суддів". Так, Законом України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо визначення територіальної підсудності судових справ». Зазначеним законом врегульовано, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну

підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду [4]. Так, протягом 2022 року керуючись зазначеною нормою була змінена підсудність 135 місцевих та апеляційних судів [5].

У наведений спосіб держава забезпечує особам, у яких виникає необхідність реалізувати своє право на звернення до суду, здійснити це.

При цьому, судовий захист не являється єдиним можливим способом за допомогою якого особа може відновити своє порушене право. В умовах воєнного стану та труднощів, які виникають при зверненні до судової системи держави актуальності набувають альтернативні способи захисту. Зміна підсудності збільшує навантаження на суддів, що уповільнює розгляд справ. Окрему проблему становлять судові справи, які залишилися в судових установах, що знаходяться на окупованих територіях та не були евакуйовані або які зруйновані. Зокрема, в найближчому майбутньому постане питання їх відновлення. Значним недоліком є неповне функціонування Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи, що ускладнить процес відновлення матеріалів таких судових справ. Саме тому, на даному етапі, сприяння запровадженню альтернативних способів вирішення спорів зі сторони держави може стати засобом розвантаження судової системи та вирішення справ, які подані до повномасштабного вторгнення та не можуть бути розглянуті. Серед альтернативних способів вирішення спорів у даному випадку можуть застосовуватися ті, які мають менш формалізований характер, а саме переговори, медіація, звернення до омбудсмена тощо. З метою стимулювання передання спору для застосування способів альтернативного вирішення держава має передбачити певні заохочення. Так, вбачається що держава може запровадити сто відсоткове повернення судового збору по справам, які передані на вирішення суд до 24.02.2022 року у місцеві або апеляційні суди, підсудність яких була змінена у зв'язку із запровадженням воєнного стану та вирішення сторонами шляхом медіації, переговорів або іншим альтернативним способом.

Таким чином, доступ до правосуддя не може обмежуватися під час воєнного стану та держава має створити умови для реалізації цього права громадянами. При цьому, з метою допомоги громадянам вирішити їх спори та відновити порушені права держава має стимулювати їх звернення до інших способів вирішення спорів, які є альтернативними суду.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
3. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03 березня 2022 року № 2112-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>.
5. Статистику про стан здійснення правосуддя у 2022 році в умовах воєнного стану URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1384015/>.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ XVII – XVIII СТ.

Подкупко Тетяна Леонідівна

доцент кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету, к. іст. н., доцент

Конституційний процес іде в контексті державотворення. Поки розвивається країна, модернізуються закони, звички, побут та культурне життя.

Саме слово «конституція» має латинське походження. У стародавньому Римі цим словом позначали акти імператора, які слід було неухильно виконувати. Крім юридичного значення, конституція ще може позначати будову, фізіологічні та анатомічні особливості живого організму.

Першою формою законів з часів родо-племінних утворень на нашій території було так зване "звичаєве право". Воно регулювало відносини всередині племені, базувалось на традиціях та передавалося усно. За фактом, воно використовувалося до утворення Київської Русі. На думку істориків, за часів князя Ярослава Мудрого у 1037 році з'являється «Руська правда» – збірка законодавчих норм [1, с. 3]. Звичайно, це не була Конституція в сучасному розумінні слова, проте вона регулювала відносини між людьми: питання честі та гідності,

обов'язків, право власності, кримінальні злочини та мала елементи цивільного кодексу.

Згодом, у початковий період Великого князівства Литовського на український землях не вводили ніяких нових норм законодавства. Офіційною мовою діловодства була “руська”, а офіційним правовим актом довгий час була “Руська правда”. З часом, поступово почали з'являтися Литовські статuti. Вони регулювали різні сфери життя з XVI й в окремих регіонах України аж до XIX ст. [2, с. 127-129].

У XVI столітті з становленням Запорозької Січі з'являється козацька правова система. Носіями ідей конституціоналізму були тодішні впливові релігійні діячі-просвітителі Й. Борецький, Й. Верещинський, П. Могила, К. Острозький, М. Смотрицький, К. Терлецький та інші. У другій половині XVI – першій половині XVII ст. з'явилися вчення про природне право та розподіл влади Станіслава Оріховського-Роксолана. Обґрунтовували та намагалися втілити в життя ідею створення української козацької держави в XVI – першій половині XVII ст. гетьмани М. Дорошенко, С. Кішка, С. Наливайко, П. Сагайдачний. [3, с. 21-25].

Процес розвитку вітчизняного конституціоналізму на державному рівні слід відносити до середини XVII ст.. В той час в результаті національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького утворилася Українська держава. З перших часів свого існування було задекларовано тяглість, спорідненість і правонаступництво від княжої доби. Існування Гетьманщини - другий державний період в нашій історії. Процес політичного, економічного і правового становлення спирався на конституційні ідеї створення української національної держави та закріплення демократичних прав і свобод, що набули поширення у другій половині XVI – першій половині XVII ст.

З середини XVII ст. козацьке звичаєве право, “Статут про устрій Війська Запорозького” 1648 р., Магдебургське право, міжнародні угоди та їх проекти закріпили українську державність, права та вольності козацтва, демократичні принципи організації державної влади.

В період Козацько-Гетьманської держави основні засади конституційного процесу віддзеркалено в “Гетьманських статтях”, “Універсалах”, договорах про “Вічні” мири. Ці документи регулювали взаємини як з іноземними державами, так і внутрішньо-політичне життя.

Перша “Конституція” в історії України датується 5 (16) квітня 1710 р., коли гетьман у вигнанні, перший лідер української політичної еміграції Пилип Орлик склав документ під назвою “Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького” в місті Бендери (тоді Османська імперія, нині це територія Республіки Молдова). Вона не була Конституцією у звичному нам розумінні. Це був своєрідний

суспільний договір. В ньому була спроба відобразити прагнення влади та суспільства домовлятися між собою. Було задекларовано і обов'язки сторін. “Пакти і конституції війська запорізького” були прийняті з метою узгодити стосунки між гетьманом та військом запорізьким. Конституція Орлика декларувала виборну владу гетьмана, його межі впливу та визначала найвищим органом влади Раду війська запорізького. Також вона обмежувала рішення Гетьмана стосовно зовнішньої політики, наприклад не укладати союзи з Росією. Судова ланка була окремою ланкою, гетьман не мав права ані карати, ані милувати [4, 124-128].

Головна ідея документу: «Україна по обидва боки Дніпра має бути на віки вічні вільною від чужого панування».

Текст Конституції було складено давньоукраїнською мовою та латиною. Латиномовна копія Конституції Пилипа Орлика XVIII ст. зберігається в Національному архіві Швеції, україномовна – у Російському державному архіві.

Хо́да конституційних ідей була логічним наслідком розвитку національних вимог українців – від культурної і політичної автономії в складі федерації до вимоги самостійності.

Сучасний український конституціоналізм знаходиться у стадії формування і розвитку. Процес базується на напрацюваннях як сучасних вітчизняних державотворців і політичних діячів, так і науковців та політиків минулого. Розвиток, особливості вітчизняної конституційної думки другої половини XVII – XVIII ст. не втрачає своєї актуальності й донині.

Література:

1. Гуржій, Олександр Іванович. Західна Європа та Гетьманщина в середині XVII-XVIII ст.: соціально-економічні аналогії, закономірності, специфіка [Текст] / Олександр Гуржій ; [відп. ред. В. А. Смолій] ; НАН України, Ін-т історії України. - Київ : Ін-т історії України НАН України, 2021. - 128 с.
2. Документальна спадщина Свято-Преображенського Мгарського монастиря XVII-XVIII ст. [Текст] : [зб. док.] / [упоряд.: о. Юрій Мицик (голов.), Інна Тарасенко ; редкол.: В. А. Брехуненко та ін.] ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України [та ін.]. - Київ : Фоліант, 2021. - 505 с.
3. Батури́нський архів та інші документи з історії українського гетьманства 1690-1709 рр. [Текст] / упоряд. Тетяна Таїрова-Яковлева ; [наук. ред. В. О. Щербак]. - Київ : Кліо, 2021. - 343 с.
4. Пилип Орлик і мазепинці. Джерела [Текст] / упоряд. Тетяна Таїрова-Яковлева. - Київ : Кліо, 2022. - 213, [2] с. : іл.

ФОРМУВАННЯ МУНІЦИПАЛІЗМУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ ТА ІМАНЕНТНОГО ЕЛЕМЕНТУ ЗАГАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Посторонко Інна Геннадіївна,
аспірантка Інституту законодавства Верховної Ради України

Становлення і розвиток, а також вдосконалення загального конституціоналізму, як політико-правової системи держави і суспільства, історії, теорії і практики конституційного будівництва [1, с. 43] – є неможливим без одночасного розвитку конституційно-правового інституту місцевого самоврядування (далі – МСВ), як найважливішої форми самоорганізації жителів відповідних адміністративно-територіальних (село, селище, місто, район, область, об'єднана громада) одиниць та асоційованих суб'єктів держави, що об'єднанні в територіальні громади (далі – ТГ) (див. ст. 140 Конституції України) [2]; соціально-нормативного простору самоідентифікації, самоорганізації, самоврядування, самопрояву, формування інтерсуб'єктивності людини, її груп та асоціацій [3]; соціального простору формування інституційної структури громадянського суспільства [4]; на кінець, одного з рівнів публічної влади – публічної самоврядної (муніципальної) влади [5]. Всі наведені характеристики МСВ, додаючи до них історичні, ідеологічні, політичні, демократичні, загально-ресурсні (матеріальні, технічні, фінансові, кадрові тощо), технологічні, локально-конотаційні та локально-наративні, що, по-перше, обґрунтовують і, по-друге, детерміновані локусом, топосом, номосом (конкретно-змістовними та онто-гносеологічними характеристиками території), – складають феноменологію муніципалізму.

На думку відомого вітчизняного вченого-муніципаліста О. В. Батанова, муніципалізм оцінюється як історично еволюційний і закономірний етап лібералізації та демократизації суспільно-політичного та соціально-економічного життя цивілізованих держав, що детермінується об'єктивними потребами розвитку соціуму й необхідністю вироблення гарантів соціального функціонування. Це об'єктивно необхідний процес функціонування цивілізованих демократичних держав на основі принципів правовладдя та визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю [6, с. 14].

Отже, муніципалізм належним чином існує тільки в умовах:

А) лібералізації та демократизації суспільно-політичного та соціально-економічного життя цивілізованих держав, що супроводжується інтенсивним конституційним розвитком, включаючи й розвиток феноменології загального конституціоналізму

(виокремлення «точок розвитку» як індикаторів вдосконалення державності – авт.);

Б) він є історично еволюційним і закономірним етапом розвитку держав, а звідси – виникає в межах історичного розвитку людської цивілізації та процесів нормування, нормативізації, нормопроєктування та нормотворчості суспільних відносин, що здійснюються в умовах конституційної держави (*акцентуються актуалізація запозичення історичного досвіду муніципального розвитку та досвіду його нормативно-правових регламентації і регулювання* – авт.);

В) він детермінується об'єктивними потребами розвитку соціуму й необхідністю вироблення гарантів соціального функціонування, тобто, муніципалізм виступає як локально-універсальний регулятор соціального і державного життя, що є об'єктивно необхідним в силу свого могутнього організаційного потенціалу для його стабільного існування, і технологічно необхідним в силу можливості розробки гарантій (методів, заходів, засобів, принципів, концептів тощо) такого буття (*формулюються переваги, технологічно-дидактичне та інструментально-організаційне супроводження і забезпечення існування і функціонування профільної феноменології* – авт.);

Г) він виступає як об'єктивно необхідний процес функціонування цивілізованих демократичних держав, що реалізують свою юрисдикцію на основі принципів правовладдя та визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю (*констатується об'єктивна природа профільної феноменології та її відповідність конституюючим засадам демократичної правової державності* – авт.);

Д) можна стверджувати, що на основі профільної феноменології муніципалізму виникає його ідеологія, як система концептуально оформлених ідей, що виражає інтереси, світогляд та ідеали різних суб'єктів політики – класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів, суспільних спільнот, в тому числі й територіальних (ТГ), а це своєю чергою, з одного боку формує відповідну муніципальну свідомість (муніципальну правосвідомість), що є складовою частиною конституційної свідомості (правосвідомості), а потім остання втілюється у муніципальну психологію, що воліє до формування відповідних стереотипів поведінки та дій суб'єктів муніципального права, і, з іншого боку, формує для цього систему знань, принципів, методів і засобів, форм і нормативів взаємних відносин суб'єктів муніципально-правових комунікацій.

Звідси, можна констатувати, що саме муніципалізм: а) виступає іманентною та невід'ємною частиною загального конституціоналізму, займаючи в його системі важливе, в деяких

аспектах – основоположне, а в деяких – й автономне місце; б) формує автономно-самостійну підсистему загального конституціоналізму – муніципальний конституціоналізм.

На наш погляд, переконливою аргументацією, що свідчить на користь наведених положень, виступає наступне:

1. МСВ є соціальним простором, де в межах ТГ людина здійснює свій життєвий цикл в умовах повсякденності, а саме людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (див. ч. 1 ст. 3 Конституції України) (*екзистенційний фактор* – авт.);

2. МСВ виступає природним простором виникнення, формування, продукування, прояву і реалізації людиною своїх екзистенційних інтересів, що проявляються у вигляді атитюдів (поведінкових настанов), в тому числі й правових, а також таких, що реалізуються у вигляді відповідних габітусів (практичних форм життєдіяльності), в тому числі й правових (*біхевіористично-реалізаційний фактор* – авт.);

3. МСВ та ТГ, що існує та функціонує в його межах та на основі самоорганізації, самоідентифікації, самопрояву, самодіяльності, самоврядування її членів – жителів, виступає ініціатором та основоположним інструментально-інституційним засобом створення локального соціуму, в межах якого здійснюється соціалізація кожної людини, в тому числі й правова (*соціальний фактор* – авт.);

4. МСВ, інтерпретуючи наведені вище атитюди та габітуси, виступає функціональним простором формування у жителів-членів локальної людської спільноти – ТГ феноменології прав, свобод і обов'язків людини, її груп і асоціацій, а також одночасно стає простором їх прояву, ідентифікації, реалізації, охорони, захисту, гарантування (*нормативний фактор* – авт.);

5. МСВ, а також ТГ, що існує та функціонує в його умовах, виступають осередком великої кількості публічно-правових та приватно-правових відносин, що виникають між людиною, соціумом і державою з різних обставин спільного буття та взаємодії, – велика кількість з них є правовими відносинами, що регламентуються і регулюються Конституцією держави (права людини, власність, виборчі та референдумні відносини, судовий захист, місцеве самоврядування тощо), – відповідно, вони з одного боку складають муніципалізм, а на більш високому рівні узагальнення – конституціоналізм (*публічно-приватний фактор* – авт.);

6. МСВ та ТГ, що існує та функціонує в його умовах, виступають простором конституційно-правової та муніципально-правової конфліктології, що розуміється як сфера виникнення конфліктів профільної феноменології, які є результатом колізії інтересів, прав, свобод і обов'язків людини (міжсуб'єктні конфлікти),

людини і органів публічної влади (ОМСВ – представницькі та виконавчі), органів публічної влади між собою (на одному або різних рівнях МСВ), громади зі створеними нею органами, ОМСВ та органами публічної державної влади тощо) – такий стан справ є детермінований не тільки необхідністю вирішення спорів для «зняття напруги» в соціальному муніципальному і державному управлінні, а й є могутнім засобом розвитку муніципально-правових відносин в бік їх демократизації та оптимізації (*фактор конституційної та муніципальної конфліктології* – авт.).

Вважаємо, що інтерпретація та проектування наведених вище ознак-індикаторів муніципалізму на систему загального конституціоналізму відповідає всім його стратегічним настановам:

- як найважливішої форми самоорганізації населення – жителів-членів ТГ – треба розуміти як стратегічну суб'єктну основу демократичної правової державності, що зароджується на локальному рівні соціуму, при активній і свідомій участі жителів-членів ТГ, та яка лежить в основі сучасного загального конституціоналізму;

- як соціально-нормативного простору самоідентифікації, самоорганізації, самоврядування, самопрояву, формування інтерсуб'єктивності людини, її груп та асоціацій – треба розуміти як формування системи стратегічних координат розвитку сучасного суспільства і соціал-демократичної держави, що виникають на локальному рівні соціуму, виступають «запускаючим механізмом» та соціально-індивідуальними, соціально-груповими і соціально-колективними концептами нормативного процесу конституційно-правової модернізації та трансформації пострадянського і посттоталітарного суспільства і держави, – в бік незалежної, суверенної, демократичної, правової, соціальної державності;

- як соціального простору формування інституційної структури громадянського суспільства – треба розуміти як запуск процесів оновлення соціуму, його ідеології (правової ідеології), свідомості (правосвідомості), розуміння права (праворозуміння), соціальної психології (правової, конституційної психології) через формування, прояв та реалізацію багаточисельних інтересів людини, що з'являються на вільній основі та мають екзистенційно-функціональну природу, ведуть до їх формалізації у діяльності великої кількості неурядових, некомерційних організацій людей, що є жителями-членами ТГ;

- як одного з рівнів публічної влади – публічної самоврядної (муніципальної) влади, – треба розуміти як прояв, формування, дію, функціонування і реалізацію якісно нового для пострадянського простору виду влади (в межах концепту «публічна влада»), що є владою, яку безпосередньо продукує людина в складі ТГ; вона виражає її інтереси, реалізується через призму таких інтересів та

скерована на підвищення життєвого рівня жителів-членів ТГ; а також реалізується через управлінські структури – органи локальної публічної влади, що безпосередньо формуються самою громадою, а потім й ефективно контролюються нею через механізми безпосередньої та представницької демократії;

- беззаперечно, треба звернути увагу й на територію ТГ, що виступає одночасно основним інструментально-застосовним елементом загального конституціоналізму, його предметною основою в контексті його дії та управлінської парадигми, а звідси – предметом-об'єктом конституційно-правових регламентації та регулювання, – тому всі дії публічної влади з управління територіями в сфері МСВ здійснюються через систему координат локусу, топосу, номосу (пріоритет ролі і значення територіального фактору, що виступає предметом-об'єктом муніципально-правових регламентації і регулювання), з врахуванням їх реальних можливостей, спроможностей, потреб та інтересів, ресурсного забезпечення тощо, і у підсумку виступає важливою просторовою складовою не тільки феноменології муніципалізму, а й загального конституціоналізму.

Резюмуючи викладене вище, треба зазначити наступне:

- феноменологія муніципалізму виступає новим соціально-нормативним та конституційно-правовим інститутом української державності, існування і розвиток якого був неможливим в умовах тоталітарного радянського устрою соціуму і держави;
- неможливим в наведених умовах було й функціонування сучасного вчення про конституціоналізм, що виступає зазвичай індикатором демократичної правової державності;
- системний аналіз феноменології муніципалізму та його властивостей і ознак свідчить про те, що він виступає важливою іманентною частиною загального конституціоналізму, хоча в деяких випадках по відношенню до нього займає основоположне місце (історична ретроспектива), або володіє суттєвою автономією (публічна самоврядна /муніципальна/ влада) в профільній системі.

Література:

1. Орзіх М.П. Конституціоналізм. Основи правознавства: навч. посіб. / М. О. Баймуратов [та ін.]; ред. С. В. Ківалов, М. П. Орзіх. Київ: Знання, 2000. 358 с. (Вища освіта ХХІ століття).
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Баймуратов М.О. Конституційно-правовий простір місцевого самоврядування як простір формування, реалізації конституційно-правового статусу людини (особистості) і громадянина, охорони та захисту прав людини. URL: <https://constitutionalist.com.ua/bajmuratov-m-o-konstytutsijno-pravovyj-prostir-mistsevoho-samovriaduvannia-ia-k>

prostir-formuvannia-realizatsii-konstytutsijno-pravovoho-statusu-liudyny-osobystosti-i-hromadianyna-okhorony-ta-zakhystu/

4. Баймуратов М.О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада та громадянське суспільство: проблеми взаємозв'язку і взаємозалежності. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 131-138.

5. Григор'єв В. А. Становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук. Спеціальність: 12.00.13 /кер. роботи М. О. Баймуратов; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2002. 18 с.

6. Батанов О. В. Концептосфера муніципального права. Право України. 2020. № 10. С. 13-32.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Потапчук Ганна В'ячеславівна,

кандидат юридичних наук, докторантка

Інституту законодавства Верховної Ради України,

1. Становлення, розвиток та інтенсифікація процесів національно-правової і міжнародно-правової легалізації складної і якісно нової феноменології екологічного конституціоналізму (далі – ЕК) об'єктивують та актуалізують проблематику його методологічного супроводження і забезпечення.

Це, своєю чергою, детермінує та контекстуалізує необхідність його розуміння, визначення та дослідження як складного, системного, соціально-нормативного явища. Наведені характеристики детерміновані тим, що ЕК володіє внутрішньодержавною та міжнародною політико-нормативною складовою та виступає однією з новітніх видових характеристик національного і глобального конституціоналізму. А в умовах демократичної правової державності такі ознаки відіграє як визначальну роль в формуванні і становленні, розвитку і вдосконаленні останньої, так й формують дослідження ЕК в якості наріжного напрямку існування і функціонування державно організованого соціуму в умовах глобалізації.

2. До елементного складу ЕК відносяться низка параметральних ознак, що складають відповідну парадигму публічно-управлінської та публічно-охоронювальної і публічно-захисної діяльності на національному і міжнародному рівнях [1], а саме:

- конституційно-правове визнання та легалізація кожною конкретною державою екологічних прав людини (*еколого-нормативний фактор* – авт.);

- формування нормативного масиву міжнародного екологічного законодавства на основі міжнародного договірного права, формування

на його базі і наступне визнання міжнародно-правових стандартів екологічного права та втілення їх в національне законодавство через механізм національної імплементації норм міжнародного права (див. ст. 9 Конституції України [2]) з метою його виконання на національному рівні (*екологічний міжнародно-правовий і національно-правовий фактори* – авт.);

- визнання екологічних прав людини як ординарного об'єкта судового захисту національними судами та практична реалізація ними такого захисту (*фактор судового захисту екологічних прав* – авт.).

3. Системний підхід до розуміння та аналізу наведених параметральних ознак ЕК дає можливість визначити їх наявність та існування в умовах ординарного існування державності, хоча будь-яке правопорушення проти довкілля вже є негативним фактором, що впливає, причому не тільки на нього, а й зав'язане з системним комплексом питань належного дотримання прав і свобод людини, діяльності в межах законодавства органів публічної влади, стана економічної і матеріально-фінансової безпеки населення тощо. Тобто, можна стверджувати, що порушення засад ЕК, що об'єктом свого захисту мають природне довкілля, дотримання, реалізацію, охорону, захист, гарантування екологічних прав людини, – вже апріорі, зводить функціонування державності до рівня екстраординарних умов.

Крім того, феноменологія ЕК, внаслідок своєї багатоаспектності та багатоплановості, універсальної можливості її застосування, охоплює локальний, регіональний, загальнодержавний, макрорегіональний, міжнародно-глобальний рівні, а також несе в собі локальний, регіональний, національний, макрорегіональний та міжнародний потенціал конотації та наративів. Отже, саме це детермінує появу та ідентифікує феноменологію ЕК як сучасне явище, що: а) породжене глобалізацією, б) нею підтримується, причому, в) у безроздільному взаємному зв'язку з процесами реалізації публічної влади на всіх вказаних рівнях, та г) безперечно має свій розвиток і вдосконалення в умовах глобалізації, причому, г') в контексті реалізації всіх її форм – економічної, політичної і правової, що, своєю чергою, д) створює системний комплекс суспільних відносин з наведеними вище поліваріантними характеристиками, і е) може бути застосованою як в ординарних, так й в екстраординарних умовах функціонування державності.

4. Екологічний конституціоналізм в розумінні його структурної оптимізації виступає як її яскрава демонстраційна і ефективна модель, бо об'єднує в собі безліч варіантів поведінки держави, її публічної влади, а також всіх суб'єктів екологічних відносин в різних умовах існування і функціонування державності, скерованих на формування загальних управлінських підходів, формування нормативних засад та застосування правозахисних механізмів, що є об'єктивно необхідними

і організаційно ефективними з метою збереження довкілля (локального, регіонального, державного, субрегіонального, міждержавного, глобального) і людини в ньому.

Отже, треба розуміти, що розгорнуте визначення системного підходу полягає в тому, що це підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів), що має вихід (ціль), вхід (ресурси), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок. Це найскладніший підхід. Ба більше, системний підхід є формою накладення теорії пізнання і діалектики з дослідженням процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні. Його суть полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт у процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і, одночасно, як елемент загальнішої системи [3, с. 12-14]. Розуміння феноменології ЕК повністю відповідає наведеним настановам.

Треба наголосити на тому, що визначення системного підходу включає також обов'язковість вивчення і практичного використання таких восьми його аспектів, що суттєво впливають на методологію дослідження в тому числі й феноменології ЕК за рахунок розширення кола методів пізнання профільного явища. До таких аспектів відносяться:

- системно-елементний або системно-комплексний, який полягає у виявленні елементів-складових даної системи. У всіх соціальних системах можна виявити речові компоненти (засоби виробництва і предмети споживання), процеси (економічні, соціальні, політичні, духовні, управлінські і т. д.) і ідеї, науково-усвідомлені інтереси людей і їх спільнот (в контексті нашого дослідження – складний теоретико-практичний і політико-правовий феномен). Саме такий підхід визначає та акцентує увагу на багатоаспектності та багаторівневості ЕК;
- системно-структурний, який полягає у з'ясуванні компонентів і елементів, внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи, що дозволяє отримати уявлення про внутрішню організацію (будову) досліджуваної системи (в контексті нашого дослідження – сукупність теорії, історії та практики конституційного будівництва). Такий підхід дозволяє дослідити онтологічну структуру ЕК, що включає до себе синергетичну взаємодію національного конституційного законодавства; міжнародного договірної права, різних форм судового захисту (національний /суди загальної юрисдикції, адміністративні суди/, національний конституційний /конституційний суд/, міжнародний /міжнародні судові та квазісудові установи/ рівні);
- системно-функціональний, який потребує виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи (в контексті

нашого дослідження – важлива системно-функціональна феноменологія, що лежить в основі формування, існування, функціонування, розвитку і вдосконалення демократичної правової державності). Для ЕК треба визначити необхідність побудови т. зв. «симфонії влад», яка полягає у системній взаємодії всіх видів публічної влади на рівні держави /законодавчої, виконавчої, судової, контрольної, місцевого самоврядування/ та на рівні міжнародного співтовариства держав /всі інституції співтовариства, включаючи й його судові органи/, що скерована на визнання, легалізацію, реалізацію, охорону, захист, гарантування екологічних прав людини, а також охорону і захист довкілля;

- системно-цільовий, який означає необхідність наукового визначення завдань і підзавдань системи, їхніх взаємних зв'язків між собою (в розумінні нашого дослідження – телеологічна домінанта міститься в побудові суспільства і держави, що визнають верховенство конституції та її принципів в повсякденній та перспективній державно-правовій практиці). Відносно ЕК, це досягнення позитивного стану суспільства і державності, де визнаються, поважаються, виконуються екологічні права людини і де існує безпечне для людини довкілля, що відповідає його екзистенційним потребам і настановам;

- системно-ресурсний, який полягає в ретельному виявленні ресурсів, потрібних для функціонування системи, для вирішення системою тієї або іншої проблеми (в розумінні нашого дослідження – проведення належного нормативно-правового регулювання та його реформування в контексті потреб формування і функціонування демократичної правової державності). Для ЕК це створення могутнього національного екологічного і природоохоронного нормативного масиву на рівні конкретної держави, а також могутнього та системного екологічного масиву в сфері міжнародного договірної права, що спирається на міжнародні міждержавні та міжурядові багатосторонні договори;

- системно-інтеграційний, який полягає у визначенні сукупності якісних властивостей системи, що забезпечують її цілісність і особливість (в розумінні нашого дослідження – забезпечення основоположних настанов конституціоналізму: верховенства правового закону, зв'язаність держави та всіх її органів і посадових осіб правом, пріоритет прав і свобод людини перед правами держави тощо). У розумінні ЕК, це досягнення його телеологічних домінант за рахунок об'єднання зусиль всіх суб'єктів його системи щодо позитивного впливу на об'єкти його регламентації, регулювання, охорони, захисту, реалізації, гарантування тощо;

- системно-комунікаційний, який означає необхідність виявлення зовнішніх зв'язків даної системи з іншими, тобто, її зв'язків з навколишнім середовищем (в контексті нашого дослідження – зв'язок феноменології конституціоналізму з державою і соціумом, їх

інституційною структурою, особливо з інститутами громадянського суспільства). В контексті існування ЕК, це створення комунікаційно-інформаційної мережі в профільній сфері для розповсюдження знань профільного характеру, навичок та вмінь в профільній сфері в контексті належного і оптимального реагування на порушення екологічних прав людини і належного стану довкілля;

- системно-історичний, який дозволяє з'ясувати умови в часі, які вплинули на виникнення досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку [4, с. 138] (в контексті нашого дослідження цей аспект збігається з історичним методом дослідження профільної феноменології відносно наявності його історичної ретроспективи). Відносно до ЕК, це створення системи моніторингу, причому не тільки щодо становлення та розвитку профільної феноменології, але й щодо екологічних правопорушень, що надають шкоди довкіллю та екологічним правам людини.

Вважаємо, що застосування наведених восьми аспектів системного підходу до розуміння феноменології ЕК надає можливість не тільки поглибити уявлення про нього як системне явище, а й визначити в ньому свою телеологічну, структурну, функціональну, інтеграційну, комунікаційну, ретроспективну, а також перспективну складові, що свідчить про його доктринально-теоретичну спроможність, аксіологічну змістовність, праксеологічну наповненість та суттєве телеологічне майбутнє.

5. Підтвердженням наших теоретичних викладок є застосування феноменології ЕК в умовах неспровокованої широкомасштабної агресії РФ проти України. В її ході ворог застосував дії, що підпадають під визначення геноциду, лінгвоциду, викрадення людей і дітей, порушення законів та звичаїв ведення війни, а також екоциду.

Підлив Каховської ГЕС на Херсонщині став злочином проти людини і довкілля вселенського масштабу [5], але в контексті наявності нанесеної шкоди та негативного територіального впливу, а також в розумінні застосування феноменології ЕК, треба визначити локальний, регіональний, національний, міждержавний та глобальний рівні шкоди та наслідків.

Визначаючи локальний, регіональний та національний рівні, що є для нас на сьогодні вкрай актуальними, для більш чіткого і однозначного розуміння теоретико-нормативних процесів такого підходу в контексті практичного застосування ознак-індикаторів ЕК, необхідно звернутись до правового статусу територій держави в період воєнного стану (війни). На думку вітчизняних дослідників-муніципалістів М. О. Баймуратова і Б. Я. Кофмана, в умовах воєнного стану в Україні можна визначити чотири основних сфери (форми) не тільки загальної діяльності існування та функціонування МСВ, ОМСВ, але й ТГ, що ними очолюються, – які, по-перше, напряму впливають на формування

суб'єктності таких громад та, по-друге, на правовий режим захисту прав людини та їх реалізацію, в межах якої (суб'єктності), він й повинен діяти [6]. Вважаємо, що такий підхід також напругу торкається й статусних та динамічних аспектів ЕК, що ілюструють стан захисту екологічних прав жителів-членів ТГ та стан довкілля у кризових умовах державності. Отже, вони пропонують розглядати такі основні сфери (форми) діяльності, що виникають:

1) *в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях, що не задіяно у воєнних діях*, – тобто, там де існують умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, – отже, з ординарними та стабільними умовами (за можливості в умовах воєнного стану. – авт.) наявності, прояву і функціонування суб'єктності ТГ і правового режиму реалізації та захисту прав людини.

Вважаємо, що в цих умовах ОМСВ можуть фактично виконувати свої компетенційні повноваження у повному обсязі, забезпечуючи стабільне існування і функціонування ТГ, – зазвичай, з урахуванням особливостей воєнного стану в державі. Однак, вже таке їх право суттєво обмежується чинним законодавством, окрема Законом України "Про правовий режим воєнного стану" від 12 травня 2015 року [7], згідно якого на територіях держави створюються військові адміністрації, що фактично повністю замінюють ОМСВ, причому як їх представницькі, так й виконавчі органи у питаннях їх функціонування, нівелюючи їх повноваження повністю і зводячи їх до мінімуму через інтерпретацію до потреб військового часу. Отже, в наведених умовах екологічне законодавство в основному дотримується, екологічні права людини реалізуються і стан довкілля контролюється;

2) *в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях де проходить воєнне протистояння з агресором*, – тобто, там де умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ суттєво звужуються або є фактично відсутніми, – отже, суб'єктність ТГ та правовий режим реалізації та захисту прав людини не може бути забезпечений належним чином. Звідси можна констатувати, що питання реалізації ОМСВ своїх компетенційних повноважень, включаючи й їх повноваження в сфері забезпечення прав людини та стану довкілля, – є об'єктивно неможливим внаслідок форс-мажорних обставин, і тому вся діяльність ОМСВ повинна фокусуватись на питаннях захисту цивільного населення – членів ТГ та інших людей, що опинились на її території, надання ним гуманітарної допомоги (медичної, продовольчої, забезпечення питною

водою тощо), а також питаннях надання можливої допомоги підрозділам Збройних Сил України в межах їх потреб та запитів;

3) *в умовах функціонування ТГ та їх ОМСВ на територіях, що тимчасово опинились під контролем окупаційних військ*, – тобто, там де відсутня юрисдикція центральної державної влади і умов, для відносно стабільного здійснення діяльності легітимних ОМСВ в контексті належного виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, – останніх або не існує по факту, або вони практично нівельовані, бо ТГ та їх ОМСВ опинились за межами державної юрисдикції, в умовах екстраординарного функціонування державності і під впливом та контролем ворожої сторони. Зазвичай, такий стан є результатом або блокування дій ОМСВ з боку окупантів, або свідомого перешкоджання такій законній діяльності ОМСВ в ТГ з боку окупантів без безперечного визнання їх окупаційної влади і колаборації з ними, – тут також ОМСВ не тільки вельми проблематично, а й фактично не може бути забезпечений належний правовий режим реалізації та захисту прав людини, включаючи й її екологічні права, а також контроль за станом довкілля, – що фактично нівелює та демонтує суб'єктність ТГ. Отже, компетенційні повноваження ОМСВ, навіть невеликий їхній перелік, що скерований на забезпечення мінімальних потреб ТГ (водо-, електро-, газо-, продовольче забезпечення, мінімальне функціонування критичної інфраструктури населених пунктів тощо) не може бути практично реалізованим, а це несе небезпеку й для стану довкілля. До речі, підрив Каховської ГЕС й був здійснений окупаційними військами, хоча вони повинні дотримуватися зобов'язань не вчиняти дій на окупованих територіях, що є небезпечними, відповідно до положень статей Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року [8];

4) *в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях, що тимчасово були під контролем окупаційних військ та які повернулися під контроль української влади*, – тобто, йдеться фактично про початок функціонування ОМСВ на територіях, що зазнали всі ознаки «тотальної війни», яку веде держава-агресор проти України, та відновлення їх компетенційних повноважень в повному обсязі через відповідну управлінсько-цільову діяльність (зазвичай, в межах їх організаційних та ресурсних можливостей), а саме: відновлення зруйнованої критичної інфраструктури, задоволення нагальних потреб жителів і необхідність «соціальної реанімації» ТГ, мешканці яких зазнали знущання окупаційної влади у всьому їх негативному і злочинному розмаїтті та понесли безповоротні втрати людського потенціалу [9, с. 202]. Отже, можна констатувати, що питання відновлення суб'єктності ТГ у її широкому розумінні (ресурсному,

економічному, соціальному тощо), включаючи й забезпечення правового режиму реалізації та захисту прав людини, включаючи й її екологічні права, – набувають в таких умовах не тільки підвищеного значення, а й об'єктивізації, особливої актуалізації та акцентуації саме в діяльності ОМСВ, які повинні діяти в межах їх компетенційних повноважень. Ба більше, тут актуалізуються питання відновлення та організації функціонування ОМСВ в умовах гуманітарної катастрофи, включаючи й відновлення стану довкілля – те, що вже роблять органи публічної влади України на своїх деокупованих територіях, і те, що треба буде робити в перспективі після деокупації тих територій, що безпосередньо зазнали екологічної катастрофи.

Отже, резюмуючи викладене вище, можна дійти наступних висновків;
- концепт екологічного конституціоналізму, що детермінує появу, формування і функціонування його феноменології, володіє належною доктринально-теоретичною спроможністю, достатньою аксіологічною змістовністю, важливою праксеологічною наповненістю та суттєвим телеологічним майбутнім;

- системний підхід до розуміння та аналізу параметральних ознак ЕК дає можливість визначити їх наявність та існування в умовах ординарного існування державності (хоча будь-яке правопорушення проти довкілля вже є негативним фактором, що впливає, причому не тільки на нього, а й зав'язане з системним комплексом питань належного дотримання прав і свобод людини, діяльності в межах законодавства органів публічної влади, стана економічної і матеріально-фінансової безпеки населення тощо), а також, що є найбільш важливим, в екстраординарних умовах її існування;

- яскравим свідомством вищезгаданого, виступає суттєва актуалізація феноменології екологічного конституціоналізму в умовах воєнного стану в Україні.

Література

1. Потапчук Г.В. Екологічний конституціоналізм: теоретико-нормативні підходи до розуміння та становлення. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2021. №2. С. 116–130.

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 31. Ст. 140.

3. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.

4. Підхід системний. Словник-довідник з екології: навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2013. 225 с.

5. Що буде з водою, зерном та Півднем після підриву Каховської ГЕС. URL: <https://hromadske.ua/posts/sho-bude-z-vodoyu-zernom-ta->

pivdnem-pislya-pidrivu-kahovskoyi-ges?gclid=CjwKCAjwhdWkBhBZEiwA1bLmP39-SUdEejlxVn0EpTfdkRleNYbsU_xEgwpHt728CG1Ct5vjH5vUhoCswQAvD_BwE

6. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Про роль органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. Деокупація. Юридичний фронт - De-Occupation. Legal front: Матеріали міжнародного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 року) URL: <https://www.facebook.com/groups/642611143466211/permalink/646573919736600>

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

8. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

9. Баймуратов М.М. Компетенція органу місцевого самоврядування: до формування нової парадигми в період воєнного стану в Україні. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. С. 195–205.

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ГАЛУЗЕВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Сайнецький Володимир Володимирович,
курсант 210 взводу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Мельничук Аліна Григорівна,
курсант 211 взводу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Леденчук Микола Ігорович,
курсант 210 взводу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Єременко Максим Денисович,
курсант 210 взводу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Іваницький Сергій Олександрович,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ

Після прийняття Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” № 1401-VIII від 2 червня 2016 року у конституційно-правовому полі з’явилося нове поняття – “органи правопорядку”. Так, у п. 2 ч. 1 ст. 131-1 Основного Закону держави було зафіксовано, що в Україні діє прокуратура, яка, зокрема, здійснює

організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку.

Законодавець не розкрив зміст терміну “органи правопорядку” на конституційному рівні. Звернення до галузевого законодавства також не вносить ясності щодо цієї дефініції, адже остання згадується у ч. 1 ст. 5, п. 25 ч. 1 ст. 23, п. 4 ч. 2 ст. 25, п. 7 ч. 1 ст. 26 Закону України “Про Національну поліцію”, п. 4 ч. 4 ст. 87 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, однак сутність цього поняття не визначається. У частині з наведених норм термін “органи правопорядку” вживається поряд із дефініцією “правоохоронні органи”, проте їх співвідношення нормативно не розкрито [1, с. 103].

Важливість приділення уваги цим питанням зумовлена подальшою розбудовою системи органів правопорядку й, зокрема, створенням такого органу як Бюро економічної безпеки України. В умовах воєнного стану протидія кримінальним правопорушенням в сфері економіки залишається одним з пріоритетних завдань, адже економічна галузь формує матеріальні резерви для успішного ведення бойових дій проти РФ.

Свіже бачення змістовних компонентів функціонування органів правопорядку нещодавно було окреслено в Указі Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 “Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки”, аналіз якого свідчить про чітке розмежування його розробниками прокуратури та органів правопорядку.

У цьому документі зазначено, що останній застосовується, зокрема, до органів Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України.

Визначаючи органи правопорядку як частину сектору безпеки і оборони України, згаданий документ звертає увагу на проблемні питання в їх роботі: надмірну тривалість досудового розслідування внаслідок перевантаження та подекуди неефективності органів досудового розслідування й прокуратури, нечіткість у розмежуванні компетенції та повноважень різних органів правопорядку, дублювання їхніх функцій, наявність корупційних ризиків у діяльності органів правопорядку та прокуратури, недосконалість механізмів призначення на посади й просування по службі [2] тощо.

Окрім констатації труднощів, Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки визначає конкретні заходи щодо

їх усунення, серед яких у сфері протидії кримінальним правопорушенням економічної спрямованості на особливу увагу заслуговують наступні:

забезпечення подальшого розвитку системи органів правопорядку на основі застосування ризик-орієнтованих підходів, інформаційно-аналітичної діяльності;

розвиток альтернативних заходів вирішення кримінально-правових конфліктів (diversionary measures, transactions), що застосовуватимуться на досудовій стадії кримінального провадження під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, насамперед фінансового характеру;

впровадження інституту детективів у діяльність органів досудового розслідування як частини органів правопорядку [2].

Варто зазначити, що частина окреслених заходів вже інтенсивно впроваджується в практику роботи органів правопорядку, що борються із економічними кримінальними правопорушеннями, проте активізація й поглиблення цих процесів є важливою передумовою формування міцного економічного фундаменту й достатніх внутрішніх матеріальних резервів для перемоги над російським загарбником.

Література:

1. Іваницький С.О. Конституційний концепт “органи правопорядку” та проблеми його застосування у сфері розслідування економічних кримінальних правопорушень / *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей*; матеріали міжнародної науково-практичної конференції (присвяченої 30-тій річниці з дня проголошення незалежності України), м. Ужгород, 23 серпня 2021 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2021. С. 103-105.
2. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

ПРАВОВА ОХОРОНА ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В УКРАЇНІ

Самох Микола Юрійович,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,

Мирза Світлана Степанівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що рекламні кампанії та інші заходи, спрямовані на створення у свідомості кола споживачів позитивного сприйняття тієї чи іншої торговельної марки,

потребують дуже значних сил та капіталовкладень. Тому й не дивно, що виникає надзвичайно велика кількість порушень у сфері використання торговельних марок, бо застосування чужої торговельної марки в багатьох випадках дозволяє різко збільшити обсяги збуту своєї продукції та зменшити витрати, чи взагалі їх уникнути, на її розкрутку. І ми можемо спостерігати як деякі недобросовісні суб'єкти ринку випускають та вводять в господарський обіг свої товари із порушенням прав на вже зареєстровані та всім добре відомі інші торговельні марки. Для того, щоб зменшувати кількість таких порушень або взагалі їх виключати, слід удосконалювати систему правової охорони прав на торговельні марки в Україні та механізми захисту таких прав.

Захист торговельних марок в умовах сучасного економічного розвитку нашої держави, а відповідно розвитку ринку товарів та послуг у світі набуває вагомого значення, особливо коли ми взяли курс на інтеграцію в Європейський союз. Одним зі способів оформлення права власності на знаки для товарів і послуг у межах міжнародного та національного законодавства є визнання торгівельної марки добре відомою.

Торговельна марка є позначенням, що в першу чергу символізує та виокремлює якість продукції або послуг тієї чи іншої компанії серед інших учасників ринку, та є обличчям компанії, оскільки дозволяє споживачам відрізнити товари різних виробників один від одного, уникати підробок і вибирати між конкурентними товарами [1, с. 750].

Щодо законодавчого регулювання, то відповідно до Цивільного кодексу України, торговельна марка – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів, що виробляються іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів [2].

Як слушно зауважує Л.В. Перевалова, Т.М. Марченко, – торговельна марка – це не просто позначення для розрізнення товару одного виробника від однорідного товару іншого, вона є ефективним правовим засобом підвищення ефективності технічного рівня самого виробництва, бо без належного технічного рівня виробництва виготовити товар, який би відповідав сучасним вимогам, просто неможливо [3].

Як відомо, торговельні марки становлять активи, вартість яких може обчислюватися мільйонами доларів. Однак не всі знаки однаково цінні й не всі з них однаковою мірою дозволяють підприємцям розширювати збут товарів (послуг). Найбільшою довірою у споживачів користуються знаки тих виробників, які завдяки гарній якості продукції та значним витратам на рекламну кампанію, а також своїй наполегливій праці на ринку завоювали собі добре ім'я. Такі

знаки зазвичай відомі широкому колу споживачів – їх називають загальновідомими, добре відомими (*англ. well-known*), знаменитими або знаками, що мають добре ім'я. І саме такі знаки найчастіше стають об'єктами правопорушень, таких як, наприклад, їх недобросовісна реєстрація на території України [4].

Потреба правової охорони добре відомих торговельних марок обумовлена необхідністю не допустити безпідставне використання доброї репутації певної особи іншими особами. Такий підхід дає можливість захистити з однієї сторони – підприємців, позначення яких стали добре відомими на території певної держави без реєстрації прав на них, а з іншої – споживачів, які асоціюють відоме їм позначення з очікуваною якістю товарів чи послуг [5].

На відміну від торговельної марки, визначення поняття «добре відомої торговельної марки» не закріплюється на законодавчому рівні і не міститься в жодному нормативно правовому акті, що регулює дану сферу правовідносин в Україні, але з аналізу їх змісту добре відому торговельну марку можна визначити як знак, який став відомим в Україні в певному секторі суспільства як знак певної особи і якому надано правову охорону відповідно до ст. 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 року.

За загальним правилом правова охорона надається знакам тільки щодо конкретних товарів і послуг відповідно до Міжнародної класифікації товарів і послуг (МКТП), якої дотримується більшість держав при реєстрації торгових марок. Відомо, що факт реєстрації знака за окремими класами МКТП на ім'я одного суб'єкта, як правило, не є перешкодою для реєстрації використання тотожного знака іншими суб'єктами по відношенню до інших класів товарів і послуг. Проте, добре відомим знакам правова охорона може надаватися і до класів товарів і послуг, за якими реєстрація товарного знака не здійснювалася. Надання такого правового статусу добре відомим товарним знакам виправдовується тим, що в такий спосіб можна ефективно захистити права власників цих знаків, а також інтереси споживачів, у яких добре відомий товарний знак асоціюється з високою якістю товарів і послуг [6].

Правова охорона добре відомих торговельних марок в Україні протягом тривалого часу була проблемним питанням через відсутність у законодавстві прямих норм. Це заважало й міжнародному співробітництву України у сфері охорони інтелектуальної власності.

На даний момент охорона прав на добре відомий знак в Україні здійснюється на підставі ст. 6 bis Паризької конвенції, Закону України «Про захист прав на знаки для товарів і послуг» та Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності, затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 433 від 02.03.2021 року. Її механізм

включає поняття добре відомого знака, критерії визнання його таким, суб'єктів, уповноважених вирішувати питання про віднесення знака до цієї категорії, та порядок ознайомлення громадськості з фактом визнання знака добре відомим.

У ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначені умови визнання торговельної марки добре відомою в Україні. Таке визнання здійснюється Апеляційною палатою НОІВ або судом. При визнанні того, чи є торговельна марка добре відомою в Україні досліджуються такі фактори: ступінь відомості чи визнання торговельної марки у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання торговельної марки, будь-якого просування торговельної марки, будь-яких реєстрацій та/або заявок на реєстрацію торговельної марки за умови, що торговельна марка використовується чи є визнаною; свідчення успішного відстоювання прав на торговельну марку, зокрема територія, на якій торговельну марку визнано добре відомою компетентними органами; цінність, що асоціюється з торговельною маркою.

Перелік цих факторів не є вичерпним і повністю відповідає переліку факторів, визначених Спільною рекомендацією щодо положень стосовно добре відомих знаків, яка прийнята Асамблеєю Паризького Союзу з охорони промислової власності та Генеральною Асамблеєю ВОІВ у вересні 1999 року.

Аналізуючи чинне законодавство та доктринальні розробки як вітчизняних, так і зарубіжних авторів можна дійти висновку, що торговельна марка сьогодні є невід'ємною частиною господарської діяльності більшості країн світу. Кількість знаків для товарів і послуг щороку зростає. Чимало торговельних марок міцно закріпились на ринку, здобули гарну репутацію та стали відомими. Тому поряд з їхнім успіхом з'являється і недобросовісна конкуренція. Але саме добре відомі торговельні марки стають найчастіше об'єктами порушень у сфері інтелектуальної власності, тому треба все більше уваги приділяти правовій охороні добре відомих торговельних марок та захисту прав на добре відомі торговельні марки від порушень. Варто удосконалювати законодавчу базу, звертатися на практику та теорію інших країн Європи та світу, які будують порядок надання правової охорони таким чином, що при здійсненні порушень у цій сфері, суб'єкти господарювати можуть належним чином захистити свої права та добиваються справедливого відновлення своїх порушених прав та достойної фінансової компенсації за такі порушення.

Література:

1. Капіца Ю.М. Право інтелектуальної власності та законодавство Європейського Союзу / за ред. Ю. М. Капіци. – К. : Видав. Дім «Слово», 2006. 1104 с.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44, ст. 356.

3. Перевалова Л. В., Марченко Т.М. Проблеми правової охорони торговельної марки в Україні. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. темат. вип.: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 69 (1042). – С. 13-19.

4. Росомахіна О. А. Особливості правової охорони добре відомих знаків в Україні. 2004. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1247> (дата звернення 06.06.2023).

5. Крижна В. М. Правова охорона добре відомих знаків за законодавством України. 2011. URL: <http://radnuk.info/statii/550-intelrkutal/14588-2011-01-18-06-22-32.html> (дата звернення 06.06.2023).

6. Гармаш І. Є., Перевалова Л. В. Проблеми охорони прав на знаки для товарів та послуг в Україні. 2014. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/conferences/VIII%.pdf> (дата звернення 06.06.2023).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ЗМІНУ СТАТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

студентка 1 курсу, 6 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніцевич А.С.,

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Ми живемо в ХХІ ст., де у ході історичного розвитку суспільних відносин не тільки навколишнє середовище зазнало змін, а й права людини також значно змінилися. І про ті права, про які ще багато років тому, ми навіть не замислювались, зараз постали перед світом важливою та актуальною проблемою. До цього переліку можна віднести право людини на зміну статі.

Зміна статі — це процес, при якому людина змінює свою стать - тобто, за допомогою якого, жіночі статеві ознаки замінюють на чоловічі, або навпаки [6, с. 1].

Розвиток медицини та біології, який зробив технічно можливою зміну біологічної статі шляхом гормонального лікування та хірургічної операції, перехід від гендерної до трансгендерної теорії у сучасному дискурсі, визнання на міжнародному рівні і закріплення у національному законодавстві можливості зміни (корекції) особою статевої належності та, нарешті, загальна лібералізація соціальних

поглядів, відмова від старих стереотипів стає поштовхом до обґрунтування нового права особи — права на тендерну ідентичність.

Гендерна ідентичність — усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гендеру, відчуття свого жіночого, чоловічого або андрогенного тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі у соціальному контексті [7, с. 85]. Дослідники мають різні думки, щодо питання віку усвідомлення та прийняття людиною своєї статевої належності. Але більшість країн світу у своєму законодавстві закріпили норму, що особа повинна бути не молодшою 25 років.

Транссексуалізм – це внутрішнє переживання, коли людина відчуває себе належною до протилежної статі. Зазначений термін був введений німецьким лікарем Магнусом Хірфельдом на початку XX століття, який проводив дослідження у цій галузі. Протягом приблизно 50 років світове наукове співтовариство не визнавало цей феномен, оскільки не було належного наукового обґрунтування його симптомів. Але актуальність цієї теми була надзвичайно важлива, оскільки несприйняття суспільством трансгендерних осіб, часто вело до високого ризику серед них самогубства. За даними досліджень, які були проведені в Ірландії, близько 26% транссексуалів хоча б один раз намагалися здійснити спробу самогубства. Адже зміна статі виражається не тільки у зміні фізичних даних, але і в соціальному статусі в суспільстві, змінюється світогляд людини, її внутрішнє «Я» [8].

Держави світу виражають різне та неоднозначне ставлення до права на зміну статі, навіть в межах Європейського Союзу 14 держав розглядають дискримінацію на підставі трансгендерної ідентичності як форму дискримінації за ознакою статі; 2 держави-члени – як дискримінацію сексуальної орієнтації; 11 держав-членів не мають законодавства чи прецедентного права, щоб визначити форму дискримінації [4, с. 87].

27 квітня 2006 року Європейський Суд підтвердив, що дискримінація на підставі зміни статі повинна вважатися дискримінацією на підставі статі [4, с. 88].

Німеччина стала першою країною в Європейському Союзі, яка дозволила трансгендерам офіційно змінювати свою стать у документах, без необхідності проведення операції вже десять років тому. З листопада 2013 року в Німеччині також набули чинності зміни до сімейного законодавства, які дають батькам можливість не вказувати стать дитини в свідоцтві про народження на їх власний розсуд.

Важливими в даному питанні є здобутки Аргентини у сфері становлення тендерних стандартів. Саме аргентинський Закон "Про гендерну ідентичність", прийнятий у 2012 році, забезпечив її громадянам можливість офіційно змінювати своє ім'я та гендерну

ідентичність без потреби в спеціальному судовому дозволі. В ньому також була описана процедура зміни статі, яка характеризується швидкістю, прозорістю та доступністю. Основою цього закону стало "право на ідентичність", зазначене у статті 1, яка стверджує, що "кожна особа має право на визнання її гендерної ідентичності".

Багато фахівців у галузі гендерних прав вважають цей закон одним з найпрогресивніших у світі. Особливістю цього закону є те, що він є першим нормативно-правовим актом, який повністю присвячений питанням правового визнання державою гендерної ідентичності її громадян. Даний закон став прикладом для інших країн та був рекомендований Європарламентом як зразок для країн-членів Європейського Союзу [5, с. 2].

Що ж стосується нашої держави, Україна також закріпила правову можливість зміни статі на рівні закону. У 1992 році було прийнято Закон України «Про основи законодавства про охорону здоров'я» [5, с. 178], де статтею 51 було передбачено зміну (корекцію) статевої належності на прохання пацієнта, відповідно до медико-біологічних та соціально-психологічних показань [2, с. 36-37].

Наказом від 3 лютого 2011р. № 60 Міністерства охорони здоров'я України, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 лютого 2011 р. за №239/18977 «Про удосконалення надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності» було затверджено медико-біологічні і соціально-психологічні показання для зміни (корекції) статевої належності.

Таким чином, сьогодні можна говорити про законодавчо закріплене право фізичної особи на зміну (корекцію) біологічної статі, котре, у свою чергу, розглядається як один з елементів права на тендерну ідентичність.

Відповідно до Закону, особі, якій було здійснено зміну статевої належності, видається медичне свідоцтво, на підставі якого надалі вирішується питання про відповідні зміни в її правовому статусі.

Фактично сімейне законодавство України не забороняє шлюби з особами, які по тій чи іншій причині змінили стать. При зміні статі особа отримує свідоцтво про зміну(корекцію) статевої належності, на підставі якого відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою такої особи вносяться зміни до актового запису про народження та є можливість зміни прізвища, ім'я та по батькові [3].

Незважаючи на те, що саме питання цивільної статі становлять сферу правового регулювання, ця область юриспруденції є найменш розвинутою у нашій країні. І якщо процедурні питання встановлення цивільної статі досить детально врегульовані, то питання зміни цивільної статі відносяться до прогалин нашого законодавства.

Основні правові проблеми, що виникають у зв'язку зі зміною статі, зводяться до декількох моментів, а саме: порядку заміни документів, зміні правового статусу особи й правонаступництву.

Тому враховуючи вище зазначене, в Україні потрібно провести ряд заходів, які допоможуть при вирішенні проблеми трангендерних осіб та їх права на зміну статі, а саме розробити сучасну систему регулювання доступу до процедури зміни статі на основі власних здобутків та досвіду країн-членів Європейського Союзу, а також реформувати законодавчу базу відповідно до нових умов розвитку держави та міжнародних стандартів.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III// Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22, 86 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (Дата звернення 11.05.23)
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 року № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993 р., № 4, м. Київ.
3. Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 12 січня 2011 р. № 96/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14 січня 2011 р. за № 55/18793 // Офіційний вісник України. 2011. №4. Т. 2. Ст. 238.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11> (Дата звернення 11.05.23)
4. The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. – 2019. № 67. URL: https://zenodo.org/record/3474775/files/tsekalova_67.pdf?download=1 (Дата звернення 11.05.23)
5. Сергій Бреус. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності, УДК 341.954.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (Дата звернення 11.05.23)
6. Інтернет джерело URL: <https://artsandculture.google.com/entity/m0151q1?hl=uk>
7. Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Європі, Ради Європи, червень 2011 року; URL: http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf (Дата звернення 11.05.23)
8. Human Rights and Gender Identity / Commissioner for Human Rights of the Council of Europe. Strasbourg, 29 July 2009. URL: <https://rm.coe.int/16806da753> (Дата звернення 11.05.23).

РІШЕННЯ ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Соловійов Максим Олександрович.,
курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Маковій Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

В наші дні, в період стрімкого розвитку євроінтеграційних процесів в Україні, є нагальною проблема переходу законодавства України на європейський лад. В контексті цього, розглянемо окремо аспекти захисту прав дитини через рішення ЄСПЛ в цивільному судочинстві у нашій державі.

Питання кореляції міжнародного законодавства із національним є досить актуальним. Ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зобов'язує Україну до виконання рішень ЄСПЛ відповідно до статті 46 даної Конвенції. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», використовуючи статтю 17, каже, що суди при розгляді справ застосовують Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерела права. До судових джерел відносяться: рішення Конституційного суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України або Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, рішення Верховного Суду або нижчих за ланкою судів у конкретній цивільній справі. [1] Проте, зазначена Конвенція є лише підґрунтям у міжнародному законодавстві щодо захисту порушених прав дітей. Існують також інші законодавчі акти, що регулюють права дитини.

Ратифікація Україною Конвенції про права дитини, означає вжиття усіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів дитини чи інших членів її сім'ї. Законодавчо передбачено обов'язкове звітування нашої держави у вигляді доповідей про вжитті ними заходи щодо закріплення визнаних у Конвенції прав та досягнутий прогрес у здійсненні цих прав Комітету про права дитини через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у всатновлений Конвенцією строк (ст.44). Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини має на меті запобігання порушенню конституційних прав людини, запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації

людиною своїх прав і свобод, що в свою чергу стосується зокрема дітей. [2] Необхідно зазначити також органи, що діють в інтересах прав дітей у разі їх порушення: прокуратура, органи опіки та піклування та органи внутрішніх справ.

Для розуміння значення рішень ЄСПЛ в національному законодавстві, розглянемо рішення ЄСПЛ у справі «М.С. проти України». Через неспроможність національними органами державної влади провести ефективне розслідування заяв щодо розбещення дитини та неспроможність національних судів належним чином визначити місце проживання дитини, було порушено право на повагу до приватного і сімейного життя дитини, що регламентується статтею 8 Європейської конвенції з прав людини, тобто відсутність ефективного розслідування. Аналогічна норма наявна також у Конституції України: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків передбачених Конституцією України». [3] Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року, ч.1 ст.16 передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. Також, ч.2 цієї статті підкріплено право дитини на захист від такого втручання або посягання. [4] У частині цивільного судочинства нас цікавить цивільний спір щодо місця проживання дитини. Після розірвання шлюбу між заявником (батьком дитини) та В. (матір'ю дитини) суд постановив, що дитина має проживати з матір'ю. Причиною звернення заявником до ЄСПЛ було майже повне ігнорування судом обставин, які стосувалися найкращих інтересів дитини. Європейським судом було виокремлено два міркування, якими слід керуватись при вирішенні справ пов'язаних з встановленням опіки: першим є збереження зв'язків дитини із сім'єю, другим є забезпечити розвиток дитини в безпечному, надійному та стабільному середовищі.

Судом було встановлено, що місцевий суд при прийнятті рішення по справі спирався на Декларацію ООН про права дитини 1959 року. Ця Декларація передбачає залишення дитини із матір'ю, окрім випадків коли є виняткові обставини. Так як суди знехтували оцінкою щодо обставин по даній справі, вони, додержуючись своєї методології по вирішенню таких справ, прийняли рішення на користь матері. Європейським судом з прав людини було наголошено про рівність прав батьків у спорах про опіку і зазначив, що засуджує нерівне ставлення до батьків. [5]

Таким чином, указана цивільна справа наочно демонструє безпосередній прецедентний вплив рішень ЄСПЛ на цивільне судочинство, де національні суди не повинні порушувати положення Конвенції, чекаючи їх імплементації в національне законодавство. Не

варто забувати, що ЄСПЛ створювався як контрольний механізм, що повинен не тільки впливати на національну нормотворчість, але і на єдину правову політику, яка відповідає тому порядку, що склався у більшості європейських країн, які є членами Ради Європи, показуючи основний курс розвитку права, зокрема цивільного процесуального. [6, с. 4]

Слід зауважити, що захист прав дитини є одним із найважливіших завдань держави, так як діти – найбільш незахищенна категорія громадян. Судова форма захисту відіграє важливу роль у захисті цих прав. Вищезазначене у тексті, дає зрозуміти, що Європейський суд з прав людини розглядає справи щодо захисту прав та інтересів дитини, перевіряє дотримання державою прав і гарантій їх забезпечення, які зазначаються у Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, попри те, що дана Конвенція прямо не передбачає норм щодо захисту прав та інтересів дитини. [7, с.3]

Підбиваючи підсумок, вищезазначене дає підстави вважати, що ефективність наявних інструментів захисту прав дитини не завжди є виправданою. Положення Конвенцій, викладених вище, також Конституції України не передбачає виконання рішень у вигляді поновлення прав, але тільки підтвердження його порушення і відповідальність осіб (наприклад, одного з батьків). На мою думку, нагальною потребою може бути зміна підходу щодо виконавчих органів та їх діяльності. Шкода, яка завадється дітям органами, що захищають права дітей в Україні під час втручання ними у приватне життя дітей є недоречною у певних випадках, але впливає на подальший розвиток особи. За потрібне, я вважаю, введення персональної кримінальної відповідальності таких органів. Також, органи опіки та піклування мають ретельніше оцінювати майбутнє дитини, за допомогою експертних висновків в умовах розвитку під наглядом конкретного опікуна.

Література:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#o130> (дата звернення: 18.06.2023)
2. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 18.06.2023)
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.06.2023)

4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18.06.2023)
5. Рішення ЄСПЛ у справі «М.С проти України» (M.S. v. UKRAINE, application no. 2091/13) від 11 жовтня 2017 року. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/М.С.-проти-України-огляд-рішень-ЄСПЛ-ЮрФем.pdf> (дата звернення: 18.06.2023)
6. Рогач О.Я., Феннич В.П. Вплив прецедентної практики європейського суду з прав людини на цивільне судочинство України: стаття. Ужгород, 2022. С.4. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/266959/262944> (дата звернення: 18.06.2023)
7. Волкова Н.В. Щодо здійснення захисту прав та інтересів дитини Європейським судом з прав людини: стаття. Одеса, 2016. С.3 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5396/Волкова%20Н.В.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.06.2023)

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Стратулат А.,

студентка 1 курсу, 6 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніцевич Аліна Сергівна,

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Забезпечення прав та свобод людини і громадянина є на сьогодні найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики усіх держав світової спільноти. Процес побудови демократичної, правової, соціальної України безперечно пов'язаний із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, а їх практична реалізація є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої країни. Права і свободи людини і громадянина визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що згідно з Конституцією є відповідальною перед людиною. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тому питання захисту прав людини є досить актуальним для світової спільноти, а реалізація цього захисту перш за все повинна базуватись на всебічному виконанню принципу верховенства права, на жаль до якого сьогодні дуже багато запитань та мало відповідей [1, ст.3].

Сучасне розуміння прав людини склалося після Другої світової війни. Права людини – це система закріплених на міжнародному рівні цінностей, а також норм й механізмів, що належать людині з тієї тільки причини, що вона – людина та направлені на захист її гідності у відносинах із державою [2].

Досліджуючи погляди науковців, можна дійти висновку, що в Україні реалізація захисту конституційного права є низькою, така динаміка пояснюється економічними, політичними причинами та війною, яку розпочала російська федерація на території нашої держави.

З огляду судової практики національного судочинства та практики Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) в нашій державі немає фактично жодного права, яке б не порушувалось. Кожного року статистика свідчить про значну кількість порушень прав людини та вчинення злочинів. І такі прояви характеризують те, що громадяни України не звикли до чіткого та ефективного судового захисту своїх прав і свобод [3, с. 48].

Така проблема знайшла своє пояснення: по-перше, не визначено законодавчо чіткі терміни розгляду даних справ – тим самим справа може тягнутися роками, а це в свою чергу викликає недовіру до судової гілки влади; по-друге, неспроможність особи звернутися до адвоката за отриманням правової допомоги, так як деякі громадяни, навіть не здогадуються про безоплатну правову допомогу та про державного захисника, який надається державою; по-третє, в українському законодавстві спостерігається велика кількість прогалин та колізій, внаслідок інтенсивної зміни законодавства; по-четверте, судова система через недофінансування та велике навантаження породжує корумпованість і кадрове голодування та ін.[4, с. 29].

Варто зазначити і низький рівень правової культури та свідомості українського суспільства; досить низький рівень правопорядку; відсутність рівноправності гілок влади в державі та органах місцевого самоврядування; недосконала робота функціонування територіальних громад у реальному житті; високий рівень корупції на всіх рівнях органів державної влади та місцевого самоврядування тощо[3, с. 41].

До проблем реалізації прав людини також можна віднести: бездіяльність державних органів управління, зокрема правоохоронних органів; характерну відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; відсутність проведення належної експертизи в аспекті законотворення та нормотворення, стосовно дотримання прав і свобод людини й громадянина; бідність українців, яка робить їх зручним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів [4, с. 29].

Інші вагомі причини є настільки очевидними й зрозумілими, що не потребують додаткових уточнень та пояснень. Такий підхід до наукового тлумачення наявних проблем є основоположним, а інші

конкретні елементи, які виправдовують його з точки зору реалізації та захисту прав і свобод людини, лише поглиблюють їх значення.

Отже, підводячи підсумок, варто зазначити, що в нашій державі є певні проблеми в механізмі реалізації та захисту виключних прав і свобод людини.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, першочерговим завданням є всебічна й повна реалізація прав та свобод громадян. Їх забезпечення та закріплення в Основному Законі держави – Конституції України є важливим кроком до побудови громадянського суспільства з основними пріоритетами інтересів людини. Коли держава стане створювати всі умови для реалізації громадянами власних можливостей – дійсно можна стверджувати про перехід до суспільства з громадянськими пріоритетами.

Література:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) із змінами та доповненнями: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.06.2023)
2. Барікова І.О. Зміст конституційного права на судовий захист [Електронний ресурс] / І.О. Барікова // Міністерство юстиції України. Режим доступу URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158 (дата звернення 05.06.2023)
3. Джуська А.В., Палюх А.Я. Конституційне право на життя в Україні: сучасний підхід. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 4 (113). С 48-56.
4. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. Том 129. 2012. № 2., С. 28–31.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Толмачевська Єлизавета,
студентка 1-го курсу інституту
права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Сергій Скриль,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Сучасний український конституціоналізм характеризується рядом традиційних і нових явищ, які впливають на теоретичний та практичний аспекти конституційної сфери. За останні тридцять років Україна прийняла важливі конституційно-правові акти, змінила свою

політичну систему і забезпечила новий статус держави та особи. Теоретичні основи конституціоналізму в Україні ґрунтуються на досягненнях як національної, так і світової конституційної науки і практики. Проте, необхідність більш глибоких досліджень в галузі конституційного права в Україні все ще існує. Розвиток вітчизняної конституційної думки не завжди встигає за подіями, а деякі аспекти конституційного ладу та законодавство потребують поліпшення.

Ефективність державно-правового впливу на суспільні відносини залежить від сукупності багатьох чинників, і одне з провідних місць серед них займає пануюча правова парадигма, яка створює підстави та визначає напрямки правового розвитку. Сучасні методологічні перетворення в юридичній науці на пострадянському просторі зумовили необхідність конструювання нових наукових парадигм, однією з яких є парадигма конституціоналізму.

Конституціоналізм – це багатоаспектне, багатогалузеве поняття, котре впродовж тривалого часу намагається розтлумачити значна кількість науковців шляхом створення різного роду дефініцій та класифікацій. На наш погляд, конституціоналізм слід розглядати крізь призму декількох аспектів: 1) історичного; 2) теоретичного та 3) практичного.

Ми вважаємо, що саме поняття конституціоналізм не можна розглядати первинним чи навіть самостійним, оскільки воно є похідне від поняття «конституція» як в етимологічному, так і в науково-теоретичному плані. конституція – той суспільний договір, який фіксує форми, способи, принципи, основи, права, обов'язки та інші взаємозв'язані між собою відносини держави та суспільства і їх реалізації.

Згідно з Дж. Берманом, термін «конституціоналізм» був уведений у науковий обіг на межі XVIII–XIX ст. для позначення, головним чином, американської доктрини верховенства писаної конституції над законами [1, с. 11].

У процесі реалізації конституціоналізму в Україні існують кілька проблемних питань. Перш за все, політична нестабільність та перманентні зміни у владі спричиняють нестійкість в законодавчому процесі та виконанні конституційних принципів.

Ще однією проблемою у реалізації конституціоналізму в Україні є нестабільність правової системи. Часті зміни законодавства та недостатня узгодженість між різними нормативно-правовими актами призводять до правової невизначеності. Це ускладнює доступ до правосуддя та порушує принципи прозорості та передбачуваності в правовій системі.

Також, конфлікти між різними гілками влади, зокрема між законодавчою та виконавчою, можуть перешкоджати ефективному функціонуванню конституціональних механізмів та забезпеченню балансу влади. Недостатня координація та взаємодія між цими гілками

можуть призвести до порушення принципів розділу влади та вплинути на реалізацію конституційних гарантій. Додатково, проблемою є виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини. Хоча Україна зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів, іноді спостерігаються порушення прав людини, включаючи свободу слова, право на справедливий суд, захист прав меншин і т.п. Це ставить під сумнів зобов'язання України перед міжнародними спільнотами та обмежує повну реалізацію конституціональних принципів[2].

У процесі реалізації конституціоналізму також важливо звернути увагу на зміцнення правової культури та свідомості громадян. Це включає освіту з правових питань, підвищення правової свідомості та громадську участь у формуванні та реалізації правових норм. Необхідно забезпечити доступ до правосуддя для всіх громадян і забезпечити ефективний захист їх конституційних прав і свобод.

Україна має потенціал стати сильною демократичною країною з розвинутим конституціоналізмом, проте для досягнення цієї мети необхідно зосередитися на реформах, боротьбі з корупцією та забезпеченні правової держави. Тільки тоді можна буде стверджувати, що конституціоналізм в Україні розвивається належним чином.

Література:

1. Бєлов Д. М. Конституціоналізм як теоретико-правова категорія: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право*. 2013. Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. С. 163-168.
2. Федоренко В. Л. Конституціоналізм в Україні: досвід, проблеми, перспективи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 7 (105). С. 134-139.
3. Шевчук С.В. Основи конституційної юриспруденції: навч. посіб. Харків : Консум, 2002. 394 с.

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МЕНТАЛІТЕТУ ТА САМОБУТНОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ

Хабєєв Владислав Маратович.,

студент 3 курсу денної форми навчання інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ярмач Володимир Христофорович,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного
права інституту права та безпеки Одеського державного університету
внутрішніх справ

Народ України протягом всієї своєї історії шанував своє право на демократію, самоорганізацію та особисту свободу. Прагнення записати й кодифікувати дані та багато інших права ніколи його не полишало. Український конституціоналізм має довгу і складну історію становлення, адже кожна строка Конституції України була окреслена з важкого досвіду, з права мати свою Конституцію, свою державу, за ці

основи багато українців положили душу й тіло, тим самим захистили їх.

У цілому, конституціоналізм - це система знань політико-правового характеру, предмет дослідження якої становлять фундаментальні цінності демократії, обґрунтування необхідності встановлення конституційного ладу [1].

Кращим відображенням конституціоналізму безперечно є сама Конституція. В Конституції України вказано багато положень, що прийшли до нас з найтяжчих моментів історії, тих моментів коли свобода і демократія були лише словами, таким чином стаття 22 вказує, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними, але конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, а в статті 65 вказано, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України, що також впливає з багатолітньої історії становлення української державності [2].

Конституціоналізм для народу України мав не тільки теоретичне та організаційне значення, сама розробка Основного закону держави мала величезне значення й не тільки для України. Варто зазначити, що сучасна Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. було не єдиною суто українською Конституцією. Конституція Пилипа Орлика є тим самим документом, який зараз називають першою українською Конституцією, був прийнятий на зборах козацтва біля містечка Тягина 16 квітня 1710 року. Навіть сучасна поширена назва “Конституція” походить від дослівного перекладу латинської назви оригінального документа: “*Pacta et Constitutiones legum libertatumque exercitus zaporoviensis*” (“Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького”). Фактично Пилип Орлик є автором першої в історії людства конституції демократичного суспільства. А сам документ безумовно став видатною пам'яткою історико-правової думки не лише України, а й всього світу, бо перші Конституції в Європі прийняті у 1791 році, а в США у 1787 році [3].

Часто можна почути, що Президент є лицем своєї держави, проте Конституція безперечно є душею народу. Наша Конституція визнана однією з найбільш демократичних і гуманістичних, її положення дозволяють Україні надалі бути суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Конституція є символом історичної боротьби свободи з будь-якими формами несвободи, заборона ідеологій є логічним наслідком втручання людиноненависних ідей в життя нашого народу, плюралізм, секуляризм з повагою до будь-якої культури й релігії, а також безперечний захист української мови та самобутності нашої культури

дозволяє зробити простий висновок - ці ідеї необхідно захищати, шанувати, гарантувати, охороняти, підтримувати, розвивати й ставитись дбайливо до Основного закону.

Список використаних джерел:

1. Конституціоналізм. *Studies*: веб-сайт URL: <https://studies.in.ua/shpora-konst-pravo/403-konstituconalzm.html> (дата звернення: 06.06.2023)
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 08.06.2023)
3. Конституція Пилипа Орлика – пам'ятка правової думки. *Український інтеперс*: веб-сайт. URL: <https://uain.press/articles/konstytutsiya-pylypa-orlyka-pam-yatka-pravovoyi-dumky-1023776> (дата звернення: 06.06.2023)

БЕЗПЕКОВА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ І БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ

Хабєєв Владислав Маратович.,

студент 3 курсу денної форми навчання інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Ярмакі Володимир Христофорович,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного

права інституту права та безпеки Одеського державного університету
внутрішніх справ

Україна в сфері забезпечення безпеки на території Європи, безперечно, є одним з найважливіших суб'єктів з регіональним впливом та міжнародно-політичними цілями. Питанням національної безпеки приділялося спочатку зовсім мало уваги. Після отримання Україною суверенності не було значної необхідності у виборі військово-політичного блоку. Орієнтир на отримання блокового статусу в них та тісна співпраця із ними ж на той момент вважались зайвими. Україна підтримувала умовний нейтралітет, хоча до нейтралітету таких Швейцарії або Швеції він був зовсім не схожий, адже зі східним сусідом зв'язків було більше й вони були на жаль дуже сильні. Найкращим аргументом для того, щоб не обговорювати питання у сфері національної безпеки України, оборони та укріплення наших кордонів, вирішення можливих криз та розробку превентивних дій для симетричної відповіді на посягання і агресію з боку інших держав, був саме мирний період, коли Європа зазнала мінімум конфліктів у своєму регіоні за довгий час. У момент, коли Україна була найбільш вразливою, а суспільство зазнало значних потрясінь — наслідки нехтування безпекою держави відкрились українському народу. Проте,

Україна з того моменту почала однозначно готуватися захищати свої кордони, демократичні цінності, національну ідентичність.

Указом Президента України від 16 лютого 2022 року було затверджено рішення Ради національної безпеки й оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». В цьому документі були визначені і правові основи Стратегії, якими є Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість, яких надана Верховною Радою України, Стратегія національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. [1].

Військова агресія російської федерації розпочата 24 лютого 2022 року підтвердила підозри про те, що збереження для країн Європи членства в Організації Північноатлантичного договору (далі: НАТО) було необхідністю навіть після розпаду Радянського Союзу (далі: СРСР), розпаду (фактично поразки) держави через загрозу якої і було створено НАТО. Як виявилось, загроза нікуди не зникла. Умовний правонаступник СРСР - російська федерація, як і її правопередник не відмовилась від імперіалізму. Той факт, що Україна не має членства в НАТО, розв'язав руки агресору. Незважаючи на це, Україна та її Збройні Сили довели Європі та світу в цілому, що тиску й силам держави агресора можна досить успішно протистояти. Проте, окупант за неможливості досягти успіхів на фронті: вдався до терору, депортації цивільного населення, порушення законів та звичаїв війни, знищення цивільної інфраструктури. Тим самим, ворог визнав свою повну зневагу до норм міжнародного гуманітарного права і всього міжнародного публічного права в цілому.

Цілі які раніше відстоювали українські політики й дипломати, наразі виборює українська нація не тільки завдяки ним, а й завдяки Збройним Силам України виражені в тому, що враховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України й Законом України «Про національну безпеку України», пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: відстоювання незалежності й державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська і євроатлантична інтеграція [2].

Європейський Союз (далі: ЄС) та НАТО в Стратегії є ключовими елементами, адже ЄС у ній фактично забезпечує внутрішню стабільність України через реформи й підтримку багатьох сфер нашого життя фінансово, НАТО ж допомагає нам фізично боронити здобутки української демократії шляхом консолідації зусиль держав-членів на передачу необхідної техніки та інформації на основі тісної співпраці

блоку Україною. Незворотність зближення України з НАТО та ЄС була виражена набагато раніше, ще під час фази гібридної війни російської федерації проти України.

Конституція була прийнята піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на теренах України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу й незворотність європейського та євроатлантичного курсу нашої держави — слова щодо курсу вписані вже після прийняття Конституції, проте це лише підтверджує розвиток громадської думки, незворотні зміни в українському суспільстві. Відповідно, це забезпечує реалізацію статті 1 Конституції — Україна є суверенна й незалежна, демократична, соціальна, правова держава [3]. Як правова держава, Україна виконує положення і вимоги Конвенцій, які були нею підписані, а українська нація своїми рішучими діями виборює своє право на мир через перемогу. Проте, подвигом України є місія яку виконують Збройні Сили нашої держави, а саме не тільки захист цивільного населення України, а й оборона Європи від подальших зазіхань вже на її території, на права і свободи громадян регіону. Україна успішно тримає оборону завдяки подальшому дотриманню зазначених вище доктрини Стратегії безпеки, міжнародному співробітництву та мужності української нації.

Відтак українська правова доктрина в сфері безпеки є не тільки можливістю України боронити свою землю від збройних агресій, а й не допустити поширення агресії, подальших провокацій та загострення конфлікту, політичної і міграційної кризи в Європі. Збройні Сили України взірцево виконують свій обов'язок захищати Україну, успішно стримують країну-агресора з значним ядерним потенціалом від подальшого шантажу та тиску на Європу, зловживання правами, а також порушення інших міжнародних угод і домовленостей.

Література:

1. Указ Президента України: Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки. [Електронний ресурс] URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>
2. Указ Президента України: Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». [Електронний ресурс] URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
3. Конституція України [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

Червонюк Тетяна Олегівна,

студентка 1-го курсу інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ,

Науковий керівник:- Петренко Наталія Олегівна

інституту права та безпеки, к.ю.н., доцент,

доцент кафедри конституційного та міжнародного права

Одеського державного університету внутрішніх справ,

У системі державних пріоритетів в Україні мовна політика посідає наразі чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд із гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності. Пріоритетами сучасної мовної політики в Україні є утвердження та розвиток української мови – визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворювальним складником української державності.

Як правило, населення на сьогодні у сучасних державах не є повністю моноетнічним. Сучасна держава – це універсальна етноспільнота, яка має забезпечити канал мовного спілкування між усіма її громадянами. Національні меншини (спільноти) як ізольовані етнічні групи громадян держави, які не мають для спільного порозуміння єдиної мови хоча би на мінімальному рівні, невігідні державі, так як у такому разі під проблемним питанням опиняється розвиток соціокультурного простору держави, економіки, питання сплати податків тощо. Саме тому держава активно потребує як розвитку мови міжнаціонального спілкування для усіх своїх громадян та інших мешканців (державної, офіційної), так і розвитку мов національних меншин (спільнот).

Мови національних меншин є "неофіційними" мовами, використовуваними представниками цих меншин. Статус цих мов регулюється на мовному рівні і включає відносини між меншинами та державою, а також між меншинами та іншими громадянами. Конституційно-правовий режим мов національних меншин включає загальні ознаки, такі як спеціальний правовий статус меншин, заборона дискримінації за мовною ознакою та заходи для реалізації мовних прав. Крім того, режим може мати спеціальні ознаки, такі як мовні квоти, перекладачі та заходи підтримки мов меншин. Українська держава визнає українську мову як державну, але також зобов'язана забезпечувати розвиток, функціонування, використання та захист мов національних меншин. Меншинам гарантовано право навчання рідними мовами та вивчення їх у навчальних закладах.

Мови національних меншин регулюються міжнародними актами, зокрема Європейською хартією регіональних мов та Декларацією про права меншин. Хартія визначає "регіональні мови або мови меншин" як мови, що використовуються меншинами в межах держави та відрізняються від офіційної мови [1]. Кожна держава зобов'язана застосовувати положення Хартії до всіх мов меншин на своїй території. Декларація ООН визнає право осіб, належать до меншин, на захист своєї самобутності та використання своєї мови без дискримінації [2].

Держави зобов'язані створювати сприятливі умови для вираження мовних особливостей осіб, які належать до національних меншин, і розвитку їхніх мов згідно з Декларацією ООН. Рамкова конвенція про захист національних меншин визнає право на вільне використання мов національних меншин як приватно, так і публічно. В місцевостях, де проживають національні меншини, Сторони Конвенції намагаються забезпечити умови для використання їхніх мов, включаючи спілкування з адміністративною владою. Україна має правове врегулювання статусу мов національних меншин у галузях, таких як вибори, освіта, культура, книговидавництва та публічні заходи, згідно із Законом "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Однак основні питання правового врегулювання статусу мов національних меншин все ще розглядаються в Законі "Про національні меншини в Україні".

Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», прийнятий у 2022 році і діючий з 1 липня 2023 року, оновлює правове врегулювання статусу мов національних меншин. В Україні також існує Закон «Про корінні народи України», який розрізняє корінні народи та національні меншини. Мовна свідомість і ідентичність національних меншин мають важливе значення для розвитку їхніх мов. Українська держава відіграє провідну роль у формуванні мов національних меншин.

Потрібно поліпшити конституційне регулювання мовних прав національних меншин в Україні. Особлива увага потрібна для захисту прав греків Приазов'я, які є найбільшою групою греків у пострадянському просторі. Декілька соціальних програм, зокрема у сфері медицини та культури, були реалізовані для греків Приазов'я, але з окупацією Маріуполя російськими силами ці програми припинилися. Важливо продовжити ці зусилля в контрольованих Україною містах. Ідея укладання окремої угоди для регулювання мовних прав національних меншин потребує подальшого дослідження, оскільки в Україні немає встановленої практики укладання таких угод.

Не слід використовувати заходи створення окремих парламентів або інших законодавчих органів для національних меншин в Україні, навіть якщо вони були застосовані в інших

демократичних країнах. Це протирічить українським національним традиціям, парламентаризму і може сприяти сепаратизму та конфліктам. В Україні вже існують деякі органи, як Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, які виконують завдання з захисту мовних прав національних меншин. Крім того, існують культурно-освітні центри національних меншин, які сприяють вивченню мови та культурних аспектів. Однак, потрібно реформувати деякі аспекти конституційного регулювання статусу мов окремих національних меншин в Україні.

Стаття 19 Закону України "Про національні меншини (спільноти) України" передбачає створення центрів національних меншин (спільнот), які мають розробляти політику щодо мов національних меншин (спільнот). Однак закон не уточнює, як саме ці центри повинні бути створені. Відсутність чіткого статусу цих центрів (чи вони є юридичними особами публічного права або місцями для діяльності громадських об'єднань національних меншин) може ускладнити їх реалізацію та проведення мовних заходів.

Важливо відмітити, що сам термін "центр національних меншин (спільнот)" не згадується в Конституції України. Зокрема, громадянам національних меншин гарантується право на навчання рідними мовами через національні культурні товариства.

Отже, для приведення Закону України "Про національні меншини (спільноти) України" у відповідність з Конституцією пропонується замінити термін "центр національних меншин (спільнот)" на "національні культурні товариства національних меншин (спільнот)" у відповідних відмінках. Крім того, необхідно окремо прийняти акти, такі як Типове положення про дорадчі органи з питань національних меншин (спільнот), Типове положення про центри національних меншин (спільнот), Порядок одержання допомоги національними меншинами (спільнотами) від іноземних суб'єктів та інші.

Література:

1. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин : Прийнята резолюцією 47/135 ГА ООН від 18 грудня 1992 року. *Верховна Рада України : Офіційний вебпортал парламенту України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318.
2. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин : Прийнята в м. Страсбург 5 листопада 1992 року. *Офіційний вісник України.* 2006. № 50. Ст. 3381.

КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Чернявська О.О.,

студентка 1 курсу, 6 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніцевич Аліна Сергіївна

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України, закріпила основи суспільного та державного ладу, а також визначила статус держави, надала поштовх для вдосконалення української державності. Але з часом, Конституція України потребувала внесення змін та модернізації, яка обумовлена прискореними темпами розвитку суспільних відносин. З цією метою, задля напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України на основі узагальнення практики реалізації Основного Закону України, з урахуванням досягнень та тенденцій розвитку сучасного конституціоналізму, забезпечення залучення в установленому порядку до такої роботи провідних учених, представників громадянського суспільства і різних політичних сил, міжнародних експертів Європейської Комісії, 21 лютого 2011 року, Президентом України було підписано Указ «Про підтримку ініціативи щодо створення Конституційної Асамблеї». Підготовку пропозицій щодо механізму створення й діяльності цієї Асамблеї, визначення засад, алгоритму та етапів її роботи було покладено на Науково-експертну групу з підготовки Конституційної Асамблеї у складі 21 особи, яку очолив перший Президент України Л. М. Кравчук [6, с. 1].

Що стосується природи існування та діяльності цього органу, то відповідно до ст. 106 Конституції України, Президент для здійснення своїх функцій може створювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби [1]. Щоб зрозуміти до якого органу належить Конституційна Асамблея, варто проаналізувати Указ Президента України «Про Конституційну Асамблею», відповідно до якого, Конституційна Асамблея є спеціальним допоміжним органом при Президентові України, утвореним з метою підготовки законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України [2].

Діяльність Конституційної Асамблеї ґрунтувалася на принципах верховенства права, колегіальності, самоврядності, прозорості, відкритості та гласності, незалежності у прийнятті рішень, а також на засадах професіоналізму і науковості, що є основою для ефективного, вільного та конструктивного обміну думками (діалогу), створення атмосфери довіри. Конституційна Асамблея у своїй

діяльності керувалася також загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Основними завданнями Конституційної Асамблеї були:

-Узагальнення практики реалізації Конституції України, а також пропозицій і рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням досягнень і тенденцій сучасного конституціоналізму;

-Підготовка та схвалення Концепції внесення змін до Конституції України та подання її Президентові України;

-Підготовка на основі Концепції внесення змін до Конституції України законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України та його попереднє схвалення;

-Організація громадського, а також фахового, в тому числі за участю міжнародних експертів, зокрема, Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), обговорення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України;

-Доопрацювання законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України за результатами їх фахового і громадського обговорення;

Схвалення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України та подання Президентові України [3].

Конституційна Асамблея для виконання покладених на неї завдань мала право:

- 1) створювати свої робочі органи та планувати їх діяльність;
- 2) одержувати в установленому порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, об'єднань громадян, наукових установ, вищих навчальних закладів та інших установ і організацій необхідні інформацію, матеріали і документи;
- 3) надсилати в установленому порядку до вітчизняних, іноземних і міжнародних наукових та експертних організацій підготовлені Конституційною Асамблеєю документи для їх експертної оцінки;
- 4) залучати до роботи Конституційної Асамблеї вітчизняних та іноземних учених-правознавців (за їх згодою);
- 5) запрошувати на пленарні засідання та засідання комісій, інших робочих органів Конституційної Асамблеї представників державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, наукових установ, вищих навчальних закладів, інших установ та організацій, вітчизняних та іноземних учених-правознавців для участі в обговоренні відповідних питань;
- 6) організовувати проведення наукових і науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, соціологічних опитувань, а також інших заходів з питань діяльності Конституційної Асамблеї;
- 7) забезпечувати висвітлення діяльності Конституційної Асамблеї в засобах масової інформації та на веб-сайті офіційного Інтернет-представництва Президента України.

Досвід свідчить, що підготовка конституційних законопроектів парламентськими структурами чи комісіями, складеними з депутатів, не є ефективною формою якісного конституційного законотворення, адже в основі депутатської діяльності лежать не моральні та правові принципи, а політична чи кланова доцільність [5, с.13]. На підтвердження, зазначимо висловлювання колишнього члена Конституційної Асамблеї Шемшученка Ю.С., що «Конституційна Асамблея має низку переваг перед конституційними комісіями. Асамблея, зокрема, є менш заангажованою від конституційних комісій і більше представницьким та професійним органом. Це обумовлено тим, що до її складу входять громадяни України, які мають досвід державної і політичної роботи, фахову підготовку в галузі державотворення та правотворення, конституційного права, користуються авторитетом у суспільстві і, як правило, не здійснюють владних повноважень в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Високий науковий потенціал Конституційної Асамблеї є запорукою підготовки якісного законопроекту щодо внесення змін до Конституції України. Такого унікального органу у нас ще не було. А майже повна відсутність науковців у складі конституційних комісій негативно позначалася на результатах їхньої діяльності».

Проте, у 2014 році, Указ про створення Конституційної асамблеї втратив чинність, а діяльність такого органу була припинена. У членів цього органу були амбітні плани, проте реалізувати їх не вдалося. За 2,5 року відбулося лише кілька пленарних засідань «реформаторів», а в основному працювали робочі органи — комісії та координаційне бюро. Проте досягти згоди майже сотні представникам «президентського органу» іноді було складно: кожен з них (а до його складу входили науковці, експерти з великим багажем знань і досвіду) мав власну думку про те, які реформи потрібно проводити й без яких змін до Конституції не обійтися. Чи не кожен український Президент, прийшовши до влади, ставив перед собою високу мету — вдосконалити положення Конституції. Для цього створювалися відповідні органи. Однак результати роботи кожного з них виявлялися нікому не потрібними. А все тому, що змінювався політичний вектор, і, як наслідок, коригувалося бачення того, як оновити норми Основного Закону.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що дехто з фахівців висловлює думку, що робота Конституційної асамблеї виявилася марною. Вона стала таким собі майданчиком для обміну думками і не більше. Якихось серйозних доповнень до Конституції України прийнято не було. Проте це був певний історичний досвід, шлях до реформування Конституції, хоча й досить короткий.

Література:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.05.2023)
2. Про Конституційну Асамблею: Указ Президента України від 17.05.2012 р. № 328/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328/2012#Text> (дата звернення 06.05.2023)
3. Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї: Указ Президента України від 25.01.2012 р. № 31/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31/2012#Text> (дата звернення 06.06.2023)
4. Ковриженко Д. Необхідність впровадження Конституційної Асамблеї. *Аналітична записка для Громадянської асамблеї України*. С.5. URL: https://www.parlament.org.ua/docs/files/8/1228126268_ans.pdf (дата звернення: 06.05.2023)
5. Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності: бюлетень, Київ, Україна: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2012. 144 С. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/bul_2.pdf (дата звернення: 06.05.2023)
6. Шемшученко Ю. На шляху до Конституційної Асамблеї / Ю. Шемшученко // Віче. 2012. № 1. С. 10-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2012_1_6

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Швець Михайло Олександрович,

аспірант кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Маковій Віктор Петрович,

кандидат юридичних наук, завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

Відповідно до статті 54 Конституції України, громадянам гарантується захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Механізм державного контролю покликаний забезпечити дотримання суб'єктами господарювання прав інтелектуальної

власності, їх неправомірного використання та поширення. Україна має значні проблеми в цьому напрямку, що можна побачити на прикладі численного неправомірного використання неліцензійного програмного забезпечення. Актуальність дослідження в тому, що в Україні наразі відбувається реформа правової охорони та захисту права інтелектуальної власності відповідно до законодавства Європейського Союзу.

Почнемо з того, що собою уявляє поняття «Державний контроль» згідно Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 №877-V (далі – Закон). Державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема, належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Державний контроль у сфері інтелектуальної власності наразі здійснюють Державні інспектори з питань інтелектуальної власності (далі – Держінспектори) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 №674 «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки» (далі – Положення). Проблема, яка одразу кидається в очі під час аналізу даного підзаконного акту – це застарілість його норм. Наприклад, відповідно до пункту 7 підпункту 3 Положення, з метою недопущення порушень прав інтелектуальної власності державний інспектор здійснює: контроль за наявністю договорів на виробництво дисків і правильністю їх укладення. Про які диски може йти мова в 2023 році? Наразі не 2007 рік, коли процвітала торгівля лазерними дисками з відеограмами, фонограми, комп'ютерними програмами тощо. Положення державного інспектора з питань інтелектуальної не містить жодної згадки про сучасні накопичувачі та об'єкти зберігання інформації: флеш пам'ять, карти пам'яті, жорсткі диски, сервери. Окрім того, немає жодної згадки про інтернет мережу. Сучасний контроль інтелектуальної власності повинен здійснювати своє зосередження саме в мережі інтернет, тому що, на нашу думку – це найбільш поширений майданчик щодо роботи з об'єктами інтелектуальної власності. Наприклад, сучасний користувач комп'ютера, якщо хоче встановити операційну систему «Windows» на свій комп'ютер, то завантажує її з офіційного сайту компанії виробника продукту, а ліцензійний ключ від цієї операційної

системи користувач може придбати безпосередньо у виробника або в магазині, де у конверті міститься ключ для активації програмного забезпечення. Наразі – жодних дисків, а тільки інтернет та електронний ключ. Окрім комп'ютерних програм – це стосується усіляких відео, аудіо, ігрових сервісів, які також здійснюють свою діяльність саме в мережі інтернет.

До актуальних питань в механізмі державного контролю з боку державних інспекторів можна віднести проблему з правовим регулюванням. Відповідно до пункту 1 Положення вказано, що

Положення регламентує діяльність державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, визначає їх права та функціональні обов'язки стосовно державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності у процесі використання об'єктів права інтелектуальної власності. Водночас правове регулювання контролю у сфері господарської діяльності здійснюється на підставі Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 №877-V. По-перше, в цьому нормативно-правовому акті немає згадки про контроль у сфері інтелектуальної власності взагалі. По-друге, відповідно до абзацу 1 частини 4 статті 4 Закону, виключно законами встановлюються: органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності. Відповідно до пункту 2 Положення, державний інспектор з питань інтелектуальної власності є посадовою особою Мінекономіки. Зі свого боку діяльність Міністерства економіки України регулюється Положенням про Міністерство економіки України затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. Виходить, що згідно Закону Держінспектор здійснювати свою діяльність не може, тому що на рівні закону в нього немає правової підстави це робити, адже Мінекономіки співробітником, якого він є, здійснює свої повноваження згідно з підзаконного акту, а не закону.

На нашу думку, дискусійним питанням є кількість посадових осіб Мінекономіки, які виконують повноваження державних інспекторів з питань інтелектуальної власності. Відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (наразі – Мінекономіки) №518 від 27.03.2019 кількість Держінспекторів складає всього 7 осіб на всю Україну. З такою маленькою кількістю осіб, про який контроль в масштабах держави може йти мова?

Повертаючись до Положення, в абзаці 9 пункту 9 зазначено, що державний інспектор зобов'язаний з метою захисту прав суб'єкта права інтелектуальної власності взаємодіяти з іншими контролюючими та правоохоронними органами, зокрема органами МВС, ДФС, а також з центральними та місцевими органами

виконавчої влади, державними, громадськими та іншими організаціями чи фізичними особами, уповноваженими представляти інтереси суб'єкта права інтелектуальної власності. З огляду на кількість цих інспекторів та їх обов'язку взаємодіяти з органами МВС постає питання: навіщо нам взагалі інститут Держінспекторів в Україні? Адже поліцейський відповідно до своїх повноважень, також може, скласти протокол про адміністративне правопорушення та внести відомості до Єдиного реєстру досудового розслідування про вчинення кримінального правопорушення. Наприклад, внесення до ЄРДР згідно Положення не може зробити Держінспектор, а саме тому в нього є обов'язок співпрацювати з іншими органами.

З огляду можливої відмови від Держінспекторів як механізму державного контролю у сфері інтелектуальної власності потрібно звернути увагу на практику механізму державного контролю у Європейському Союзі, адже реформа правової охорони та захисту права інтелектуальної власності здійснюється відповідно до досвіду Європейського Союзу. Спеціальний звіт Європейського суду аудиторів за 2022 рік «Захист інтелектуальних прав в Європейському Союзі» зазначає, що контроль щодо торгових марок та промислового зразка здійснюється власником цього об'єкта інтелектуальної власності. Контроль щодо географічних назв здійснюється пред'явником чи незалежними агенціями [1, с.7]. Можна зауважити, що у Держінспекторів зовсім інші об'єкти контролю щодо дотримання законодавства про інтелектуальну власність та специфічний суб'єкт, за яким здійснюється нагляд – суб'єкти господарювання, і з цим можна погодитись, але фактично немає державного контролю щодо об'єктів інтелектуальної власності в Європейському союзі.

Вважаємо, що у держави в питанні механізму державного контролю у сфері інтелектуальної власності є два шляхи: 1) ліквідація інституту Держінспекторів у зв'язку з: їх незначною кількістю та, як наслідок – неможливістю здійснювати повноцінний контроль; наявністю законодавчих прогалин, які взагалі не дають правової основи для законного здійснення діяльності Держінспекторів; 2) надати повноваження щодо контролю в сфері інтелектуальної власності Національній поліції України або створити зовсім новий, окремий орган, що буде виконувати функції Держінспекторів. В складі Національної поліції діє Кіберполіція, яка може стати дієвим механізмом щодо контролю дотримання прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання в мережі інтернет. На нашу думку, найбільш доречним є залишення механізму державного контролю у сфері інтелектуальної власності щодо суб'єктів господарювання, але ліквідувавши інститут Держінспекторів та надати відповідні повноваження Національній поліції України за допомогою додавання статті 28-1 «Повноваження поліції у сфері контролю за

дотриманням вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності суб'єктами господарювання» у Розділ IV «Повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. Кількість поліцейських в країні значно більша, ніж Держінспекторів та їх функціональні можливості значно більші, що може покращити контроль за дотриманням законодавства про інтелектуальну власність. В цьому дослідженні не розглядався митний контроль щодо дотримання норм законодавства про інтелектуальну власність, адже вважаємо, що це є предметом зовсім інших можливих досліджень та напрацювань з боку науковців.

Література

1. Special report: EU intellectual property rights. European court of auditors. 2022. №6. URL: <https://www.doi.org/10.2865/204230> (Дата звернення: 24.05.2023).

ВІЙНА: ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Шевчук Вікторія Вікторівна,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права ОДУВС

Хілобок Даниїл Русланович,

курсант 1-го курсу ФПФОДР ОДУВС

«Так буде, поки основні права людини не стануть рівними для всіх, незалежно від раси, А поки що – війна. Так буде до тих пір, поки мрія про вічний мир, про всесвітню єдність, правило міжнародної моралі буде залишатися лише мрією, тривкою ілюзією, здійснення якої всі прагнуть, та ніхто ніколи не досягне. Сьогодні ж – війна, війна» [1].

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Військовослужбовці збройних сил держави-агресора вчиняють різноманітні злочини на нашій землі: вбивають, калічать і катують мирних мешканців, гвалтують жінок, дівчат і дітей, руйнують житлову інфраструктуру, мародерять. Вищенаведений перелік злочинних діянь загарбників проти цивільного населення України не є вичерпним, окупанти порушують всі закони і правила ведення війни.

Інформація про масштабні масові звірства російської армії сколихнула не лише нашу країну, а й увесь цивілізований світ, одна з таких інформаційних новин була опублікована 3 квітня, коли рашисти залишили окуповану Бучу Київської області. Згодом відкрилась ще страшніша інформація про масові вбивства та руйнування, вчинені російськими військовими у Бородянці. А які ще жахіття відкриються нам і світу, коли ворога вдасться вибити взагалі з України, і ми будемо спроможні побачити абсолютно всі міста та села, де був окупант. Так,

в ООН підтвердили вбивства росіянами 1 348 цивільних у Маріуполі, серед них 70 дітей. Реальні цифри набагато вищі – заявила Верховний комісар ООН з прав людини Мішель Бачелет [2]. У Маріуполі віднайшли могильник з тілами 200 людей. Про це повідомляє радник мера Петро Андрющенко [2].

Під час війни, особливо війни, що триває безперервно протягом кількох років, цінність життя людини нівелюється. Складно уявити, що конституційні права людини можуть дотримуватися тоді, коли саме життя людини знаходиться під прицілом або розглядається як побічний ефект війни під час масових бомбардувань чи артобстрілів, що прямо чи опосередковано призводять до травм, хвороб, страждань і смерті. Руйнуються прості та життєво необхідні системи: охорона здоров'я, освіта, права на житло, працю, забезпечення їжею, правова система, свобода слова та, що також важливо – відповідальність держави.

Конституція України і Європейська конвенція з прав людини продовжують діяти під час війни, тому права людини зберігають своє значення. Держави зобов'язані не порушувати права людини під час збройного конфлікту. Кожна людина має можливість наполягати на тому, щоб її права дотримувалися і має можливість звертатися до Європейського суду з прав людини із заявою про можливе порушення державою її зобов'язань у контексті війни [3].

Європейський суд з прав людини серйозно почав змінюватися після вторгнення Росії в Україну, як і власне змінюється Рада Європи, інші міжнародні організації та загалом вся Європа.

Європейський суд з прав людини перебуває зараз у процесі втрати держави щодо якої надходить найбільша кількість заяв про порушення нею Європейської Конвенції з прав людини. Суду доведеться вирішити, як саме діяти стосовно тих приблизно 18 тисяч заяв, які наразі є нерозглянутими проти росії, буде обрана відповідна стратегія. Тобто є всі підстави сподіватися, що ЄСПЛ буде скорочувати відставання і швидше ухвалювати ключові рішення [3].

Міжнародний суд постановив: «Захист, передбачений правами людини, не припиняє діяти під час збройних конфліктів», але насправді, чи діє це положення під час війни? Війна являє собою повний занепад людяності; підриває і обмежує цінності, що лежать в основі прав людини, а разом з ними і правову систему, що має їх захищати. Проте і під час цього занепаду права людини продовжують діяти, хай навіть у слабшому прояві. І хоча вони не дозволяють побороти все зло, вони забезпечують хоч якийсь мінімальний захист і дають хоч якусь надію на справедливість [4].

Війна та надзвичайний стан у країні дозволяють державам «відступити» –або тимчасово відкласти на другий план – від деяких своїх зобов'язань щодо гарантій з дотримання прав людини. Однак

певні права людини, такі як право на життя, право на свободу від катувань, жорстокого або такого, що принижує людську гідність, поводження, ніколи не дозволено відкладати на другий план. Ці права є основоположними і настільки важливими, що їхнє дотримання необхідно забезпечувати, навіть коли державна безпека знаходиться під загрозою [3].

Специфіка зобов'язань держави стосовно захисту права на життя в умовах воєнного конфлікту включає:

- питання юрисдикції в умовах окупації території;
- перелік зобов'язань держави під час збройного конфлікту;
- межі необхідності застосування сили при правомірних воєнних діях, здійсненні спеціальних операцій;
- особливості розслідування фактів позбавлення життя [3].

Зобов'язання держав щодо захисту права на життя повинні дотримуватись і під час збройних конфліктів усіма сторонами конфлікту.

Російська агресія забирає та руйнує життя українців, завдає масштабних економічних втрат та катастрофічної шкоди в екологічній сфері. Російське повномасштабне вторгнення в нашу державу призвело до погіршення соціально-економічної ситуації не тільки на локальному рівні, а й на регіональному і глобальному рівнях, що в свою чергу, впливає на поглиблення протиріч в сучасному світі. Сьогодні Україна, з величезними людськими та фінансово-економічними втратами, забезпечує захист східного флангу Європейського Союзу та НАТО від російської збройної інтервенції.

Ще Революція Гідності підтвердила бажання українського народу бути частиною європейської спільноти. Отже, європейська інтеграція є усвідомленим вибором українського народу, що знайшов своє конституційне оформлення внаслідок внесення змін до Конституції України Законом від 07.02.2019 року [5].

Сучасний етап європейської інтеграції визначається комплексом багатовимірних факторів, викликів і загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, серед яких можна виділити мінливість і непередбачуваність світових політико-економічних процесів, посилення протистояння між центрами світового впливу, накопичення кризових явищ на території Європейського Союзу, внутрішні проблеми в Україні тощо. Але зрозуміло, що ці фактори певним чином обумовлені та інспіровані агресією Кремля, яка є найбільшою загрозою для України та її європейського майбутнього.

Майже рік тому країни члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу. Напередодні цієї події, Урсула фон дер Ляєн наголосила, що

«...Україна заслуговує на Європейську перспективу. Так, Україна має втілюватися як країна-кандидат. Це виходить із розуміння, що велика робота була вже здійснена, але важлива робота все ще попереду. Весь процес оснований на досягненнях, і зараз саме Україна тримає в руках можливість визначити власне майбутнє... Це дійсно історичний момент. Ми всі знаємо, що українці готові помирати за європейську перспективу. Ми хочемо, щоб вони жили разом із нами, з Європейським Союзом» [6].

Збройне втручання Росії фактично прискорило процес євроінтеграції України та сприяло проєвропейській єдності. Війна призвела до масової «вестернізації» українського суспільства та закріпила незворотній напрямок руху до Європейського Союзу.

Відтак, членство України в ЄС є вибором українського народу, на шляху до якого державній владі та українському суспільству доведеться докласти неабияких зусиль.

Література:

1. Боб Марлі «War» (слова адаптовані зі звернення ефіопського імператора Хайле Селассіє I до ООН у жовтні 1963 року). URL: <https://pesni.guru/text/bob-marley-war>
2. Геноцид: звірства російської армії в Україні. 18+. Сайт: район.in.ua. 13.11.2022. URL: <https://rayon.in.ua/news/505137-genotsid-zvirstva-rosiyskoi-armii-v-ukraini-18>
3. Бунчук О.Б. Право на життя в умовах війни?! Сайт: Chernivtsi Law School. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/#:~:text>
4. Війна і тероризм. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/war-and-terrorism#When%20is%20a>
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6>
6. Україна отримала статус кандидата в ЄС не через війну – фон дер Ляєн. Сайт: Укрінформ. 17.06.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3509118-ukraina-otrimala-status-kandidata-v-es-ne-cerez-vijnu-fon-der-laen.html>

ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИТУЛКУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Шин І.А.

студентка 1 курсу, 6 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніцевич Аліна Сергівна,
старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Інститут права притулку є вкрай важливим для світової спільноти. Будь-яка держава має на меті представництво свого народу, його захист та соціальні гарантії, що є досить актуальним на даний час для України та українського народу.

У зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, багато українських громадян намагаються знайти притулок в інших державах, через об'єктивний страх за життя своєї родини. Саме існування інституту притулку в різних країнах має певні відмінності і це за умов існування різних договорів та Конвенцій.

Важливо окреслити підхід вітчизняної та зарубіжної науки з цього питання. За загальним правилом, притулок надають або своїм безпосереднім громадянам, які є резидентами інших держав, або представникам того ж народу. Для іноземців це право також передбачено. Частина 2 ст. 26 Конституції України визначає, що іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. [6]

Відповідно до статті 14 Загальної декларації прав людини 1948 р., кожна людина має право шукати притулок від переслідувань в інших державах та користуватися цим притулком. Це право не може бути використане в разі переслідування, яке насправді ґрунтується на вчиненні не політичного злочину або діяння, що суперечить цілям і принципам ООН. [1]

Пункт 2 Декларації про територіальний притулок, що була ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи в 1977 р., зазначає, що держави-члени Ради Європи підтвердили «своє право надавати притулок будь-якій особі, яка, маючи цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, а також будь-якій іншій особі, яка, на їхню думку, відповідає відповідним умовам для отримання притулку з гуманних міркувань». [2]

Право притулку знайшло також своє закріплення й у нормативно-правових актах Європейського Союзу, зокрема, це право гарантує ст. 18 Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р., до

визначено, що особи, які шукають притулок, визнаються як «особи, які подали клопотання щодо надання міжнародного захисту».[3]

Стаття 78 Договору про функціонування Європейського Союзу 1957 р. передбачає створення загальноєвропейської системи надання притулку, яка повинна відповідати зобов'язанням держав.[4] Для реалізації цього положення ухвалено низку міжнародно-правових актів, у яких передбачено, серед іншого, захист від висилання відповідно до статті 33 Конвенції про статус біженців 1951 р.[5]. Наприклад, в Ізраїлі є Закон “Про повернення”, який є правовою основою для надання ізраїльського громадянства, саме він передбачає автоматичне набуття статусу громадянина кожним євреєм, який прибув до країни на підставі “Закону про повернення”. Закон “Про повернення” не поширюється на осіб, які займаються діяльністю, спрямованою проти єврейського народу, або становлять загрозу громадському порядку та безпеці країни. На практиці під останню категорію підпадають також особи, які вчинили злочини за кордоном і прагнуть знайти в Ізраїлі притулок від правосуддя. [7]

Цікавим є те, що Ізраїль не видає своїх громадян на запити інших держав, на це вплинули культурні, релігійні та навіть історично-бібліографічні особливості єврейського народу, адже дуже довгий час не було держави, яка б представляла єврейський народ і могла його хоч якось захистити.

Для латиноамериканських держав дане питання також повинно було бути врегульовано, тому на I південноамериканському конгресі з міжнародного приватного права, 20 січня 1889, чотири латиноамериканських держави Аргентина, Перу, Болівія та Уругвай - підписали конвенцію з міжнародного кримінального права. Стаття 17 цієї Конвенції говорить, що право притулку в місіях для осіб, переслідуваних за політичними мотивами, повинно бути шановане, але обов'язок глави місії - повідомляти Уряду про кожний випадок надання притулку. За останнім залишається право вимагати можливість в найкоротший термін залишити територію держави. Ті ж умови встановлені відносно втікачів, які знайшли притулок на борту військового корабля в територіальних водах. [9]

В Україні є певні особливості з питання права притулку. Наприклад, немає правової визначеності щодо розуміння механізму реалізації Президентом України свого конституційного повноваження надавати особам притулок. Внутрішньо переміщені особи не належать до категорії шукачів притулку, хоча вони і є вимушеними мігрантами. Такі особи втратили свої соціальні зв'язки, майно та були змушені покинути місце постійного проживання, не перетинаючи кордону держави свого громадянства або постійного проживання. Таким

чином, оскільки вони не втрачають можливості користуватися захистом держави свого походження (громадянства, підданства чи постійного проживання), права на притулок у них не виникає. Шукач притулку внаслідок задоволення свого клопотання в Україні може отримати статус біженця, або особи, що потребує додаткового або тимчасового захисту. Кожен біженець, або особа, якій надано додатковий чи тимчасовий захист, спочатку є шукачем притулку, однак не кожен шукач притулку може бути кваліфікований як біженець, або особа, що потребує захисту. Саме доки особа очікує рішення за своїм клопотанням про надання їй захисту, вона є шукачем притулку. [8]

Отже, існування інституту права притулку в різних країнах має свій підхід та конституційно-правове закріплення. Необхідно зазначити, що в цьому питанні, не зважаючи до достатньо велику кількість міжнародних нормативних та рекомендаційних актів та конвенцій, переважає національне законодавство. Для держави надання притулку є суверенним правом, проте питання чи можна вважати даний інститут обов'язком й досі не вирішено. Важливо зазначити, що даний інститут рятує життя людей, так як дуже багато українських біженців внаслідок війни покинули свої домівки й знайшли притулок в Європі та країнах Північної Америки, а це є головним, адже людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 28.05.2023).
2. Декларації про територіальний притулок. Прийнята і проголошена резолюцією 2312 (XXII) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1967 року. URL:https://zakononline.com.ua/documents/show/140251_140251 (дата звернення: 28.05.2023).
3. Хартія основних прав Європейського Союзу. Урочиста прокламація. Ніцца, 7 грудня 2000 року. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/MU00303> (дата звернення: 28.05.2023).
4. Договір про функціонування Європейського Союзу. 25 березня 1957 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Textu (дата звернення: 28.05.2023).
5. Конвенція про статус біженців. 28 липня 1951 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 28.05.2023).

6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.05.2023)
7. Закон "Про повернення". Тель-Авів, 5 липня 1950 г. URL: http://ni.biz.ua/8/8_18/8_187066_zakon-o-vozvrashchenii.html (дата звернення: 28.05.2023)
8. Грабова Яніна Олександрівна. Право особи на притулок в Україні: конституційно-правове дослідження. 2017. С. 24.
9. Реферат Інститут дипломатичного притулку в міжнародному праві. UKRBUKVA.net: веб-сайт. URL: <https://ukrbukva.net/page.8,111835-Institut-diplomaticheskogo-ubezhisha-v-mezhdunarodnom-prave.html> (дата звернення: 29.05.2023)
10. Чернявський А.Л. Інститут права притулку в сучасному міжнародному праві. Альманах міжнародного права. № 5. С. 52-58.

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: МІСЦЕ ТА РОЛЬ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Юрдик І.В.,

студент 1 курсу, 6 групи інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніцевич Аліна Сергіївна,

старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Відповідно до цілей та принципів Європейського Союзу, які закріплюються в його установчих договорах, захист прав людини є одним із основних напрямів діяльності цієї організації. Саме стан справ у цій сфері, їх практична реалізація є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави та суспільства в цілому. Кожна європейська країна, яка дотримується принципів свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод, а також верховенства права, може звернутися до Європейського Союзу із заявою про членство, як це передбачено Договором про Європейський Союз. Однією із реалій сучасного міжнародного правопорядку є визнання прав людини складником предмета міждержавних відносин: ставлення держави до її громадян вже не вважається справою виключної внутрішньої юрисдикції. Права і свободи людини є визначеним нормативним виміром її соціально-культурної діяльності. Більш того, вони виступають як одна з найбільших культурних цінностей [4, с.346].

У сучасному світі охорона прав людини є однією з найважливіших проблем. В Україні, як і в інших державах, існує система захисту прав людини, до складу якої входять різні органи та інституції. Один з найбільш відомих та впливових органів захисту прав людини у світі є Європейський суд з прав людини. Європейський Суд з прав людини є важливим органом в

системі захисту прав людини в Україні. Він займає важливе місце у її правовій системі, оскільки є відповідальним за розгляд скарг на порушення прав людини в Україні, скарг на дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також на порушення прав громадян у зоні бойових дій. У своїй діяльності Європейський суд з прав людини керується принципами законності, справедливості та незалежності. Він уповноважений вирішувати скарги на порушення прав людини в Україні та виносити відповідні рішення. Важливо зазначити, що Європейський суд з прав людини не є органом, який може замінити внутрішній судовий контроль в Україні. Він є скоріше додатковим засобом захисту прав людини, який можна використовувати у разі, якщо внутрішній механізм захисту прав не працює ефективно [3].

У вересні 1997 року, Верховна Рада України здійснила ратифікацію Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це підтверджує зобов'язання України дотримуватися принципів Конвенції та забезпечити гарантування прав і свобод її громадян. Здійснення ратифікації Конвенції спричинило пошуки оптимальних моделей побудови правової системи, які б дозволили забезпечити реальне, а не ілюзорне гарантування державою прав і свобод людини. Оскільки Конвенція встановлювала вимоги до законів та процедур, які захищають права людини, необхідно було провести значну реформу правової системи України для їх впровадження. Такі зусилля здійснюються з метою створення ефективної системи правосуддя, яка забезпечуватиме дотримання конституційних прав громадян та їх захист від будь-яких порушень. Це надає громадянам України можливість впевнено використовувати свої права та свободи, які гарантуються Конвенцією та довіряти українській правовій системі [1].

Однак, кількість справ, які розглядаються в Європейському суді з прав людини, а також лідерські позиції у рейтингу звернень громадян нашої держави до цієї міжнародної судової установи, свідчать про те, що Україна ще має багато працювати, щоб забезпечити реальне, а не ілюзорне гарантування прав і свобод, згаданих у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тому на сьогоднішній день існує потреба в оптимальних моделях побудови правової системи, щоб забезпечити ефективну реалізацію захисту прав людини в Україні та допомогти запобігти подальшим порушенням.

Як приклад розглянемо справу "Єфименко проти України" від 18 липня 2006 року. У цьому рішенні Суд зазначив, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є частиною національного законодавства України. Тому, як фізичні, так і юридичні особи можуть застосовувати положення Конвенції в рамках національного судового провадження. Проте, Суд вбачає, що сама можливість подати скаргу на підставі Конвенції є недостатньою, щоб

дійти висновку про ефективність певного національного засобу юридичного захисту. Відповідні органи національної влади в таких ситуаціях повинні мати повноваження здійснювати заходи, які можуть попередити чи компенсувати подібне порушення. Це рішення стало додатковим стимулом для України вдосконалювати свою систему захисту прав людини і підвищення рівня дотримання Конвенції. Однак, як показує практика, Україна досі не досягла повної картини дотримання Конвенції, і це підтверджується значною кількістю справ, які порушуються проти неї в Європейському суді з прав людини [2]. Таким чином, для України важливо продовжувати реформування своєї правової системи, підвищувати її ефективність та дотримання стандартів захисту прав людини, визнаних міжнародним співтовариством. Питання про роль рішень Європейського суду з прав людини у вітчизняній правовій системі залишається надзвичайно актуальним. Однак, не дивлячись на відповідний досвід, питання використання рішень Суду має дві сторони медалі. Якщо з одного боку, вони можуть бути корисним орієнтиром для удосконалення законодавчого поля та забезпечення ефективного правосуддя, то з іншого боку, їх використання потребує відповідного моніторингу та вивчення практики Суду. Дійсна імплементація конвенційних норм у національне законодавство полягає в здійсненні моніторингу та вивченні практики Суду при розробці нових проєктів нормативно-правових актів. Це є однією з ключових умов здійснення реформаторського процесу в державі, тому що тільки так можна забезпечити дотримання прав людини в Україні.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Справа "Єфименко проти України", Страсбург, 18 липня 2006 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_168#Text
3. Інтернет джерело [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/poryadok-zvernennya-do-evrosudu-z-prav-lyudini> (Дата звернення 06.06.23)
4. Система захисту прав людини в Європейському Союзі / Н.Б. Толкачова // Вісник академії правових наук України. 2009. № 1., С. 346-350.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юрченко Микола Миколайович,

кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Гаврилюк Анастасія Вікторівна,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти інституту права та безпеки ОДУВС

Щодня українські правоохоронці спільно з Офісом Прокурора Міжнародного кримінального суду збирають докази для притягнення росіян до відповідальності за незаконне викрадення дітей та аби ця відповідальність не оминула й вище російське керівництво.

Діти, яких вже вдалося повернути з полону потребують особливої уваги, особливих підходів в опитуванні як свідків у ході здійснення кримінального провадження. Для таких заходів задіяні ювенальні прокурори, які шляхом впровадження міжнародних практик здійснюють допит неповнолітніх осіб у рамках різних пілотних проєктів.

Так, 1 червня у День захисту дітей в Україні були відкрито Центр захисту прав дитини, який буде працювати з дітьми, що стали жертвами війни. Працівники центру працюють за моделлю «Барнахаус» (Barnahus). Це центр, що працює між декількома відомствами, який надає допомогу дітям, які стали жертвами злочинів або були свідками, з метою отримання інформації від них та їх родин, проведення медичного обстеження, зокрема з використанням криміналістичних методів, і забезпечення необхідної терапевтичної підтримки.

Керівник Офісу Глави держави Андрій Єрмак очолює Координаційну раду з питань захисту та безпеки дітей при Президентові України, яка відповідає за узгодження виконання плану дій Bring Kids Back UA.

План дій Bring Kids Back UA є спільною ініціативою державних органів України, міжнародних організацій, громадських організацій та небайдужих громадян, які об'єднують свої зусилля для того, щоб повернути всіх українських дітей, які були незаконно депортовані, на їхню батьківщину. Багато зарубіжних партнерів України також висловили свою підтримку та готовність допомогти у захисті прав молодих українських громадян.

План дій Bring Kids Back UA має певну складову частину, зокрема, це включає наступні аспекти:

- Повернення українських дітей, які були депортовані Росією.
- Розвиток сімейних форм виховання.

- Реінтеграція дітей, які повернулися з РФ, включаючи організацію їхньої соціалізації та освітні ініціативи.
- Робота Центру захисту прав дітей (Child Rights Protection Center).
- Фіксація злочинів і притягнення РФ до відповідальності.
- Міжпарламентська взаємодія.
- Комунікація та проведення публічних заходів [1].

Хочеться зазначити, що в Україні досі немає механізму, відпрацьованого плану дій, який мав би змогу повернути викрадених дітей в українські сім'ї. За словами Уповноваженого з прав людини Дмитра Лубінця в Організації Об'єднаних Націй заявлено, що вони не мають змоги впливати на країну-агресора, якою є Росія, а в Міжнародному комітеті Червоного Хреста стверджується, що РФ не надає їхнім представникам жодної інформації щодо українських дітей. У такому випадку міжнародні організації повинні змінювати план дій, знаходити нові шляхи вирішення даної проблеми та запроваджувати нові юридичні процеси, які будуть створювати дієвий механізм тиску на російську федерацію [2].

Проте Україна досі шукає шлях як повернути своїх дітей в їх домівки, тому нещодавно омбудсмен заявив, що Україна знайшла все-таки новий канал для повернення викрадених дітей, так останніх трьох дітей – двох дівчат і одного хлопця – було повернуто завдяки йому [3]. Тому влада розраховує, що завдяки цьому шляху ми зможемо повернути ще більше дітей до своїх домівок.

Викрадення дітей є серйозним злочином, який має значний емоційний та правовий вплив на всіх залучених. Важливо пам'ятати, що кожен випадок викрадення дитини є унікальним, і розслідування залежить від багатьох факторів, включаючи законодавство країн, співробітництво міжнародних органів та доступні ресурси для розслідування. Крім того, спільно співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол або Міжнародний комітет Червоного Хреста, які можуть надати допомогу та підтримку у розшуку викраденої дитини чи знайти шлях впливу на державу-агресора, що змусить її повернути викрадених дітей.

Список використаних джерел:

1. Президент ознайомився з планом повернення незаконно депортованих Росією дітей Bring Kids Back UA та взяв участь у відкритті Центру захисту прав дитини. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-oznajomivsyia-z-planom-povernennya-nezakonno-deport-83261> (дата звернення: 05.06.2023).
2. У світі наразі не існує системи захисту прав дитини. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3716513-u-sviti-zaraz-ne-isnuie-sistemi-zahistu-prav-ditini-lubinec.html> (дата звернення: 05.06.2023).

3. Є новий канал повернення в Україну викрадених дітей – Лубінець. URL: <https://suspilne.media/492610-e-novij-kanal-povernenna-v-ukrainu-vikradenih-ditej-lubinec/> (дата звернення: 05.06.2023).

БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Яблоновська Анастасія Андріївна,

магістрантка 1 курсу денної форми навчання
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Магновський Ігор Йосифович,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії
держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ

У сучасному світі безпека держави стає однією із найважливіших пріоритетних задач для кожної країни, і це особливо актуально для України, яка зіткнулася зі складною ситуацією, пов'язану із введенням воєнного стану на своїй території.

Відтак, у контексті безпеки держави, як засвідчує А. Крусян, конституціоналізм відіграє вкрай важливу роль. Так, конституціоналізм є публічно-правова система конституційної організації сучасного суспільства на основі права, демократії та утвердження конституційно-правової свободи людини, змістом якої є конституція та конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок, функціонування цієї системи спрямоване на обмеження публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини [1, с. 14–15].

Загалом, основна ідея конституціоналізму полягає у тому, що влада держави повинна бути обмеженою законом і регулюватися конституцією. Конституція встановлює правила, принципи та цінності, на яких ґрунтується політична система та гарантуються права і свободи як людини загалом, так і громадянина зокрема.

Із початку дії воєнного стану, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року, весь державний сектор було переорієнтовано на здійснення діяльності, що направлена на відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

У такі періоди важливо знайти баланс між захистом безпеки держави та збереженням конституційних цінностей і прав громадян. Конституційні принципи та норми повинні бути дотримані навіть під

час воєнного стану, а обмеження мають бути обґрунтованими, тимчасовими і відповідати необхідності відвертої загрози для безпеки країни. Це забезпечує збалансований підхід, де безпека держави зберігається, а права та свободи громадян захищені.

З огляду на конституційні засади державного й суспільного ладу, як наголошує Н. В. Камінська, фундаментального характеру набувають такі цінності як життя людини, її здоров'я, честь, гідність і, відповідно, інші права, надані при народженні. Спеціальний характер, заявляє науковиця, стосовно права мають такі цінності, як безпека, законність, правопорядок, право власності, свобода думки, слова, віросповідання тощо [3, с. 88].

Зауважимо, що воєнний стан може породжувати потенційні виклики для конституційних цінностей. Так, перш за все, воєнний стан може призводити до обмеження прав та свобод громадян, які гарантовані Конституцією. У такий період можуть бути припинені дії окремих конституційних гарантій, наприклад, свободи пересування, права на приватне життя, свободи думки та інших. Це може створювати конфлікт між необхідністю забезпечення безпеки держави та захистом конституційних прав громадян. По-друге, воєнний стан може змінювати перебіг влади в державі. У такий період можуть бути надані додаткові повноваження владі, що може порушувати принципи розподілу влади та спричиняти концентрацію влади в руках однієї гілки влади. Своєю чергою, це може загрожувати конституційному балансу та засадам демократії. Окрім того, воєнний стан може сприяти зростанню владних повноважень та концентрації влади в руках керівництва як такого. У такий період влада може мати необґрунтовано розширені повноваження, що може порушити принципи демократії та правової держави.

У світлі вищезазначених потенційних викликів, які супроводжують воєнний стан, важливо знайти оптимальний баланс між гарантуванням безпеки держави та збереженням цінностей, закріплених у конституції як основного закону держави. Розробка ефективних механізмів захисту конституційних прав та свобод під час воєнного стану стає важливим завданням для збереження демократичних цінностей і забезпечення стабільності держави.

В умовах надзвичайних та інших ситуацій, підкреслює З. В. Кузнецова, таких як воєнний стан, принципи та мета конституціоналізму залишаються незмінними, оскільки в будь-яких екстремальних ситуаціях утвердження конституційно-правової свободи людини та захист прав людини є пріоритетом [4, с. 158].

Забезпечення ефективних процедурних гарантій є важливим для захисту прав громадян під час воєнного стану. Це можуть бути механізми судового контролю, право на справедливий суд, право на

правову допомогу та інші гарантії, які забезпечують рівність перед законом та захист прав особи.

Воєнний стан не повинен слугувати виправданням для проявів насильства, зловживання владою або порушення прав людини. Захист від таких проявів має бути гарантованим, незалежно від обставин, включаючи воєнний стан. Тому, важливо продовжувати реформи правової системи, включаючи судову систему та правоохоронні органи. Це може включати покращення незалежності судів, забезпечення професійної підготовки для правоохоронців та забезпечення доступу до справедливого судочинства.

Для забезпечення захисту прав та свобод громадян під час воєнного стану, важливо проводити освітні заходи та забезпечувати доступ до інформації про права людини. Це сприятиме підвищенню свідомості громадян щодо їхніх прав та способів їх захисту в умовах воєнного стану.

Усе вищевказане підтверджує, що воєнний стан має значний вплив на конституційні цінності держави. Однак, забезпечення ефективних процедурних гарантій, недопустимість проявів насильства та зловживання владою, а також дотримання принципу пропорційності можуть відіграти важливу роль у захисті конституційних цінностей під час воєнного стану. У цілому важливо забезпечити рівновагу між забезпеченням безпеки держави та збереженням конституційних цінностей, а також активно працювати над удосконаленням механізму дотримання прав та свобод громадян, зокрема під час воєнного стану. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення широкого доступу до релевантної інформації та розвитку освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення свідомості громадян щодо їхніх прав та можливостей у процесі захисту.

Список використаних джерел

1. Крусян А. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 3 (21). С. 12–22.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389. URL: <https://www.zakon.cc/law/document/read/389-19> (дата звернення: 21.05.2023).
3. Камінська Н. В. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 86–95.
4. Кузнєцова З. В. Сучасний український конституціоналізм: загальні засади та виклики сьогодення. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 3 (17). С. 154–164.

ПРАВОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Янчук Наталія Дмитрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави і права

Одеського державного університету внутрішніх справ

Перебудова сучасної конституційної дійсності в Україні виводить на передній план проблематику вітчизняного конституціоналізму як рушійну силу сучасного конституційного права, основної парадигми конституційної практики, критерію конституційності діяльності суб'єктів права. Враховуючи те, що в сучасних умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави зростає значення цієї галузі права, а також науки конституційного права, яка у свою чергу також розвивається, збагачуючись новими категоріями, одним з центральних понять у категоріальному апараті сучасної науки конституційного права є «конституціоналізм» [6].

Незважаючи на важливість та актуальність даного питання, доктрина і практика конституціоналізму в сучасній вітчизняній науковій думці стали предметом дослідження порівняно нещодавно. В той час як в зарубіжній доктрині це явище правової дійсності активно досліджується, «відтак належить якнайшвидше виправляти ситуацію, адже конституційне право є первинною, фундаментальною галуззю права, відіграє системоутворюючу роль в правовій системі України, тому від системності конституційного законодавства безпосередньо залежить якість всіх інших галузей законодавства» [9, с. 60].

У науці конституційного права проблемі конституціоналізму присвячено безліч наукових публікацій учених, таких як: Ю. Барабаш, О. Батанов, Д. Белов, О. Бориславська, О. Васильченко, В. Колісник, А. Крусян, П. Любченко, І. Магновський, Р. Максакова, О. Марцеляк, Н. Мішина, М. Орзіх, В. Погорілко, В. Речицький, М. Савчин, О. Скрипнюк, І. Сліденко, Т. Слінько, О. Совгіря, П. Стецюк, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та ін.

Мета дослідження є осмислення поняття «конституціоналізм» як центральної категорії конституційного права. Попри доволі тривалу історію дослідження конституціоналізму, його поняття й досі як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі інтерпретують по-різному. Найпоширенішим є класичне визначення конституціоналізму як теорії й практики обмеження державної влади (державного правління) в інтересах громадського спокою (громадянського суспільства), захисту прав і свобод людини від державного свавілля [3, с. 76]. Проте є й інші, ширші підходи до інтерпретації поняття конституціоналізму. Зупинимось детально на їхньому розгляді.

Конституція України є продуктом й одночасно стрижнем розвитку такого складного політико-правового феномена, як «конституціоналізм». Зміст цієї категорії опосередковує роль і місце Конституції України в правовій системі, суспільстві та державі, засвідчує її верховенство в регулюванні суспільних відносин.

Про походження поняття конституціоналізму говорив Гарольд Джон Берман, який наголошував на тому, що термін «конституціоналізм» був введений наприкінці XVIII – на початку XIX століття для позначення американської доктрини верховенства конституції над звичайними законами. Термін «конституціоналізм» походить від латинського слова *constitutio* – конституція, що, своєю чергою, етимологічно пов'язане з латинським словом *constituere*, що в перекладі українською мовою буквально означає «встановлювати» («встановити»).

Щодо сутності та змісту категорії «конституціоналізм», правознавці висловлюють різні точки зору. Зокрема, С. Речицький пише, що враховуючи факт винайдення США першої й донині діючої конституції, «... конституціоналізм можна вважати правовим американізмом» [7, с. 376]. При цьому, вчений вважає, що сенсом органічного конституціоналізму є «... свобода і ринок», які вражають сучасників до сьогодні.

В. Речицький також наголошує на відсутності європейських стандартів конституціоналізму; можна стверджувати лише про «європейський рівень конституціоналізму» [7, с. 378]. Відомий мислитель Фридрих фон Хайек у своїй роботі «Конституція свободи» (1960 р.) писав щодо сутності конституціоналізму в ліберальному суспільстві наступне: «Конституціоналізм означає, що вся влада ґрунтується на розумінні – вона буде здійснюватися відповідно з загальноприйнятими принципами, а люди, яким надана влада, обрані тому, що, як вважається, саме вони будуть робити те, що є правильним, а не для того, щоб усе, що вони зроблять, вважалося правильним. Він заснований врешті на розумінні, що влада за своєю сутністю – не фізичний факт, а стан розумів, який змушує людей підкорюватися» [8, с. 237]. В інтерпретації І. Словської, конституціоналізм – це політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль Конституції України в правовій системі, суспільстві й державі, що знаходять вияв у її верховенстві й характерові впливу на суспільні відносини [4, с. 164].

Аналізуючи поняття конституціоналізму, французький політолог та правознавець Жан-Люка Шабо відмічає, що конституціоналізм представляє собою теорію пояснювального характеру з ідеологічною спрямованістю, тобто мова йде про течію, що виходить за межі юридичної термінології та політичних реалій, що

приховуються за нею з тим, щоб намагатися наділити певний тип конституції якостями, які перевершують його потенціал [10, с. 92]. Більш розгорнуте визначення досліджуваної нами категорії надає М. Коцюбра: «конституціоналізм – це не просто набір певних, навіть демократичних за своїм змістом ідей, утілених у текстах конституцій, тим паче, коли їхньою метою є створення видимості демократичності держави (ширми, зовнішнього фасаду), а й реальна політична ідеологія держави. Конституціоналізм – це також конституційна практика, яка значною мірою залежить як від справжніх намірів і волі владарюючих, так і від історичних політичних і правових традицій, рівня культури й ментальності народу, розвинутої державних і правових інститутів та інших чинників, про що йтиметься далі» [2, с. 13].

На думку Р. Блаугі, конституціоналізм – це багатовимірне явище державного та суспільно-політичного життя, яке на різних етапах розвитку конституційної державності набувало різних форм і наповнювалося різним змістом, яке пов'язане з формулюванням конституційних ідей і принципів, становленням конституційних традицій та формуванням конституційних доктрин, створенням конституційних проєктів, прийняттям конституцій і внесенням до них змін [1, с. 3].

Огляд основних підходів до тлумачення поняття «конституціоналізм» дає підстави стверджувати, що у юридичній доктрині відсутній єдиний підхід до трактування даного поняття. Багатоаспектність поняття «конституціоналізм» дає підстави охарактеризувати його з різних сторін: теоретичної, практичної, організаційної та нормативної. На думку П. Стецюка, це «складне, багатопланове й багаторівневе явище його можна інтерпретувати по-різному: як політико-правову ідеологію, як суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію цієї ідеології; як практику регулювання суспільних відносин тощо» [5, с. 61].

Проте жодна з таких інтерпретацій не спроможна дати цілісне уявлення про конституціоналізм як феномен. Тому за всієї важливості коротких операційних визначень (наприклад, як наведене вище класичне), що характеризують сутність конституціоналізму, для повного розкриття його змісту доцільно використовувати не дефініції (тим паче з претензією на універсальність), а характеристику конституціоналізму через його основні ознаки – елементи [2, с. 21].

Безумовно, поняття конституціоналізму надзвичайно складне, комплексне, багатоаспектне, яке навряд чи можна повністю охопити однією дефініцією. Представники американської правової школи виходять з того, що будь-яке визначення є предметом критики з боку науковців, а тому, на їхню думку, немає сенсу витрачати час та зусилля на шліфування поняття або ж пошук ідеального визначення. Ми виходимо з того, що в суперечці народжується істина, і подальший

науковий пошук сприятиме не лише розвитку науки конституційного права, але й формуванню сталих засад конституціоналізму.

Література

1. Благута Р. І. Конституціоналізм як багатоаспектне явище державно-правового та суспільного розвитку. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики* : матеріали наук. семінару (21 червня 2019 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 3-7.
2. Козюбра М.І. Конституціоналізм, конституція, конституційне право та їхні взаємозв'язки: загальна характеристика. Конституційне право: підручник / В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич та ін.; за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: ВАІТЕ, 2021. Розділ. 1. С. 12-94.
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
4. Словська І.Є. Український конституціоналізм: сутнісна та структурна характеристики. Наукові праці НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2014. Т. 14. С. 164-167.
5. Стецюк П. Основи теорії конституції і конституціоналізму. Львів: Астролабія, 2003. 232 с.
6. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наукового семінару (19 червня 2020 р.) / упоряд. Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС. 2020. 397 с. URL : <https://ccu.gov.ua/library/suchasnyy-konstytucionalizm-problemyteoriyi-ta-praktyky-2020>
7. Речицкий В. Политический предмет конституции. Київ: Дух і Літера, 2012. 728 с. (14)
8. Хайек Ф. Хайек Ф. А. фон. Конституция свободы / пер. с англ. К., 2018. 528 с. (29)
9. Шачковська Л.С., Цимбал В.О. Проблеми українського конституціоналізму на сучасному розвитку держави. Право і державне управління. 2022. № 2. С. 59-65.
10. Chabot J.L. Introduction a la politique. Paris, 1991. P. 90-97.

Наукове видання

Упорядник:

Львова Єлизавета Олегівна, професор кафедри конституційного
та міжнародного права інституту права та безпеки ОДУВС,
д.ю.н., доцент

**Актуальні питання становлення та
розвитку сучасного конституціоналізму в
Україні**

(до 27-ї річниці Конституції України)

Підп. до друку 26.06.2023. Формат 60x84/16.

Друк Rizo. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум.-друк. арк. 11,6. Обл.-вид. арк. 1,5.

Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макету

Редакційно-видавничий відділ

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська, 1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009